

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS:

b.-farkas-utca 16. szám, hova a lap szellemi ügyeit illető küldemények a szerkesztő nevére czímzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt, félévre 3 frt, évnegyedre 1 frt 50 kr.

HIRDETÉSI DIJ:

Egy négyszög centiméternyi tér egyszeri hirdetésnél 3 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

KIADÓ HIVATAL:

„Magyar Polgár“ nyomdája, b.-közép-utca 2. sz., hova az előfizetések és hirdetési díjak küldendők.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: SZÁSZ DOMOKOS. — KIADÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: A confirmatio reformjáról. — Tanügyi előterjesztés. — Tárca (Szász Bélától.) — Iskolai értesítők. — Külföld. — Különfélék. — Hirdetés.

A CONFIRMATIO REFORMJÁRÓL.

Az egyházkerületi közgyűlés idei határozatai közül, ha nem is a leghangzatosabb, de bizonyosan egyik legmélyebbre vágó az vala, melylyel, a püspöki jelentésben foglalt indítvány elfogadásával kimondá, hogy az egyházmegyék és püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségek adjanak a confirmálandó növendékek alaposabb és sikeresebb tanítására nézve részletesen kidolgozott véleményt, hogy az áll. isk. tanács ezek alapján javaslatot terjeszthessen a jövő évi közgyűlés elé a confirmatio ügyének reformjáról.

A püspöki jelentés az indítvány indokolását a tárgyalás alkalmára tartá fenn, miután azonban az indítványokat előterjesztő bizottság helyeslő ajánlatát a közgyűlés minden megjegyzés nélkül s egyhangulag elfogadta, elesett a bővebb indokolásnak szüksége.

Ugy látszik, tehát, hogy a közgyűlés minden tagja meg vala győződve a reform halaszthatatlanságáról s midőn a főt. püspök ur, egyházi életünk leghivatottabb bírálója, rámutatott erre a szükségre, eszébe sem jutott senkinek, hogy kifogást tegyen az orvoslás előkészítése ellen.

Pedig, valljuk meg őszintén, az indítványban és ily egyhangú elfogadásában némi vád is rejlett a mostani állapotok ellen — a melyeket, bizony, nem a törvényhozás hiányos intézkedései, hanem tulnyomó mértékben a kivétel körüli mulasztások idézték elő.

Mert tudjuk, hogy a nagyobb és inkább szem előtt levő egyházak kivételével, a legtöbb helyen csak vontatva megy az egész confirmatioi oktatás, itt-ott több év is eltelik, míg a hitben meg-

erősítendő ifjak egy-egy csoportjára a hivatott oktató sort kerít s néhol akkor is oly rövidletesen és felületesen foly a tanítás, sokszor nem is a pap, hanem a kántor által végezve, hogy magok a növendékek szükségkép minden jelentőség nélkülülnek tekintik azt az ügyet, a melyre a legilletékesebb bíráló és képviselő is oly csekélyke súlyt fektet.

Pedig tankönyv tekintetében elmondhatjuk, hogy az öt egyházkerület közül a mienké az elsőség, úgy, hogy semmi egyéb nem kívántatnék a legszebb sikerhez, mint, hogy a tananyag szívevel, lélekkel közöltessék a leendő egyháztagok szívével, lelkével, — nemcsak bemagolt holt anyagképen, hanem, mint az élet ama vize, a melyből a ki iandik, meg nem szomjuhozik soha. S ez a munka annyival könnyebb ma, mint volt annak idején, a midőn confirmatioi káténk, az egyházkerületi pályázat alapján, napvilágot látott, hogy, míg akkor a confirmatioira készülő ifjak tulnyomó többsége irni, olvasni nem tudott, addig ma már a tulnyomó többség iskolázott és így a valás-oktatás erről az oldalról nehézségbe alig üt-közik.

Tíz praedicatio közül kilenczben vagy részletesen tárgyalva, vagy legalább érintve halljuk a kor vallástól való elsüllyedését. De hát, ha az ifju látja, hogy a midőn először kezd a vallás titkai-val és intézményeivel tüzetesebben foglalkozni, maga az, ki a szentelt csarnokba való vezetésére hivatva van, sok helyt közönyösen és unott teherképen tekinti az egész ügyet; ha látja, hogy olyan szakmány-munkával van dolga, a melynek minél előbb vége van, annál jobb: lehet-e csodálkozni, hogy ha sem kegyelet, sem lelkesedés, sem áldozatra készség nem gyul szívében az egész dolog iránt s egyszer háta mögött látva ezt a „terhet“, nem sokat törődik vele, ha feledségbe merülve mohosodik.

Ellenben, ha az iskolai vallás-oktatás buzgón folytatva s a confirmatioi tanítás lelkiismeretesen teljesítve volna mindenütt; ha az oly fogékony zsenge gyerekkorától kezdve látná az a leendő egyháztagnak, hogy papja lelkesedéssel, erős hittel s odaadó buzgósággal csüng vallásán, melyet a legnagyobb komolysággal igyekeznek az ifjú szívekbe csepegtetni, hogy drága kincsként s a legmagasabbra becsülve hordozzák kebelükben az élet komoly megpróbáltatásai közepett bizonyos mélyebb kegyelet sarjadna a vallás és institutioi, az egyház és szükségei iránt a felnövekedő egyháztagnak szívében, őszintén szeretnék religiojukat s ezért papjukat, s nem lehetne elmondani, mint magunk hallók egy közember ajkáról, hogy ma nem az istentől, hanem csak a bírótól félnek az emberek.

Nem tagadjuk, azonban, hogy igazságtalanság volna minden irányban annyira megterhelt papjainktól e téren tulsokat követelni — s ezért mi teljesen indokoltnak látnók, hogy a confirmatioi oktatásért bármily csekély, de valamely törvényesen megállapítandó jutalomban részesítessenek papjaink. Indokolva egyfelől az amugy is elég gyöngén javadalmazott papokra való tekintetből; de indokolva magáért az ügyért is, mert az egészen ingyenben adott ajándékot nem igen nagyra szoktuk tartani és becsülni s ha látja és érzi az a nép, hogy vallása komoly és díjazott munkához van kötve, bizonyos értékesebbnek fogja itélni s mélyebben fog ragaszkodni hozzá.

A beérkezendő vélemények, majdan, az életkorra, a tanítás idejére és tartamára s más részletesebb határozmányokra nézve meg fogják a magok indítványait tenni, de mi azt hiszszük, hogy ha a papok odaadása és méltányos díjazása biztosítva nem lesz az ügynek a confirmatio egész reformja csak irott malasztanak fog maradni.

SZ. B.

TANÜGYI ELŐTERJESZTÉS.

(A gymnasiumi rendtartás és fegyelmezés ügyében.)

Mielőtt a convent által megállapított középiskolai rendtartás és fegyelmezés szabályainak pótlása iránt f. é. 721. sz. ig. tan. felhívás következtében felérkezett előjárósági véleményeket rövid kivonathban előterjesztem, az elérendő czélt az által vélem tisztába hozni s kitűzni, hogy előbb magát a conventi szabályzatot, annak főelveit és illetőleg azon pontjait ismertetem, melyek, eddigi gyakorlatunktól s illető rendszabályainktól lényegileg különbözvén, megvitatás tárgyát képezhetik; s e mellett reá mutatok collegiumaink azon intézményeire is, melyekre a conventi szabályzat ki nem terjeszkedik.

A conventi szabályzat szerint a gymnasiumokat igazgatják s azokban az oktatásügyét intézik:

1. Az igazgató s annak vezetése alatt a tanári testület;

2. Az igazgató-tanács.

3. A felső egyházi hatóságok (egyházmegye, egyházkerület, egyetemes convent).

Kiváló súlyt helyez e szabályzat a gymnasium igazgatására. Az egységes gymnasium tanügyét a tanári testület mellett egy egyén vezeti; ez gyakorol közvetlen felügyeletet az egész gymnasium felett tanulmány és fegyelem tekintetében s azért első sorban felelős.

Semminemű pénzkezelés meg gazdasági ügyvitel nem terheli őt, kivéve a beiratási-, tan-, bizonyítvány- s egyéb iskolai díjak beszedését és elszámolását.

A vagyoni s gazdasági ügyeket az igazgató-tanács vezeti, mely áll a tanintézeteket fenntartó testületek által választott 9--19 tagból (ide értvén a gymn. igazgatót és a tanári testület két választott képviselőjét.) Ezen ig. tanács tiszte és hatásköre átlag véve megegyezik erdélyi collegiumaink előjárósági intézményével.

Csak évszázó nyilvános vizsgálatok tartatnak; a vizsgálatok eredménye számításba vétetik az osztályozásnál. Az ugynevezett gradus-tétel és deáki szigorlat mellőzve van; mind a nyolcz osztály növendékei egyforma fegyelmezés alatt állanak. A didacticai eredmények s ezzel együtt a növendékek tanulási előmenetelét évenként háromszor vétetik számba s bíráltatik el — az arra rendelt osztály és tanártestületi tanácskozásokban. Az évharmadok végén kiosztott Értesítőt minden tanuló tartozik szülőinek vagy azok helyetteseinek bemutatni.

Részletesen megszabja e szabályzat az igazgató kötelességeit; az osztály főnökök és egyes tanárok teendőit; a tanári szék hatás körét; a tanárokat illető szabályokat, nevezetesen a felvételt, az erkölcsi magaviseletet s illedelmet illetőleg, ugy az iskolában mint azon kívül.

Mindezek megalkotásánál szigoruan szem előtt tartotta a convent egyfelől az országos középiskolai törvény és a debreczeni zsinat idevágó határozmányait, másfelől a legjelesebb reform. tanintézeteknek ez ideig kifejtett, sikeres gyakorlatát.

A conventi szabályzat, igénytelen véleményem szerint, a mai középiskolai követelményeknek és viszonyoknak átgondolt, jeles kifejezése. S én meg vagyok győződve arról, hogy a gymnasiumi rendtartás és fegyelmezés oly fokú egyöntetűsége, melyet a convent czélba vett és e szabályzatában irányadóul tűzött ki az öt egyházkerületre nézve, létre jön vala akkor is, ha az egyházkerületek egymástól függetlenül készítik is meg rendszabályaikat. Nem különben meg vagyok győződve arról is, hogy e szabályzat kellő végrehajtása emelni fogja a reform. középiskolák fejlődését, mert menten a provinczialis kicsinykedésektől tisztába hozta a formai kérdéseket, megjelölte a munkaköröket, melyeket az egyházkerületeknek, illetőleg a tanintézeteknek, gondosan be kell tölteniök, ha középiskoláikat tökéletesíteni s korszerű magaslaton óhajtják tartani.

De bármennyire kielégítő is e szabályzat egy önmagára álló s belakást nem adó gymnasium vezetésére nézve, mégis — mert nem terjeszkedik ki minden lehető részletre, nem akarván korlátozni az egyházkerületek s illetőleg tanintézetek önrendelkezési jogát — vannak hiányai is; sok tekintetben kiegészítendő, különösen a mi erdélyi nevelés-oktatási ügyünk követelményeivel szemben.

Erdélyi collegiumaink egyik ősi intézménye: a belakás és a vele járó felügyelet az érettebb ifjak részéről (magántanítótság), ugy szintén a fegyelmi tekintetben fenálló collegiumi törvényszék autonóm szervezete nevérol sincs említve a conventi szabályzatban; azokra nézve egyházkerületünk egészen önerejü alkotásra van utasítva.

Collegiumaink — tudvalevőleg — nemcsak gymnasiumokat, hanem elemi iskolákat is (Enyed theologiai akadémiát és néptanítóképezdét) tartanak fenn, ezeknek kölcsönös viszonyai és az igazgatás hatásköreinek megjelölésével okvetetlenül pótlendő a conventi szabályzat.

A gondnokság és előljáróság évszázados intézménye, mely a tanári testülettel együtt mind a vagyon, mind az oktatásügyekért első sorban felelős, egész terjedelmében felveendő s főtartandó ezután is, melynek beczikkezése különben is legkevésbé sem ártalja a szabályzat intencióját és összefüggését.

Mindezeknek tudatában felhívást intézett a m. igazgató-tanács f. é. 721. sz. alatt a collegiumok előljáróságaihoz az iránt, hogy — megismervén és tanulmányozván a convent által megállapított középiskolai rendtartás és fegyelmezés szabályait — adjanak véleményt e szabályzatra vonatkozólag, nevezetesen: erd. ref. collegiumaink eddigi fejlődésére s gyakorlatára való tekintettel, minő pótlásokkal vélnék kiegészítendőnek a conventi szabályzatot? hogyan és mily alakban vélnék külön választhatónak a gymnasiumok tisztán szellemi, illetőleg nevelés-oktatástani ügyvitelét a szűkebb értelemben vett anyagi, vagyis gazdasági ügyektől? és a mely collegiumban akadémiái s teljes elemi iskolai tanfolyam, vagy legalább ezen utóbbi létezik: hogyan vélnék az igazgatás terheit a conventi szabályzatnak megfelelőleg célirányosan megosztani?

E nagyfontosságú ügy érdemleges előkészítése végett a következő véleményes javaslatok érkeztek be az illető előljáróságoktól.

A *n.-enyedi Bethlen-collegium* ez idei igazgatója az ig. tanács f. é. 1161. sz. sürgető rendeletére jelenti, hogy a t. gondnok urak távolléte miatt előljárósági ülésen ez ügyet újra nem tárgyalhatta; azonban tekintve részint az ügy természetét és sürgősségét, részint azon körülményt, hogy az előljáróság e dologban már tett intézkedést, ezen intézkedés felől az ig. tanácsot értesíti és ennek kapcsolatban az előljáróság véleményét is jelezi.

A conventi rendtartási és fegyelmi törvények szándékolt pótlásával felmerült kérdést specialiter az enyedi főiskolára nézve sokkal bonyolultabbnak tartja, semhogy ily rövid határidő alatt biztos megoldására teljesen formulázott véleményt adhatna az előljáróság. A többi collegiumnál ezen kérdés igen egyszerű megoldása képzelhető, minthogy a bentlakási szabályok patlása által és az eddig a rector és paedagogarcha között megosztott tanvezetői és fegyelmi teendőknél egy személyre, a gymnasiumi igazgatóra, ruházása által megoldható. De egészen más a helyzet a Bethlen-collégiumnál, a hol 3 külön alkatrész van a theologiai akadémia, a gymnasium és a néptanítóképző intézet. Ha a háromnak három különböző igazgatót destinálnának is, akkor is fennmarad az a szükség, hogy a három intézet egységét megőrizték és realizálják. Ez lenne a rector teendője, kinek feladatai közül a vagyonügyi igazgatás, a külön jog és jóságfelügyelő mellett, eselnék. Ugy, de a fegyelmi felügyelet, tekintettel a közös együttlakásra, meg kell hogy osztassék a theologiai, gymnasiumi és képezdei igazgató között, másfelől kell hogy egyessítsék a rector kezében. Ezen probléma megoldása oly nehézségeket szül, hogy az előljáróság már most szabályrendeletileg formulázható megoldását még eddig nem tudta kitalálni. Már két év előtt bizottságot nevezett volt ki és ezen bizottság azóta lelkiismeretesen igyekszik a helyzet tanulmányozására és tisztázására, nem is csak elméletileg, hanem kísérletileg is. Azonban reményli, hogy a beálló tanév folytán már képes lesz oly javaslatot készíteni, mit nyugodtan bocsáthat az ig. tanács bírálata és a

ft. kerületi közgyűlés sanctiója alá. Addig e tekintetben a több százados helyzet fentartását kéri.

A *kolozsvári előljáróság* terjedelmes indoklás kapcsán egy részletesen kidolgozott javaslatot terjesztett fel, melynek lényege a következő:

Meggyőződése szerint az igazgató hatásköre a gymnasium összes osztályaira kiterjesztendő; a megsokasodott oktatástani teendők követelik az igazgató felmentését a gazdasági ügyvitel és ellenőrzés gondjai alól; ennél fogva az előljáróság jelen javaslata készítésével az igazgató hatáskörét és kötelességeit a gazdasági ügyekre való tekintet nélkül szabta meg, de kiterjesztette az egész gymnasiumra, illetőleg annak I—VIII. osztályaira, ugyszintén a bentlakás és a magántanítás intézményeire, mind nevelés-oktatástani, mind fegyelmi tekintetben.

A gazdasági ügyvitelre, pénzkezelésre stb. nézve az előljáróság egy *gazdasági igazgatót* hoz javaslatba, kit az előljáróság a *rendes tanárok* közül — határozott időtartamra — választana, ki, mint az előljárósági ülések gazdasági előadója és minden anyagiért első sorban felelős tagja az előljáróságnak, mindazon kötelességeket teljesítené, melyeket, ez idő szerint, részint a *rector professor*, részint a *jóság-felügyelő* teljesít s annál fogva s az ez idő szerint két személy közt megosztott felelősséget egymaga hordozná s így közvetlenül felelhetne meg az előljáróság által megállapított utasításnak.

A „*tanvezető*“ hatáskörét az elemi osztályokra szorította az előljáróság. A „*tanvezető*“, mint az elemi iskola vezetője, külön szabályzat szerint igazgatná a gondjaira bízott osztályok nevelés-oktatási ügyeit, a magántanítás öt illető részét s e mellett befolya — az igazgatóval egyetértve — a bentlakás és magántanítás egész intézményére.

Ezen elvek szerint készítette a kolozsvári előljáróság javaslatát, mely a következő részekből áll:

A.) A gymnasiumok igazgatási, rendtartási és fegyelmezési szabályai. E szakasz javarésze a conventi munkálatból való.

B.) A bentlakást, belső igazgatást és rendtartást illető szabályok. E szakaszban foglaltatnak (a régi rendszab. és törvények megfelelő §§., az országos törvény s a mai követelmények igényelte átalakítással). I. A senior. II. Az ellenőr. III. Az esküdtszék. IV. A szobafőnökök. V. A szolgák főnöke. VI. Szolgálattevő diákok és VII. Az éjjeli őrök kötelességei. Végül VIII. Fegyelmi törvények (a régi törvények és a conventi szabályzat megfelelő pontjai összeegyeztetve.)

C.) Utasítás a magántanítók számára (a régi rendsz. törv. és utasít. című munkálat szerint némileg módosítva).

D.) Az elemi iskola igazgatási, rendtartási és fegyelmezési szabályai (tekintettel az 1868. XXXVIII. és 1876. XXVIII. törv. idevágó §§-ra).

A *marosvásárhelyi előljáróság* véleménye szerint a gymnasiumi nevelés-oktatásügy vitele, a conventi szabályzatnak megfelelőleg teljesen elkülönítendő a vagyonügyviteltől. Az igazgató-tanár hatásköre és teendője kiterjesztendő az egész gymnasiumra. A vagyonügyek vitelére a rendes tanárok közül *vagyonfelügyelő* vagy *inspector professor* választandó az előljáróság által. E vagyonfelügyelő az előljáróságban a vagyonügyek előadója s teljesíti mindazon kötelességeket, melyek a régi szervezetből az újabb szerinti igazgatóra nincsenek átruházva. Az elemi osztályok vezetése külön tanárra bízassék.

A bentlakás intézményeit még a jelen alakjukban óhajtja az előlj. fentartani az 1861. évi „*szervezeti javaslat*“ s az ahoz kapcsolt rengszabályok, törvények és uta-

sítások értelmében, melyeknek épen csak ama pontjai volnának megváltoztatandók, a melyek a conventi szabályzattal ellentétben állanak. A magántanítói rendszert is még fentartandónak tartja, oly megszorítással azonban, hogy az a gymnasiumnak csakis négy alsó osztályaiban gyakoroltassék s ott sem mindenkire kötelezőleg.

Ezekon kívül észrevételeket tesz, illetőleg szöveg-változtatást és pótlásokat ajánl a conventi szabályzathoz.

A *sz.-udvarhelyi előljáróság* a convent által megállapított rendtartási és fegyelmi szabályokat bármiféle pótlásokkal kiegészítve sem tartja collegiumaink sajátlagos szervezetü életében alkalmazhatóknak — az egészet újra dolgozandónak tartja. Elismeri, hogy a gymnasium egységes igazgatásának van értelme, de ez felfogása szerint nem zárja ki azt a lehetőséget, hogy collegiumaink meg ne tarthassák eddigi rectoraikat és paedagogarcháikat. Ennélfogva azt véleményezi, hogy az igazgatás terheiből az igazgatóra (retor) bizandó a négy felsőbb osztály igazgatása, kapcsolatban a jog- és vayyonügyek eddig is viselt terheivel; a paedagogarchára pedig a nyolcz gyermek-osztály (!) vezetése „*nevelésügy-vezető tanár*“ czimvel. Az előljáróság úgy van meggyőződve, hogy e felfogását támogatja egyfelől a gyermekember fejlődési természete, másfelől pedig a modern egyetemes magyar társadalom postulatuma (?) Legvégül e lelkes szavakra fakad: „*a nevelésügy-vezető tanár*“ keze alatt nyolcz osztályból álló, de tényleg kilencz éves tanfolyammal bíró gyermekiskola leendővén: minden tényező meg volna arra, hogy collegiumaink nyolcz gyermekosztálya az első rendü magyar népiskola mintaképévé lehessen.“

A *zilahi előljáróság* az oconomiai ügyek vezetését egy testületre kívánja birmi, a milyen a conventi *rendtartás* és *fegyelmezés* szabályzatában *igazgató-tanácsnak* van nevezve. Óhajtja, hogy az előljáróság alakittassék át a conventi szabályzat értelmében *igazgató-tanács*sá, úgy, hogy ennek ne legyen tagja minden rendes tanár, mint volt annak, hanem a tanári kar képviselve legyen az igazgató és két tanár által, kiket a tsnári kar a maga kebeléből bizonyos idő-cyclusra felváltvc választ. Az igazgató-tanács többi tagjai legyenek az intézet nagyobb pátronusainak (város, egyház, egyházmegye) e czélra választott képviselői. De e mellett vitatja azt, hogy a kettős igazgatás (rector és paedagogarcha) iskoláink fejlődésére nézve üdvös és jótékony hatása s ezért fentartani kívánja mind az igazgatói, mind a tanvezetői hivatalt, azzal a csekély változtatással, hogy a tanvezető szellemi vezetése az egyöntetűség kedvéért ezutánra a VII. és VIII. osztályra is kiterjesztessék.

A *szászvárosi előljáróság* ezek iránt még nem nyilatkozott.

A *s.-szentgyörgyi Mikó-collegium előljárósága* a conventi szabályzatban előirt igazgatói köteleességeket a gymn. igazgató köteleességeivé kívánja tenni, ellenben a vagyoni ügyek vezetésére egy meghatározandó czimvel egy közeg alkalmaztatását óhajtja, kinek köteleessége volna az igazgató-tanár részére a „*szervezeti törvény*“ -ben előirt köteleességek közül a collegiumnak gazdasági és külhatóságokkal való viszonyaira vonatkozó, a collegium beléletére vonatkozó, a collegiumi tisztaság fenntartására és a collegiumi épületek épségére való főfelügyelet. Fentartandónak tartja a magán tanítói rendszert jelen alakjában a *Rendsz. Törv. és Utasítások* 57—51. lapjain előirt utasítással együtt s ehez képest szükségesnek tartja a conventi szabályzatban megállapított osztály- és tanártestületi tanácskozmányon kívül az igazgató elnöklete alatt tartott magántanítói tanácskozmányt is; a mint az a jelzett „*Rendszabályok*“ stb. 5. és 6-ik lapjain elő van írva.

Helyettes v. segédtanári czimvel ideiglenesen alkalmazandó egyénekre külön szabályzat lenne megállapítandó, a melyben a conventi szabályzatban a tanárok részére előirt köteleességeken kívül köteleztetnének még a collegiumban lakni, magántanítóságot vállalni és így a magántanítók számára előirt utasításokat megtartani, továbbá a benlakással összekötött rendet, fegyelmet és tisztaságot fentartani.

A benlakási rendszert illetőleg okvetetlenül megol-dandó a conventi szabályzat a „*Rendszabályok*“ stb. 19—22. lapjain előirt azon rendtartásokkal, melyek a collegium belsejében való rendet illetik.

Ezekben előadtam, mlts. igazgató-tanács! a szönyegen levő kérdésre tartozó véleményeket, a melyekből nyilván látható, hogy a m. előljáróságok igen komolyan foglalkoztak e tárggyal és hogy mindannyian átalakítandónak tartják a régi Rendszabályok rendtartási s fegyelmezési ágát a conventi szabályzatnak megfelelőleg; de e mellett fentartani kívánják a benlakás, magántanítás s általában véve a collegiumi belélet eddigi intézményeit és szabályait. A kiindulás és kivitel elvi ágára nézve is akkora közeledést látok a m. előljáróságok becses véleményei közt, hogy — ha méltatásukban nem tévedtem — csak két kategóriába oszthatom: az *elsőbe* tartoznak *Sz.-Udvarhely* és *Zilah* véleményei; a *másodikba*: *Kolozsvár*, *M.-Vásárhely*, *S.-Szentgyörgy* és *N.-Enyed* javaslatai. — Enyed annyiban, hogy ő is az egész gymnasium tanügyi vezetését egy egyénre kívánja bizni, kit ne terheljenek a collegiumi jog- és vagyon-ügyek gondjai.

Ezután következnek a tanügyi előadó észrevételei az egyes javaslatokra vonatkozólag, melyeket azonban, — minthogy amugy is a m. előljáróságok tudomására hozottak, ezuttal hallgatással mellőzzünk.

Jelen előterjesztés végeredménye gyanánt formulázott javaslatát a tanügyi előadónak lapunk mult számában közöltük.

TÁRCZA.

Siciliai Róbert király.

Longfellow W. Henriktől.

Egyszer Róbert, Sicilia királya,
Kinek testvérei: Orbán a pápa,
S Valmond, aleman császár, felővezve
Királyi diszes, drága bársony mezbe,
Körötte sok vitéz, főúr, lovag,
Büszkén ült s hallgatá a papokat,
A mint az Ave-t, Szent-János-vecsernyén
Mondák a karban buzgón énekelvén;
A „Magnificat“ szól, ő egyre hallgat,
De hát ismétlő soraként a dálnak
Mind csak hallja: „*Deposuit potentes
De sede, et exaltavit humiles*“;
S királyi fejét lomhán félre hajtva
Mellette egy tudóstól kérdi ajka:
„Mit térszen ez?“ Az kész a feleletre:
„Az erőseket székökről letette
És a gyöngéket fölmagasztalá.“
Róbert meg gúnyosan mormolja rá:
„Jó, hogy e pártütés beszédeit
Csak is papok s latinul hirdetik

Mert tudja meg nép s pap: nincs hatalom,
Mely trónomról letesz, azt mondhatom!⁴
S evel ásitva hátradül, elalszik,
S csak a zsoldárok zümmögése hallszik . .

* * *
Mikor fölébredt, immár éj vala,
Körülte senki, csak az éjszaka;
Itt-ott egy szent előtt, ha ég egy lámpa,
Kicsinyke körre vetve fényt a lángja.
Remegve hallgatózik, les. „Mi ez?”
De nincsen semmi élő, semmi nesz.
Motoz a záron, az nem enged,
Kiált, hallgat, majd ajtót renget,
Majd kezd irtózatossá káromkodásba
Az embereket s szenteket gyalázva.
Sikong a visszhang a gyónó fülkében,
Halott papoknak nevetéseképen.

* * *
A végén is a sekerestyés, ki hallja
E kopogást, ébred a szörnyű zajra,
S vélvén, hogy szentségtörő tolvajok,
Lámpával jó s kérdi, hogy „ki van ott?”
Róbert felel, méregetől fuldokolva:
„Én a király! nyiss ajtót, gyáva szolga!”
A sekerestyés pedig szól künn szepegeve:
„Valami részeg ficzkó, szedte-vette!”
S evel az ajtót hirtelen kitarja;
Melyen valaki, egy perczig se várva,
Kiugrik; rongyos, félig meztelen
Se' kérd, se' hall, csak az uton terem,
S tova tűnik az éj-setétbe,
Mint képzelem szétfosló képe.

* * *
És most Róbert, Sicilia királya,
Kinek testvérei: Orbán, a pápa,
S Valmond, aleman császár, rongyosan,
Föveg, palást nélkül, toprongyosan,
Beföcskendezve sárral és lihegve,
Fogcsattogatva, mint egy sebzett medve,
Törtet elő, a vár-kapu alá lép
És menydörög, hogy reng belé a tájék;
Rohan tovább és föl nem tartja senki,
A tisztet, őrt mind jobbra-balra dönti,
És föl a lépcsőn, képe, mint kisértet,
A mint körébe lép a csillár fénynek.
Lihegve fut a termeken keresztül,
Hall hangokat, de arra meg se' rezdül,
Míg el nem éri az ebédülő termet,
Falai fényt és illatot lehelnek.
Az asztalfőn ott ül királyi mássa:
Övé a gyűrű, korona, palástja;
Róbert király az, mintha ép' ő volna
És az egész mégis oly angyal-forma!
Valóban angyal! és hogy idetért:
Menyei fény árasztja be a tért,
Álképén át fenség tör fényesen ki,
Habár, hogy angyal nem alítja senki.

* * *
A trónvesztett király szoborrá dermed
És nézi szótalan az angyalt s termet,
Mély bámulattal, elfojtott haraggal.
Most részvevőn szólítja meg az angyal:
„Ki vagy te? És e helyre, mondd, mi jó hoz?”
Róbert felel és gunyt is told a szóhoz:

„Én a király vagyok s ide a végre jöttem,
Hogy trónusomról a bitort lelökjem!”
E vakmerő szavakra hirtelen
Kardot rántva a kör, talpon terem,
Az angyal pedig jéghidegen mondja:
„Oh nem, nem a király, csak a bolondja;
Lesz csörgő sipkád, lesz tanácsosod:
Egy szép majom, vezetni te fogod.
Komornyikom lépteid ura léssen
S lovász-legényeimnek szolgálj készen.”
Róbert kiált, kér, fenyeget — hiába,
Elhurcolják, földet sem ér a lába;
Az apródok vihogva elől járnak,
S mikor kinyitják a két ajtószárnyat,
Szive eláll, mert hallja: testőr-hadja
Mily röhögéssel, mily zajjal fogadja
S faltól falig és szájról-szájra jár
A guny-üdvözlet: „Éljen a király!”

* * *
S hogy reggel ímed, első pityumatkor,
„Álom volt csak!” mond, hogy tegnapi gondol.
De alig mozdul meg: zizeg a szalma
Mellette ott van im' a csörgős csalma;
Ott a csupasz fal és a kicsiny ablak;
A lovak foga közt ropog az abrak,
S a torz-alak: a rút majom is ott van,
Reszket, makog, viczorog egy sarokban,
Nem volt hát álom s melyet úgy imád:
Szétfoslott, elhamvadt az a világ!

* * *
Fut az idő s Sicilia a régi
Saturnusi kor boldogságát éli;
A jóságos angyal-király alatt
A boldog sziget vigan szür s arat
S alant, a hegyek égő kebelében,
Euceladus*) a gygas alszik mélyen.
Robert király pedig, jármát vonszolja,
Vigasztalan, setéten, szót se szólva;
Testén bohócához illő tarka öltöny,
Szeme néz s nem lát semmit égen, földön;
Haja lenyirva, mint egy szerzetesnek,
Szolgák gunyolják, bosszuján nevetnek,
Csak egy barátja: a majom; az étke
A maradék — és nincs megtörve mégse'.
S ha hogy találkozik vele az angyal
És fél-komoly, félig evődő hanggal
Meggérdezi — de úgy, hogy ne feledje,
Hogy a bársonytokban aczél a penge —
„Király vagy-e?” elfojtott mérge feltör
S áradt folyóként csap ki a mederből
És fejét hátraszegve, visszavágja:
„Én, én vagyok Sicilia királya!”
Igy telt el három év, midőn egyszerre
Jőu fényes, nagy követség büszke serge,
Mely Valmond császártól Robert királyhoz,
Orbán pápa nevében, meghívást hoz,
Hogy áldozó csütörtök ünnepére
Rómába menjen mind a két testvére.
Az angyal őket nagy örömmel látja,
Öltözteti becses, himzett ruhába,
Bársony köpenybe hermelin szegélyvel,
Sok gyöngyöt, gyűrűt oszt közöttük széjjel.
Aztán indul velők királyi gálya,
A szépnél szebb, fénylő Itáliába,
A mely még szebbé válik az alatt,

*) Az Aetna vulkán-szelleme.

A mig e szép menet rajt' áthalad,
Arany rarkantyu-, gyöngyös csótár-, mente-,
S toll-diszben fénylik a sok hős levente.

* * *
És im' a csatlósok közt, mint egy szolgál,
Egy rozga tarka gebén lovagolva,
Róka farkából férczelt ruha rajta,
Hátul nyeregkápáján guggol majma —
Róbert király is jön s a merre lép
Röhögve üdvözli a csőcselék.

* * *
Szent Péter terén most nagy pompa fénylik!
A pápa forrón üdvözli vendégit;
Harsonák szólnak; árad a kegy és
Az apostoli áldás, ölelés;
És mig az angyalt, testvéreinek tartva,
Kegyes imával, szives szóval tartja,
Róbert bohócz, a sort keresztül törve,
Fennen kiáltva ront a fényes körbe:
„A király én vagyok! ismerj reája:
Véred, Róbert, Szicília királya!”

Fordította: SZÁSZ BÉLA.

(Vége köv.)

ISKOLAI ÉRTESEITŐK.

Első közlemény.

A sepsi-szentgyörgyi evang. reform. Székely-Mikó kollegium értesítője az 1883/4. iskolai évről, szerkesztette Benke István tanvezető-tanár. Az értesítő élén Benke István tanvezető-tanárnak „Zvingli Ulrik nevelés-oktatás elvei” cz. neveléstörténeti értekezése áll, melyet lapunk f. évi 26. s következő számaiban közöltünk volt. A tanoda vagyoni állapotára vonatkozó igazgatói jelentésből kiemeljük a következőket: kegy- és családi alapítványok összege: 10,985 frt 93 kr; közszépra tett alapítványok összege: 139,702 frt 12 kr; helyiségvásárlásra és építésre tett adományok összege: 13,116 frt 30 kr és 1 drb. arany. A lefolyt iskolai évben az előkészítő és 4 algymnasiumi osztályban működött 11 tanerő. A tanulók száma volt év elején 163, év végén 149. Vallásra nézve: 120 ev. ref., 12 r. kath., 2 g. kath., 9 g. kel., 4 ág. hitv., 1 unitárius, 1 mőz. vall. Tanulásbeli előmznetelre nézve: 26 jeles, 27 jó, 70 elégséges, 26 elégtelen.

Jelesebb növendékek tandij-pénz elengedése, pénz-és könyv-jutalom czimén összesen 1002 frt javadalomban részesültek. E mellett ez évben is gyakorlatban volt az „ekspó” közös asztal áldásos intézménye, mely jótéteményben a tanári kar 33 szegénysorsu tanulót részesített. A jövő iskolai év ünnepélyes megnyitása f. é. szeptember 4-én lesz, ezt megelőzőleg a javító-felvételi vizsgák és beiratások fognak tartatni.

A kolozsvári felsőbb kereskedelmi iskola hatodik évi értesítője az 1883—84. iskolai évről. Szerkesztette Kiss Sándor igazgató. A gonddal összeállított igazgatói zárjelentésből kiemeljük a kereskedelmi iskola tantervére és szervezetére vonatkozó nevezetes körülményt, hogy a jövő évre az eddigi 3 éves tanfolyam 4 évre tétetik azok számára, kik a keleti kereskedelemre is képesíttetni akarják magukat.

Az így végzett ifjaknak keleti államokban leendő elhelyezéséről a m. kormány fog intézkedni. Az iskola a lefolyt tanévben 5000 frt állami segélyben részesült. A

korszerű felszerelésekre 1660 frt fordított. Tanulók létszáma a 3 évfolyamban volt 110. A mult, 1882—3-ik évben érettségi vizsgát tett 9 ifju kereskedésekben, posta és vasuti szaknál nyert alkalmazást. Az ifjuság önmivelésére tér nyílt az isk. „önképző-kör”-ben, melyben az évi munkálkodás, valamint a kitűzött pályatételek sikeres megoldása kellemesen győznek meg az ifjuság komoly törekvéseiről.

Az intézettel kapcsolatban álló alsóbb kereskedelmi (tanonc) iskola 3 osztályában volt összesen 51 tanuló. A jövő iskolai év szeptember 6-án nyílik meg s az előadások 8-án kezdődnek.

A miskolci ev. ref. főgymnasium értesítője az 1883—84. tanévről. Szerkesztette Kun Pál, igazgató. Az értesítő G. Mihály Ödön, gym. tanár M. Tullius Cicero „de officiis” cz. irodalom-történeti tanulmánya nyitja meg. Az igazgatói jelentésből kiemelendők tartjuk a gymnasium belételeire vonatkozó azon mozgalmat, mely a miskolci két protestáns iskola előjárósága kebelében a czélból indult meg, hogy a két gymnasium egyesíttessék.

Az eszme különben ez irányban régebbi keletü, most azonban miután a középiskolai törvény minden iskolára kötelezővé teszi a szervezkedést, újlag megkezdettek a tárgyalások. A lefolyt tanévben működött a gymnasiumban 12 tanár. Tanulók száma: 445. Vallásra nézve: 159 ev. ref.; 210 mőz. val. Előmenetelre 79 jeles; 135 jó; 73 elégséges; 126 elégtelen. Érettségi vizsgálatot tett 38 ifju közül 11 jól érettnék, 16 egyszerűen képesíttetnek nyilvánított; 41 pedig 2 óra visszavettett. Szorgalmas és szegény sorsu növendékek ösztöndíj és jutalom czimén javadalomban részesültek. A főgymn. könyvtár, mely a mult év végén 10,647 drb. műből állott, a jelen évben részint vétel, részint ajándékozás által gyarapodott; valamint az ifjusági könyvtár, iskolai szertárak jelentékenyebb gyarapodást jeleznek.

A tanári nyugdíjintézet az 1883. év végén lezárt számadás szerint: 22,812 frt 1 kr tőkével rendelkezik, melyhez járul a jelen évi 312 frt 54 kr gyarapodás. Az ifjusági „Kazinczy önképző kör” pályakérdésekkel és szavalati díjakkal serkentette szorgalmasabb tagjait a munkálkodásra. A jövő iskolai év szeptember 8-án kezdődik, augusztus végén s az ezt követő napokon a javító-és felvételi vizsgák tartatnak.

Tisztelettel kérjük e helyen az erdélyrészi és magyarországi felekezeti és állami tanintézetek t. igazgatóságait: sziveskedjenek az általok vezetett iskolák ez évi értesítőit lapunk szerkesztőségéhez ismertetés végett beküldeni.

KÜLFÖLD.

A német protestáns theologiai tudományosság két hirneves képviselőt veszített a berlini Dorner s a bonni Lange tanárnak július 8-án történt halálával. Dr. Dorner Ágost Izsák Wiesbadenben mult ki, melynek kies fekvésű fürdőhelyén néhány hét óta egészségi szempontból tartózkodott. Született 1809. június 20-án Neuhausenben Württemberg királyságban. Privát-dócensi éveit a tübingai egyetemen töltötte; rendes theologiai tanári hivatalt viselt a kiel, königsbergi, bonni és göttingai, egyetemeken. Utolsó éveit, mint konsistoriumi tanácsos a berlini egyetemen töltötte, de már több szemeszteren át képtelen volt az előadások megtartására s ennek folytán nyugalomba kellett lépnie. Műveiből, melyek Dorner nevének a protestáns theologiai tudományban oly fényes helyet vívtak ki, megemlítendők a következők: „Krisztus személyéről

szóló tan", 2-ik kiadásban 1845—56-ig 2 kötetben; „*A protestáns theologia története*“ 1867-ben a müncheni tudományos akadémia által koszoruzott pályamű s végül „*A keresztyén hittan rendszere*“ 1879—81-ig 2 kötetben, mely mű Dorner nevét az evangéliumi protestáns egyházban épügy, mint a theologiai tudományban hirnevesse teszi.

Ugyanazon napon mult ki a rendszeres theologiainak második genialis képviselője s a „*Bibelwerk*“ szerzője dr. Lange János Péter konsistoriumi tanácsos s bonni egyetemi tanár. Született 1802. április 10-én Sonnborn református gyülekezetében Elberfeld mellett. Gyermekkorában annyira beleélte magát az ószövetségbe, hogy soká ezen nézetben volt: úgy látszik mindnyájan zsidók vagyunk; míg nem a francia irodalom, főleg Voltaire ismerete e nézetét megingatta. Kalthoff lelkész s zsidó-misszionárius, kinél Lange Sonnbornban magánoktatást nyert, megkedveltette vele a theológiát. Düsseldorf-i gymnasiumi tanulmányainak befejeztével 1822. őszén a bonni egyetem theologiai hallgatói sorába iratta be magát. „*Előadásokat hallgattam Nitzsch, Lücke, Sack, s Augusti tanároknál, irányom azonban leginkább a felejtetheitlen Nitzsch által lett befolyásolva*“, így írja le maga Lange theologiai tanulmányait. 1825. őszén Kölnben, 1826-ban Langenbergben segédlelkészkedett, míg nem 1832-ben Duisburg gyülekezete lelkészének választotta. Innen 1841. husvétkor a hittan és egyháztörténet tanárául hivatott a zürichi egyetemre, „azon helyre, honnan egy évvel előbb Strausz, mielőtt hivatalát elfoglalta volna, visszahivatott“; 1854-ben a rendszeres theologia tanárául hívta meg őt a bonni egyetem s ezen állomásán szakadatlanul működött Lange halála napjáig. 1860-ban konsistoriumi tanácsosnak lett kinevezve s mint ilyen állandó tagja volt a münsteri hittani vizsgáló-bizottságnak. Számos műveiből, melyek egyházi tan- és lyrikus költeményeket s egyházi beszédeket is tartalmaznak, megemlítendőek a következők: „*Ve-gyes iratok*“ 1840—41-ig 4 kötetben, újabb kiadása 1860—64-ig 3 kötetben; „*Jézus élete*“ 1844—47-ig 3 kötetben; „*Keresztyén hittan*“ 1870. 3 kötetben; „*Az apostoli kor*“ 1853—54-ig 2 kötetben; A „*theologia psychologiájához*“ 1873. „*A theologiai encyclopädia alapfona-la*“ 1877; „*A bibliai hermetika*“ s „*A keresztyén erkölcsstan*“ 1878; „*Az ember- s öngyölölet, mint korunknak főbűne*“ 1879; „*Bibliai tan*“ 1881; mely utóbbi mű Németországon túl is ismeretes, végül 1851. óta többek közreműködése mellett kiadta „*Theologiai-homiletikai bibliai művét*“, mely magyar protestáns egyházi köreinkben is sokkal ismeretesebb, mintsem hogy hosszas magyarázatra vagy ajánlatra szorulna.

Ugy Dorner, mint Lange, közvetítő állást foglalt az egyházi felekezeti keresztyénség és a vallásbölcseleti, tudományos irány között; mindkettő lelkes tagja s követője volt az u. n. „*Evangéliumi középpártnak*“

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1884. aug. 2.

— Dr. Ballagi Mórt, egyházunk e veterán kitűnőségét, méltó kitüntetés érte, a midőn ő Felső királyi tanácsossá tette. Az ide vonatkozó királyi kézirat így szól: „Személyem körüli magyar miniszterem előterjesztése folytán, dr. Ballagi Mór nyugalmazott theologiai tanárnak, a tudomány és nevelésügy terén szerzett érdemei előismerésül, a kir. tanácsosi czimet díjmentesen adomá-

nyozom. Kelt Ischlben, 1884. évi július hó 23-án. Ferencz József, s. k. Br. Orczy Béla, s. k.“ Szívünkől kívánjuk, hogy egyházunk e jelese sokáig élvezze e legfelső előismerést!

— Állandó igazgató-tanácsunk, mint lapunk mult számában jelzők, collegiumainkat képviselők küldésére utasította amaz enquete-tanácskozásra, a mely tanügyi előadók javaslatának a gymnasiumi rendtartás és fegyelmezés ügyében készített tervezetere való megjegyzéseit megteendő, amaz elvi megállapodások alapján, a melyeket az áll. ig. tanács ez ügyben közelebbi ülésében határozott el. Az enquete mult csütörtökön reggel kezdé meg tanácskozásait, főt. Nagy Péter püspök ur előnöktele alatt s Parádi Kálmán, tanügyi előadó referensége mellett. A collegiumok küldöttjei valának: Dr. Kovács Ödön és Székely Ferencz, Nagyenyedről; Szabó Sámuel és Geréb Márton, Kolozsvárról; Bihari Sándor és Bedőházy János, Marosvásárhelyről; Szakács Mózes és Gönczy Lajos, Székelyudvarhelyről; Dózsa Dénes és Deák Gerő, Szászvárosról; Kerekes Sándor, Zilahról és Benke István, Seps-Szentgyörgyről. A tanácskozások, igen részletes és beható viták alapján, e sorok írásakor még folynak, alapjában azonban a tervezet keretén belül mozognak és így a részletes tudósítást a jövő alkalomra kell fontartanunk. Az új szabályzatok megállapítására és foganatosítására, különben, mint köztudomásu, az áll. ig. tanácsot hatalmazta föl az idei egyházkerületi közgyűlés és így már a küszöbön álló új tanév rendjén a gyakorlati élet próbája alá kerülnek egyházkerületünk megújított gymnasiumi rendtartása és fegyelmi szabályzata, abban a formában, a mint azokat az ig. tanács augusztus havi nagygyűlése meg fogja állapítani; e czélból e nagygyűlés f. hó 10-ikére helyezettvén át.

— Főt. Révész Bálint püspök ur, mint már jelzők, a napokban indult a hársfalvi fürdőből egyházlátogató körúttjára, kezdve Munkácson és a környékbeli egyházközségeken. A fürdő vendégei távozása alkalmából a legrokonszenvesebb óvációkkal tüntették ki a népszerű egyházférfit, ki nemes demokratizmusával és mindenkit lekötelező barátságos modorával annyira megnyerte a fürdőközönséget, hogy ennek apraja nagyja kivétel nélkül a legnagyobb tisztelettel és szeretettel viseltetik iránta. Este nyolcz óra után a fürdővendégek a Rákóczi-induló hangjai mellett vonultak a szuperintendens lakása elé s itt dr. Grün orvos hatásos beszédben magasztalta a kiváló férfit. Ezután a nők koszorukat és virágbokré-tákat nyújtottak át az ünnepeltnek, a kit annyira meghatott a keresetlen, őszinte, szeretetből származó demonstráció, hogy pár percnyi időre volt szüksége, míg urává lehetett érzelmeinek s azután meghatva mondott rövid köszönetet a kitüntetésért. Ma reggel, mikor a püspök elutazott, a búcsuzásnál ismét rokonszenves tüntetéseket rendeztek. Dr. Schlesinger fürdő-orvos búcsubeszédére a szuperintendens és az öt kísérő Peterdy Károly esperes annak a meggyőződésnek adtak kifejezést, hogy ott, a hol a dicső Árpád először hódított területet és alkotott hazát, azon a vidéken a közös anyának, a hazának szeretetében senki sem maradhat hátra; ott a honszeret eszméje, a vallás és nemzeti-ségre való tekintet nélkül örök időkre tért hódít és fog hódítani. — Révész Bálint fogadtatására Beregszászon nagy

előkészületeket tesznek. Oda augusztus hó 4-én délután 5 órakor érkezik s a város és az egyház küldöttsége részéről *Gulácsy* Dezső országgyűlési képviselő által a b.-v.-ardói hidnál ünnepélyesen fogadtatik; a városban pedig a ref. lelkészi lakon az egyháztanács nevében *Kallós* Tivadar ref. lelkész, az egyházmegyei papság testülete nevében *Ferge* József, mint legidősebb egyházmegyei tanácsbíró üdvözli. Ugyancsak itt fogadja a főpásztor a tisztelgő küldöttségeket s testületeket. Innen szállásra *Gulácsy* Dezső világi tanácsbíróhoz megy, este pedig tiszteletére közvacsora lesz. Résztvesz a másnap (aug. 5-én) tartandó egyházmegyei gyűlésen s így két napot tölt Beregszászon, honnan ismét folytatja körutját aug. 13-áig, szándékozván meglátogatni az egyházmegye községeinek legnagyobb részét.

— **Lapunk szerkesztőjét és családját,** valamint az egyházi életünkben egész multtal bíró Hegedűscsaládot érzékeny csapás sújtá, *Horváth Sámuel*, m. kir. középítészeti felügyelő és műszaki tanácsstag halálával, ki a tusnádi fürdőn keresett volna idült szivbajának gyógyulást, de a család, közszolgálat és egyház nagy veszteségére kinos szenvedések után ott, az idegen földön lehellte ki nemes lelkét. A megboldogult hült tetemei Gerendre szállítatnak, hogy pihenjenek meg az édes szülők s egykori gerendi papi pár porladozó hamvai mellett. Legyen áldva emlékezete. A családi gyászjelentés így hangzik: Szemerjai Szász Juliánna, már özvegy *Horváth Sámuel*né, a maga és gyermekei: *Horváth Miklós*, m. kir. pénzügyminiszteri számtiszt s neje: *Bodolla Katinka* és gyermekek: *Lili*; *Horváth Fanni*, férje: *Flamenbergi Brenner Jarosláv*, m. kir. honvéd százados és gyermekeik: *Ida* és *Fanni*; valamint a megboldogult édes testvére: *Hegedűs Lajosné*, *Horváth Josephin* s férje: id. *Hegedűs Lajos*, ev. ref. esperes és fiok: ifj. *Hegedűs Lajos*; ugy szintén édes anyja: özvegy *Szász Károlyné*, *Münstermann Francziska*; nem különben testvérei: legid. *Szász Károly*, *Szász Róbert*, *Szász Gyula*, *Szász Domokos* és *Szász Béla* s ezek családjai; és végre a mindkét félen levő rokonság nevében mélyen megszorodott és gyászba borult szívvvel jelenti, hogy a forrón szeretett hű férj, jó apa, nagyapa, testvér, após, vő és rokon *Horváth Sámuel*, m. kir. középítészeti felügyelő, élete 60-ik, boldog házassága 33-ik évében, hosszas és kinos szenvedés után, a tusnádi fürdőn, jul. hó 31-én reggel 4 órakor, szivszélhűtésben jobb létre szenderült. A megboldogult hült porai, Gerendre szállítva, az édes szülők hamvai mellé, folyó évi augusztus hó 3-án délelőtt fognak örök nyugalomra helyeztetni. Áldás és béke emlékezetén! Tusnád-fürdő, 1884 jul. hó 31-én.

— **Ismételt szives kérelem.** Kiadandó „Protestáns temetési énektáram“ megrendelő ivateiból alig jött vissza 25. Ez okáért szives tisztelettel kérem a ntüesperes urakat, hogy a kezeikhez küldött „megrendelő ivateket“ — az egyházmegyékbani megkörözés után — közvetlen hozzáam Nagybányára f. év augusztus hó 15. — legfeljebb

20-áig beküldeni sziveskedjenek. Nagybánya, 1884 július 28. *Stiglicz Albert*, n.-bányai ref. kántor, orgonista, leánytanító.

— **Megmérgezett gyermekek.** Piskó községben három, egymás szomszédságában lakó földmives család gyermekei játszadoztak együtt. Öten voltak, két évestől nyolczig. Kilencz óra tájban egyszerre rosszul lett mind az öt gyermek. Kinos görcsök jelentkeztek, majd erős hányásinger vett erőt rajtuk. A játszótársak legkisebbike, a két éves kis lány, 2 órai gyötorem után kiszvenvedett. A többiek is kisebb-nagyobb mértékben küzdöttek a halállal, de a reggelt csakugyan megérték, a mikor a kihozatott orvosnak, — csillapító szerek rögtöni alkalmazásával sikerült a betegek állapotán enyhíteni, de a bajt az orvos sem ismerte föl. Az egész falu megrémült. A legtöbben cholérát gyanítottak. Végre, a piskói lelkész puhatólódása folytán kiderült, hogy a szerencsétlen gyermekek maszlagos redősirom magtartójával játszottak. A nyolcz éves leány volt a gazdasszony, ő főzött és tálalt a többinek, — s mint illik jó gazdasszonyhoz, ő maga legkevesebbet evett, de annál többet szedett magába az a két éves gyermek, a ki két óra mulva örökre befejezte játékait e földön. A többiek állapota javuló félben van.

— **Helyreigazítás.** Lapunk legközelebbi (30.) számának „Irodalom“ rovatában, a *Vörösmarty* összes műveinek új kiadását jelentő sorok végéhez, nyomdai tévedés következtében, a szerkesztőségünkhöz beküldött iskolai értesítők pár ismertető sora illesztetett. Ez anticipált sorok lapunk mai számában a kellő helyen olvashatók, a multkori előlegezésért pedig t. olvasóink szives elnézését kérjük.

A SZERKESZTŐ POSTÁJA.

Mitrovics Gyula urnak, Sárospatakon. Köszönöm szives figyelmedet és keresztyéni elnézésedet.

H I R D E T É S.

Pályázati hirdetmény.

1—2

A rimaszombati egyesült prot. főgymnasiumban az 1884/5-ik iskolai évvel egy 600 frt évi fizetéssel és 100 frt lakbérrel javadalmazott segédtanári állomás rendszeresítettik. Azon prot. vallásu tanárok és tanárjelöltek, kik a magyar vagy latin nyelvből — mint főtantárgyból — képesítő oklevéllel bírnak s ez állomást elnyerni óhajtják, szabályszerűen felszerelt kérvényeiket a főgymnasium igazgatóságához **folyó évi augusztus hó 20 áig** küldjék be.

Rimaszombat, 1884. július 29.

Hámos József,
elnök.

Bodor István,
jegyző.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS:

b.-farkas-utca 16. szám, hova a lap szellemi ügyeit illető küldemények a szerkesztő nevére címzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt, félévre 3 frt, évnegyedre 1 frt 50 kr.

HIRDETÉSI DIJ:

Egy négyszög centimetryni tér egyszeri hirdetésnél 3 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

KIADÓHIVATAL:

„Magyar Polgár” nyomdája, b.-közép-utca 2. sz., hova az előfizetések és hirdetési díjak küldendők.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LÁPTULAJDONOS: SZÁSZ DOMOKOS. — KIADÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: Renan Ernő. — Emlékezés Zwingli felett. — Tárca (Szász Bélától). — Vidéki élet. — Iskolai értesítők. — Irodalom. — Külföld. — Különfélék. — Gyászrovat. — Püspöki körösvények. — Hirdetés.

RENAN ERNŐ.

Renan Ernő közelebbről meglátogatta szülővárosát, s a nagy nevű férfit Bretagne összes városai kitüntető ovatiokban részeltették. Tiszteletére Guingamban bankettet rendeztek, melyen ő, a treguieri polgármester üdvözlő beszédére, következőleg válaszolt:

„Uraim és barátim! Mély halálával tartozom önöknek, hogy engem, a kit már oly kevésbé lehet elragadni, kiragadtak a karszékéből, melyben már-már megmerevedtem, fájdalmaim közül, melyek hatalmat vesznek rajtam és habozásomból, melyből erőve! kell engem kirántani! Önöknek fogom köszönni, hogy még egyszer viszontláthattam a régi jó Tréguiert, melyhez oly kedves emlékeim fűződnek. Azóta, hogy elhányódtam a nagy világba, ritkán és rövid időkre kerültem ide vissza és mondhatom, hogy már negyven éve, hogy elhagytam e várost. Negyven év, mily nagy tér az emberi dolgokban! Beh sok változik meg negyven év alatt! De mi bretagneiak makacsok vagyunk és mikor tegnap megkerültem a zárdát, a székes templomot, el látogattam régi házamba, úgy láttam, hogy nem változott semmi, sem bennem, sem környezetemben.

Ah! bizonyos, hogy az emberek közt roppant sok a változás. Azok, kik gyermekkoromban körülöttem voltak, majdnem mind eltűntek; anyám, a kinek azt köszönöm, a mi természetem alapvonása, a vidámságot és nővérem, ki oly tiszta odaadással csüggött rajtam, nincsenek többé a helyeken, a hol láttam őket élni és engem szeretni. Dajkám, Marie-Jeanne meghalt néhány évvel ezelőtt. És kitűnő tanítóim, akiknek énem legnemesebb részét köszönöm, azt hiszem, csak egy él közülök, a legérdemesebbek egyike. Pothier és Duchesne urak, kik megtanítottak arra a két dologra, melyeknek legtöbb hasznát vettem, a latin nyelvre és a mennyiségtanra; Pasco ur, a ki telve volt jószággal; Auffret ur, az igazgató, aki példát adott rá, hogy mily fenséges szépség rejlik az észnek és kötelességnek szentelt komoly életben — mind e jeles férfiak nincsenek már. Eltűntek, miután sok jót mű-

veltek és számot tettek a komolyság, az erény hagyományában. De a keret, a melyben éltek, még tart. Megtáltam az egykori Tréguier minden követ; mindegyik házra ráirhattam volna egy-egy nevet. A székestemplom ma is oly bámulatra méltó lengéssel tör a magasba. A fű a zárda régi sírhalmain most is oly buja; azt hihettem volna, hogy a tehén, mely rajta legel, ugyanaz, melyet most negyven éve láttam.

És ekkortűnődtem, hogy nem-e változtam én? Igen határozottan azt feleltem, hogy: nem. Testben igen, pedig még erről is mondhatnék sokat. Mint gyermek sem szívesen mozogtam, sohasem játszottam, szerettem leülni és lustálkodni. Mindennap kétszer tettem meg az utat házunk és az iskola közt, de utamról nem tértem le egy tapodtat, sem jobbra, sem balra. A csuz, a mely most nehézzé teszi a járást, már akkor megvolt. — De a lélek, oh az nem változott. Az a kis, lelkiismeretes, szorgalmas iskolásfiú, a ki iparkodott tanítóinak tetszeni, az csakugyan én vagyok; már akkor volt tehetségem; a mi most megvan, már akkor is megvolt; azóta mitsem szerettem, legfelebb még azt a kétes értékű mesterséget, hogy értékesitem az ismereteimet. Bizonyára jobb volna magányosan élni és meghalni. De nem vagyunk a magunk urai; a világ megragad hajunknál fogva és jóformán azt teszi velünk, a mit akar.

De a mi mindig meg volt bennem, az az igazság szeretete: Azt akarom, hogy siromra (ah! ha az ott lehetne a zárdá közepén! de a zárda, és az egyház nem akar felőlem hallani, — a miben bizony nincs igaza) mondjam, — azt akarom, hogy írják siromra: „Veritatem dilexit!” igen is, én szerettem az igazságot; kerestem, követtem, a hova szólított és nem néztem a súlyos áldozatokat, melyeket rám rótt. Széttéptem a legkedvesebb kötelekeket, hogy neki engedelmessé vájak. Bizonyos vagyok benne, hogy jól tettem; kimagyarázom szavaimat. Senki sem bizonyos a felől, hogy ő bírja a világegyetem rejtélyének megoldását; a végnélküliségre, a mely körül fog, nem illenek a keretek és a formáiák, melyeket rá alkalmazni akarnánk. Hanem egyet állíthatunk: hogy szívrünk őszinte volt, hogy odaadással viseltettünk az igazság iránt és áldoztunk érte. Ezt a bizonyosságot büszkén fogom fejemen hordani a végítélet napján.

Ebben igazi bretagnei voltam. Naiv faj vagyunk, mely egyszerű és hisz az igazban és a jóban. Ha megvan a szükséges és egy kis parány eszmény, boldogok vagyunk, mintha királyok volnánk. Ezzel nem igen lehet

vagyont szerezni; de ez valami jobbra szolgál: arra, hogy boldogok legyünk. Igen, a mi vidámságunk forrása, a mi becsületességünk. Oly korban, mikor általános baj az élet-untság, mi még azt hisszük, hogy az élet megérdemli, hogy eszményi célja felé törekedjünk. Igazi fiai vagyunk Pelagiusnak, a ki tagadta az eredendő bűnt. A protestánsok mindig ezt a kifogást hozzák fel velem szemben: „Mit csinál Rean ur az eredendő bűnnel? „Édes istenem, úgy hiszem, hogy biz én azt eltörlöm. Nem értem azokat a szomorú dogmákat. Megvallom, minél tovább gondolkozom, annál inkább látom, hogy az egész philosophia a jókedvben foglalható össze. Mi celták sohasem leszünk pessimisták, nihilisták. Amaz örvények szélén meg fogna menteni a természetnek vagy egy nőnek mosolya... Anyám, a ki nyolcvanhét éves korában halt meg, hosszú, rettenetes betegség után, egy órával a halála előtt még tréfált. Hígyjenek nekem és ne változzanak. Az önök tulajdonságai olyanak, melyek ismét becsesek lesznek. A világot most szomorú fajok lepik el, melyek soha sem tudták, hogy mit tesz az élvezni; kemény, rokonszenven nélküli fajok, melyek nem szeretik, nem becsülik az embereket. Az önök morális egészsége lesz a föld fűszere. Önökben lesz még tehetség, mikor már másokban nem lesz; önökben lesz vigás, mikor azt rágalmazni fogják; önök szeretni fogják a dicsőséget, a becsületet, a jót, a szépet, mikor általánosan azt fogják mondani, hogy azok üres, hiu szavak. Legyünk ma a hátramaradottak; a szerepek oly gyorsan változnak!

Majdnem mindig ezek az állítólag elmaradottak alapítják azt, a mit a sietők compromittáltak. Azt hiszem, az önök hozzájárulása, mely elkésztetnek látszik, végleg meg fogja erősíteni a kényes dolgokat, melyeket a tülbuzgalom miatt elveszítünk: a törvényes államot, melyben a rend ép úgy van biztosítva, mint a szabadság; oly társadalmat, melyben az igazságon nem tesznek tulajdonságos erőszakot; oly vallási állapotot, mely az emberi lelket ellátja eszményekkel, hivatalos kényszer és babonás chimaerák nélkül.

Az önök feladata a nagy modern műben ki van szabva, mert önök a jelennel tartanak, de egyuttal szívesen ragaszkodnak a multhoz. Mert nem kell változni; maradjanak úgy, a hogy vannak. Lépjenek be bátran sajátos elméjükkel a francia nemzet munkásai közé, érvényesítsék érett, józan eszüket. Mutassák meg igazi értéküket, mert azt még nem ismerik teljesen. Vannak hibáink, az kétségtelen. A legnagyobb az, hogy nem bizunk eléggé magunkban.

Hígyjenek egy tapasztalt földinek, ki fiatalon távozott és jó sok világot látott. Nem tanítom önöket arra, mikép lehet szerencsét csinálni; ehhez nem értek. De most, hogy éltem alkonyán állok, szólhatok egy művészetről, melyben teljes sikert arattam és ez az, hogy mikép lehet az ember boldog. Ennek nem sok módja van; voltaképp csak egy van: nem kell a szerencsét keresni, hanem önzetlenül tudományra, művészetre törekedni, embertársaink és a haza javát keresni. Csekély számú embert kivéve, — ezek számát is lehet folytonosan csökkenteni, — nincs, a ki boldoggá ne lehetne. Boldogságunk, ritka eseteket kivéve, a mi kezünkben van.

Ez a tapasztalatim eredménye. Ugy adom, a hogy birom, mindig szerettem az életet, de a vége nem fog elszomorítani, mert eléggé élveztem. És halálom napján szerencsét kívánok majd a fiataloknak, mert az élet előttük van és az élet kitűnő dolog.

Köszönöm barátim, hogy rendeztetek e gyűlést, mely megfiatalított.*

EMLEKBESZÉD ZWINGLI FELETT.

(Tartotta a nagy-enyedi ev. ref. templomban 1884. május 18-án
Garda József, theol. akad. tanár.)

Mint a természet roppant műhelyében, néha a csendes működést süvöltő szélvész, ordító fergeteg, menydörgés, a földet tengelye körül megrendítő vulkánok zavarják meg; midőn az erdők több százados kórhadt fái recsegve zuhannak sirjukba, a duzzogó folyamok árszámai, medrükkel elhagyva, haragosan borítják el a gazdák zöld reményeit, élő fákat sodornak magukkal, falvakat, városokat töpörnek el a földszinéről; s a szerencsétlen lakosok, még szerencsések, ha kezükben koldus-bottal menekülhetnek a szilaj ár elől; ép úgy az erkölcsi világban is néha a csendben forrongó eszmék árja, alkalmas időben, sebes rohammal csap ki az élet rendes folyama medréből, halomra döntve a társadalmi, politikai, egyházi életnek elavult, el-kórhadt intézményeit. Mint amott, miután a háborgó vihar lecsendesedett, az ég boltozata kiderült, a zajgó hullámok dühöngése után, a vizek medrükbe visszaszálltak, érezzük a szellő üdítőbb fuvalmát, látjuk, hogy a szántóvető földje, kaszálója termékenyítő réteggel gazdagodott; az építő bölcsesége a természet iskoláztatása által gyarapodott, úgy itt is a régi intézmények romjain alakult szellemi erkölcsi életnek üdítőbb lengedezését érezzük; a lezajlott események egy-egy réteget raknak le, melyek felett új élet pezsdül; az emberiségnek nagy igazságai tisztulnak meg a forrongás hevében, az évszázadokon át hozzájuk tapadt előítéletek, balfogalmak, hamis nézetek salkajaitól. Az emberiség fejlődése ilyenkor óriási léptekkel halad előre!

Azon szellemi erkölcsi forradalmak között, melyek megváltoztatták a keresztyén társadalom alakját, ünneplésünk tárgyára vonatkozólag, legnevezetesebb a reformatio, a hitújítás! a k. hit- és erkölcsi elveknek és az egyházszervezetnek evangéliumi alapon való megszabadítása mindazon toldalékoktól, nyüggöktől, melyekben egyoldalú felfogás, megszokottság, dölyfös tudatlanság, skolastika, a tudományoknak ez a kém-lomja, vastag önzés és önkényes, erőszakos hierarchiai hatalom évszázadokon át a lelkiismeret szabadságát és a szabad vizsgálódást fogva tartották; a gondolkodás, a szellem röptének szárnyát szegték, a tudományos vizsgálódásnak valóságos utonállói voltak, s a vallás-erkölcsi életet pusztán rideg külsőségekbe helyezték! A közkerkölciséget alásülyesztették.

A reformatio egy nagy világtörténelmi esemény a szív, az ész, az egyenlőség, az emberiség szent jogainak diadal-ünnepe! melynek megszentelésére azonban megelőző emberöltők, évszázadok különböző nemzetiségű, az igazságot epedve szomjuhozó fiai készítették a diszitmény egyes részeit, még pedig közülök sokan, sanyaru nélkülölözésekkel, éjjeli nappali fáradozással, sőt életveszély között, vagy tán épen kintpadra és máglyára hurczoltatva!

Valamint a viharok, szintugy a szellemi erkölcsi világ forradalmainak is, megvannak előfutárai. Ezek közül, legalább a legnevezetesebbek fölemlítését szükségesnek tartom.

A középkor, az értelmi napfogyatkozás kora, elfogultabb egyházi tekintélyei, intézői a pogányság iránti ellenszenvüket a pogány Athené és Róma szellemi termékeire is átvitték, ezeknek használatát tiltották; s ha a zárdák falai között szerény helyet kaptak is, de kellő gondozásban annyira nem részesültek, hogy mint egyik nemes barátjuk sajnálattal megjegyezte: „a drága kincseket pókháló borította, pór és olyan állat emésztette, — melynek a rágcsálás tulajdonsága.“ A hódító arab nemzet a merre diadal-fegyvereit hordozta, magával vitte egyszer-

smind tudósait is, kik nagy buzgalommal gyűjtötték minden idegen, kezökbe eső szellemi terméket össze, s azok jobbait anyanyelvükre lefordították. Európa több előkelő papja, tudósa, iskolájukban ismerkedett meg a classica literaturával, a régi görög és latin irodalommal. A kelet bölcei vándorbottal kezükben, s hátukon az ókor szellemi kincseivel terhelve. Itália derült ege alá menekültek a hódító muzulmán elől. Fölbredt a classica literatura iránti érzék és kedv; a tudományos törekvés humanistis cai magaslatra emelkedett! A kelet-indiai utnak, egyes földrészeknek és találmányoknak a fölfedezése gondolkozásra és észlelődesre serkentette a gondolkozó főket. — Élénk szellemi mozgalmat látunk mindenfelé, mit egy egyszerű szerény, puszta technikai találmány, a könyvnyomtatómesterség, az emberiségnek ez a megbecsülhetlen fontosságu szellemi mozdonya, a mult idők nehézségeivel szemben, rendkívül gyorsan és nagy hullám-körökben terjesztett. Legközelebbi üdvös haszna lett, hogy a gondolat, az eszme, a tudomány, nemmaradt a főiskolák egyed-árságában, hanem azok a közönség között is elterjedtek, elterjedhettek. Ez a fontos találmány a szellem áramlatának korlátait ledöntötte. Ezentul az igazság eszméit az inquisitio, a hörtön, a kinpad, a máglya nem semmisíthették meg; a betűk érzéketlen papiron hangossá váltak! A vizsgálódás, a kutatás kiterjeszkedett a menyre és a földre, és mindezekben lévőkre; kiterjedt a szent könyvre is. Már megelőzőleg Wald Péter Wickleff, Huss János hangosan kiáltották, hogy a klerus nem evangyeliomszerű, sem tanításában, sem magaviseletében, sem erkölcsiében, sem az egyház kormányzásában. Teljes tévelygésekkel, hibákkal, erőszakkal, buta tudatlansággal és megbotránkozattal, nem, — égre kiáltó erkölcselenséggel! Huss máglyájának lángoszlopa távoli tartományok, országok hatáira lövelte világító sugárait! Szív és ész forrongani kezdett, az akarat tette határozta el magát.

Az isteni gondviselés sokszor az elbizakodott, elvakult és erőszakos hatalom vérlázító gonoszságain keresztül vezeti az emberiséget az igazsághoz, magához az Istenséghez!

Ezek a tényezők, keresztneven: a tudományok új-jászületése, voltak a reformatio előhírnökei és csatárai. Minden nemes valláserkölcsei lelkületü hón sovárogtat egy jobb valláserkölcsei rend napjának a fölviradását, mi nem sokáig késétt.

Minden gyújtó anyag be volt már szereve, csak az alkalom hiányzott és elszánt bátor lelkü férfiakra volt szükség, kik az alkalmatos időt fölhasználva, az anyagot rendezték és lángra lobbantsák, hogy a láng melegítse föl az érzékeny sziveket, világosítsa föl a gondolkozó főket, s perzselje el a hazugságnak és hamisságnak lómtárát! Az isteni gondviselés soha sem hagyja magát tanubizonyosság nélkül.

Eljött az alkalom: a bünbocsátó czédulák árusítása, ez a lelkikufárság, s két bátor férfi is előállott Zwingli és Luther személyében.

Az emberiségnek ez a két drámai nagy alakja, két szellemhőse, Prometheusa, különböző éghajlat alatt, a nélkül, hogy egymást ismerték volna, csaknem ugyanazon perczen lépett föl reformeszméivel. Föllépésük indító okai és rugói is ugyanazok; életkorra nézve is alig pár hónap választotta el őket. Luther követői a mult év vége felé ülték meg nagy reformatoruk a „protestáns név“ alapítójának 4 százados emlékűnnepét; szenteljünk mi is, a helvetica confessio hivi, egyik nagy, alapvető reformatorának emlék- és hálaünnepét 4 százados évfordulóján, a n.-enyedi reformált egyházmegye — egyház s a n.-enyedi alma mater, a Bethlen főtanoda nevében.

Előre bocsátom, hogy Zw.-ról úgy beszélni, hogy reformatori kortársát, Luthert. ne említsük, merő lehetetlenség. De a kettő összehasonlítása részemről nem párt-, vagy felekezeti szempontból történik, mintha én most egyiket a másik fölébe akarnám emelni. Mindkettő nagy volt a maga helyén s a világtörténelmi reformatiónak magától az istentől kiküldött lánglelkü apostola!

És most hozzád fordulok esedező könyörgésemmel világok ura, szt. lélek ur istene! A te szt. lelked vilagossága sugározza körül erőtlén szolgálodat, hogy képes legyen megvilágosítani legalább nagy vonásaiban a reformatio tragikus hősének alakját, emlékéhez hiven s ezen emlék- és hálaünnepély méltóságának megfelelően! Tőletek pedig t. hallgatóim becses figyelmeteket kérem.

(Folyt. köv.)

T Á R C Z A.

Siciliai Róbert király.

Longfeliow W. Henrikől.

(Vége.)

Ez ember, a ki álképpemmel ámit:
Csaló, ki színli a király vonásit.
De hát szivedben nincs, a mi fölesmér?
Hogy választ adva szómra, mondja: testvér!
A pápa némán, zavarodva nézdel,
Az angyaltól kér szót, tekintetével.
A császár meg nevet: „Fura multság,
Hogy vig bohóczként az örültet tartásák!”
A szegény, felsült bohóczot pedig
A szolgálk közé visszakergetik.

* * *

Egész nagy-hét alatt templomba járnak,
Mig végre földertül husvét-vasárnap;
De már előbb fényben ragyog a város,
Mit rá az angyal dícsköre sugároz;
S a szivekben új láng gyul föl azonnal,
Erezve: Krisztus föltámadt bizonynyal
S még a bohóczot is, ros szalma-ágyán,
Ugy megriasztja ez a csoda-látvány.
Valamit érez, mit nem érze addig,
Meghatva mélyen térdére hanyatlik
És hallja, mint suhog az Ur ruhája,
A néma légen át az égbe szállva

*

A látogatás ezzel véget ére;
Indul Valmond császár Duna-mentére,
S az angyal is haza; a merre jár
Kiséretétől fényben usz a táj;
Villámként száll a szép Itálián át
S Szalernotól viszik tovább a gályák.
S midőn megint Palermo disz-termében
Ül trónján s hallja mint zsong át a légen

Az Angelus a klastromokból, mintha
 A jobb világ igéire tanítta:
 Akkor Róbert királyt magához inti,
 És int a többinek: menjenek mind ki;
 Most szól az angyal: „Te vagy a király?”
 Róbert pedig lesütött fővel áll,
 S kezeit összefonva kebelén:
 Szeliden mond: „Azt te tudod s nem én!
 Vétkeim mint a skárlát! ah bocsáss
 S mint zárdában vezeklő-iskolás
 Hagyd büneim legyónnom és sarútlan
 Járnom az égbe vivő köves úton!”
 Az angyal mosolyog; arcza sugára
 Szent fényt derít az egész palotára
 S tisztán hallják a nyílt ablakon át
 A szomszéd templom fölhangzó dalát,
 Mely ismerős hangon csendül fülökbe
 „Az erőseket székökről letette
 És a gyöngéket fölmagasztalá!”
 S egy második dal kél, felelve rá,
 Miként egy égi hárfa egyes hurja
 „Én angyal vagyok! s te király vagy újra!”

*

Róbert király bámulva néz körül:
 S áll trónja mellett ime — egyedül.
 Ám nem visel most sem a válla mást:
 Rajt' az arany ruha s bibor palást,
 S az egész udvar látja, visszatérve,
 Miként imádkozik, borulva térdre

Fordította: SZÁSZ BÉLA.

VIDÉKI ÉLET.

Nyilvános számadás.*)

M.-Bodon, 1884. auguszt. 4.

A mező-bodoni ref. templom-alap javára újabb adakozást tettek Sylvester Domokos, vizaknai ref. lelkész ur 6 ik számú ivén: S. D. 1 frt, a vizaknai ref. egyházközség 2 frt, Szócs Sándor 1 frt, G. H. 10 kr, Recshoffer Alajos r. kath. 20 kr, N. N. 1 frt, Kunczia Lajos 10 kr, Szócs József 40 kr, Pávai József 20 kr, H. K. 50 kr, Brandsch 10 kr, egy sorsüldözött 6 kr, Vizakna város 1 frt, Takács Mózes 20 kr, Kis Imre 20 kr, B. K. 30 kr. Összesen 8 frt 36 krt. Fülöp Géza szász-városi ref. pap 197-ik számú ivén: Fülöp Géza 1 frt, a szász-városi ref. egyház 1 frt, Bocz Samu gondnok 30 kr, Incze János ref. lelkész 1 frt. Összesen 3 frt 30 krt. Jakab Mózsza algyógyi ref. lelkész 184-ik számú ivén: Gr. Kun Kocsárd 5 frtot. Kolozsvárról, dr. Török István 148-ik számú ivén: Dr. Török István 1 frt, Beddi István 1 frt. Összesen 2 frtot. Fogarasmegye főispánja, mélt. Horváth Mihály ur 37-ik számú ivén: Horváth Mihály 2 frt, Nagy Sándor 1 frt, Szilágyi Samu 50 kr, a fogarasi ref. egyházpénztára 2 frt. Összesen 5 frt 50 krt. Nemes Károly, mező-csávási ref. pap 1 frtot küldött.

*) Lásd a „Prot. Közl.” 1883. évi 18., 30., 42. számait és az 1884-ik évi 8-ik számot.

Jelenleg nyugtázott összeg 25 frt 16 kr. Takarékpénztárba jelen összeggel elhelyezve van 491 frt 21 kr.

Ez összegbe van számítva az 1882 ik év december 26-án templomunk javára Maros-Ludason tartott hangverseny tiszta jövedelme, 150 frt, is.

Vártam é; ismételve vártam az újabb és végleges határidőn túl is — ez május vége volt — a gyűjtő-ívek visszaérkezését. Sajnálattal kell jelentenem mégis az olvasó-közönségnek, hogy az íveknek — 400 drb. volt kiosztva — még felét sem kaptam vissza maig sem. Többen üresen küldték vissza hozzám, jelezve a nép szegénységét, az idők kedvezőtlen voltát a gyűjtésre. Igéremhez képest, azok neveit, kik az ívek visszaküldésével elmaradtak, ide kellene iktatnom, de tekintet'el egyfelől arra, hogy azok között többen vannak egyházi és világi jeleseink közül, a kik ha velünk szemben nem is, de bizonyára alapul véve fel az általános nézpontját, ugy egyházi, vallási, tanügyi, mint egyéb társadalmi ügyeink, bajainkkal szemben a közóhajnak megfelelőleg lerótták és naponta róják tartozásaikat, másfelől, mert a vallási és hazafiúi érzelmekből származó önkéntes tartozásokért, illetlennek tartanám ugy tüntetni fel az illetőket, mint ha köteles, törvényes tartozásaik lefizetését mulasztották volna el, nem teszem. A vallási, a hazafiúi érzelmeket nem lehet §§-ba szorítani. Ezek tisztán elévülhetlenül egyéni tulajdonok, azoknak maradnak.

Magam igazolására megelégszem a nyilvános elszámolással. A nagyközönség, a szives adakozók iránti tekintetekből kifolyólag nem lehetett tovább várnom, meg kellett tennem ama fennjelzett' végleges elszámolást. Bárkinek, bármikor, ha eljárásomat illetőleg kifogásai lennének, kész örömezt rendelkezésére állok a felvilágosítással, ugy e becses lapok hasábjain, mint kívánatra magán uton is. Leszámítva apróbb kiadásaimat, melyeket sajátomból előlegeztem, milyenek az ívek nyomtatása, azok szétküldése, — hová hivatalosan nem küldhettem — a több rendbeli nyugtázásoknál felmerült szükségeltető filléreket, lelkiismeretem tisztaságával, ama szent ügy iránti nemes buzgalommal kezeltem és helyeztem el gyümölcsözés végett a maros-ludasi kölcsön-kisegítő pénztáratba a szives adakozóknak szent ügyünk érdekében hozott nemes adományait, a mely nem türi meg maga mellett a nemtelent, az önző, önhaszonleső emberek cselekedeteitől utálattal fordul el.

A múlt hó 13-án egyházam előjárósága- és számos egyháztagnak bemutattam a gyűjtött összeget; a takarékpénztári könyvecskét átadtam a számadó gondnoknak, ki-vel a gyülekezet előtt az egyház két kulcsu ládjába helyeztük el azt.

És most egyházam nevében minden egyes adakozónak új és újabb köszönetet mondok. Fogadják egyen-egyen nemes tettükért a legőszintébb hála és tisztelet mellett nagyra becsülésünk kifejezéseit.

A mező-bodoni ref. egyház nevében:

NEMES ÁRPÁD,
 ref. lelkész.

Nyilatkozat.

Alólírottak Nemes Árpád tiszteletes ur számadását utólagosan megvizsgálva azt pontosnak, minden tekintetben rendesnek találtuk s a kimutatott 491 frt 21 krnak a m.-ludasi takarékpénztárban elhelyezéséről meggyőződünk. Mint az egyház gondnoka és képviselője kedves kö-

telességünknek ismerjük a nagylelkű adakozóknak az egyház nevében őszinte és hálás köszönetet nyilvánítani.

Mező-Szakál, 1884. jul. 25.

Gr. BETHLEN GÉZA.
MOLNÁR KÁROLY,
egyh. képv.

Jegyzőkönyvi kivonat.

(A mező-bodoni ref. egyház jegyzőkönyvéből.)

1884. július 13-án rendes presbiteri és egyházi gyűlés tartatott tisztt. Nemes Árpád ref. lelkész ur elnöklete alatt. Jelen voltak: id. Máté Sámuel, id. Szántó János, Molnár János, Molnár István, id. Jenei István, id. Szász Márton, Szász János, Varga János presbiterek; Jakab József, Török István, ifj. Máté Samu egyháztagnak; Kis Mihály, Máté Pista egyházfiak; Kis Ferencz harangozó, Kis Márton számadó gondnok. Elnök, jegyző.

Presbiter elnök tisztt. Nemes Árpád ur jelenti a nemes presbiterium és a jelenlevő egyháztagnak, hogy a már bejelentett hangversenyi jövedelemmel együtt — mi 150 frtot teszen — fáradozásainak sikerült gyűjtő-ívek kibocsátása után 491 frt 21 krt szerezni az egyház templom-összesség végett a maros-ludasi kölcsön-kisegítő-pénzintézetbe. Kéri a gyűlés tagjait, vegyék tudomásul az egyháznak az újabb vagyonát s a nemesszivü adakozók példáján felbuzdulva, tegyenek meg mindent szorgalmi adományi uton, hogy az oly annyira szükséges templomépítés minél előbb kezdetét vehesse.

Egyházi közgyűlésünk örvendetes tudomásul veszi a hallottakat. Ezzel egyidejűleg felkéri a tiszteletes urat, hogy a nemesszivü adakozókkal szemben fejezze ki a nyilvánosság terén közgyűlésünk tagjainak szives köszönetét. Közgyűlésünk a maga részéről tisztt. Nemes Árpád urnak is meleg köszönetet mond buzgó fáradozásaiért s egyszerűsége kéri, hogy egyháza érdekeinek előbbre vitelében tegyen meg ezután is mindeneket, ép úgy, mint eddig tett.

NEMES ÁRPÁD,
presb. elnök.

UJVÁROSI SÁNDOR,
kántor és az egyházi
gyűlések jegyzője.

ISKOLAI ÉRTESÍTŐK.

Második közlemény.

A csurgói ev. ref. főgymnasium (XX.) I. évi értesítője az 1883—4-iki tanévről. Közli Héjas Pál, igazgató. A csinosan kiállított értesítő jelentékeny részét *Kalocsay Endre*, gymn. tanárnak „*A tenger áramlásai*”-ról írott közleménye teszi. Az igazgató zárbeszédében hálásan emlékezik meg azon kegyes alapítványozókról, kik jótékonyosságuk által az intézetnek, mely alig egy éve lett főgymnasiummá, jövőjét biztosították. A tanintézet, felszerelését illetőleg, jelentékeny kiadást fordított a természettani és természetrajzi szertárak berendezésére, kiadtván e szükségletekre 1700 frt. Tanárok száma, ideértve a vallásitanítókat is, 14. Tanulók létszáma év elején 207, év végén 200. Emelkedés a múlt évhez képest 34. Vallásra nézve: 79 ev. ref., 10 ág. evang., 100 róm. kath., 18 izraelita. A rendes tantárgyakon kívül, mint rendkívüli tárgyak, tanították a francia nyelv, gyorsírászat, szabadkézi rajz és mintázás az önként vállalkozóknak. Érettségi vizsgára állott 15 ifju, szóbelin átment 1 jelesen, 2 jól, 8 egyszerűen, 3 két óra, 1 egy évre vettett vissza. Az iskola

által nyújtott jótétemények ösztön- és pályadíjak összege 613 frt 90 kr, 2 drb. 20 francos arany és 3 drb. könyv. A tanintézetben 110 növendék nyert, személyenként 50 frtnyi díj mellett felekezeti különbség nélkül ebéd- és vacsorából álló étellemezést. Az ifjusági „*Csokonai kör*” a lefolyt évben 78 tagot számlált. Tartott 29 rendes, 1 rendkívüli ülést. Beadatott és megbíráltatott 40 mű; szavaltat és szavaltatbírálat volt 64. A jövő iskolai év szept. 1-én kezdődik; a tanév ünnepélyes megnyitása szept. 5-én.

A marosvásárhelyi evang. reform. collegium értesítője az 1883—84. iskolai évről, kiadta az igazgatóság. Az igazgató zárbeszédében meleg rokonszenvvel emlékezik meg az elhunyt kir. táblai bíró és iskolai gondnok, *Dósa Miklósról* s az intézet egyik jeles tanáráról *Urr Györgyről*. Jutalmak, családi alapítvány és tandíj-elengedések címén kiadott összesen 2813 frt 52 kr. A könyv-okmány-és éremtár az évben is jelentékeny gyarapodást mutat.

Az ifjusági önképző-kör számos pályakérdést tűzött ki, melyek nagyrészt dicséretesen oldottak meg. Tanárok és köztanítók száma volt 23. Tanulók száma év végén az elemi és középtanodában 369. Vallásra nézve 291 ev. ref., 39 róm. kath., 15 unitárius, 12 lutheránus, 25 izraelita, 7 g. kath., 4 gör. kel. Előmenetelre: 44 jeles, 43 jó, 200 elégséges, 105 elégtelen.

A szokásos átviteli szigorlatra (rigorosum) jelentkezett 21 tanuló, visszalépett 6. E szerint a VII. k. osztályba felvitetett 12, ismételt 3. Érettségi vizsgálatra jelentkezett 22. Érettnek nyilvánított 2 jeles, 4 jó, 10 egyszerű fokozattal; visszavettett 6. Az érettek közül 3 jogi, 2 mérnöki, 1 vegyész, 4 gazdasági, 4 alsóbb hivatalnok, 2 katonai, 3 meg nem határozott pályára megy.

Koncz József, gym. tanár, folytatja a múlt évi értesítőben megkezdett becses monographiáját „*A marosvásárhelyi partikulá*”- (collegium keletkezése előtti iskolá)-ról.

A jövő isk. év szept. 5-én veszi kezdetét. A javító és potló vizsgálatok szept. 6—10 ig tartatnak.

Értesítő az unitárius vallásközönség iskoláiról az 1883—4-évre. Szerkesztette Kovács János, igazgató-tanár. Az értesítő az unitáriusok három erdélyi tanodájának: A) *kolozsvári főtanoda*. B) *tordai középtanoda*. C) *székely-kereszturi középtanoda* évi működéséről ad jelentést. A) *A kolozsvári főtanodában* és theologiai facultásban a tanárok és köztanítók száma volt 35. A tanoda népessége év elején 347, év végén 335. Vallásra nézve: 194 unit., 34 ev. ref., 21 ág. hitv., 41 r. kath., 11 g. kath. 6 g. kel., 29 mőz. vall. Tanulmányi előmenetel szerint: 65 kitünő, 102 jeles, 94 jó, 35 elégséges, 30 elégtelen.

Érettségi vizsgálatra jelentkezett 47 tanuló. A szóbelire bocsátott 45 közül: 1 jeles, 11 jó, 24 egyszerű fokozattal képesített; 4 egész évre, 5 két hónapra vettett vissza. Ösztöndíjak és jutalmak összege 1461 frt.

B) *A tordai középtanoda* és elemi iskola a lefolyt tanévben 6 tanerővel működött. Tanulók létszáma év végén 168. És pedig: 65 unit., 52 ev. ref. 5 luth., 34 r. kath., 9 g. kath., 9 g. kel., 7 mőz. vall. Kitünő osztályzatot 26, jelest 44, jót 58, elégségest 12, elégtelent 25 nyert.

C) *A székely-kereszturi középtanodát* 129 tanuló látogatta. 95 unit., 25 ev. ref., 8 g. kel., 3 ág. hitv., 3 mőz. vall., 2 r. kath., 1 g. kath., 18 kitünő, 26 jeles, 36 jó, 27 elégséges, 15 elégtelen. Az isk. könyvtár *Jakab Elek* szives adományából tetemesen gyarapodott. A jövő isk. év mindhárom tanodában szept. 1-én kezdődik.

A debreczeni ref. főgymnasium értesítője az 1883—84. iskolai évről. Közzétette Békési Gyula, igazgató. A főiskola tanári kara, ideértve a rendes tanárokat, helyettes

és segédtanárokat, illetve tanítókat, 21 tagból áll. A tanulók létszáma a 4 elemi és középtanoda 8 osztályában, ideértve a parallel osztályokat, volt év végén 636. Vallásra nézve: ev. ref. 498, ág. hitv. 12, római kath. 34, g. kath. 3, g. kel. 8, mózes vallású 81. Nemzetiségre: Magyar 620, német 6, olasz 9, tót 1. Tanulmányi előmenetelre: Jeles 49, jó 71, elégséges 388, elégtelen 128 tanuló.

Mint rendkívüli tantárgyak az önként vállalkozók számára tanított a francia nyelv, heti 2 órán; a gyorsírást a Gabelsberg-Markovits-féle rendszer szerint két folyamban (kezdők és haladók), hetenként 2—2 órán.

Érettségi vizsgálatra jelentkezett 73. Írásbelit tett 68, szóbelin átment 51, és pedig: 6 jelesen, 14 jól, 31 egyszerűen képesítve. Ezek közül 15 theologiai, 3 bölcsészeti, 7 jogi, 7 orvosi, 3 mérnöki, 3 vegyészeti, 13 gazdasági, 2 erdészeti, 1 katonai, 5 alsóbb hivatalnokai, 3 vasuti, 2 postai és 4 meg nem határozott pályát választ. Jutalmazás, ösztöndíjak címén tetemes segélyben részesítette az iskola szegénysorsu növendékeit. Az értesítőben foglalt többi táblázat örvendetes gyarapodását jelzi az iskolai tanszereknek (állatmuzeum, ásvány-, régészeti-muzeum, természettani szertár, stb.), valamint az ifjúsági könyvtárnak.

De nem közli az értesítő az ifjúsági önképző kör működését.

A jövő tanév kezdete szept. 8-án lesz.

IRODALOM.

Hit, remény és szeretet könyve, az élet kedvező és kedvezőtlen napjaira. *Imádságok a magyar protestáns nép számára, Csiky Lajos, debreczeni ev. ref. hittanártól. Budapest 1884. Nyomatta Horánszky Victor. Ára? A 398 lapra terjedő változatos tartalom öt részre oszlik föl és pedig köznapi, vasárnapi, az élet különböző foglalkozásaihoz s viszonyaihoz alkalmazott, továbbá jó reményben levő és gyermekszülő asszonyok és végül beteg s haldokló keresztyének számára irt imádságokra. Szerző, mint az előszóban jelzi, ez imakönyve megírásában alapúl Stark János Frigyesnek, a múlt század első felében megjelent s azóta 57 kiadást ért „Töglisches Handbuch etc.“ című művét használta, de telyesen szabad átdolgozással, nem tévesztve szem elől, hogy magyar protestáns közönség számára ir.*

A mű beosztásán is változtatott s főleg a harmadik rész legtöbb imádsága imádkozó lelkének egészen eredeti terméke.

Részünkről sok lelki élvezettel olvastuk végig ez imakönyvet s készséggel ösmerjük el, hogy föladatának, a szó mélyebb értelmében, megfelelő s mint ilyen, hézagpotló. Az egészen nemesen egyszerű, őszintén igaz s kenetteljes hang vonul végig. Szerző az előszóban nagyon találóan jegyzi meg, hogy az imádkozáshoz inkább szív, mint nyelv, inkább sohajtás, mint csillogó beszéd, inkább hit, mint ragyogó ész szükséges. Valamint a földi atya jobban gyönyörködik beszélni kezdő kicsiny gyermekének együgyű, ártatlan gagyogásában, mint a világ leghíresebb szónokainak művészi csillogó, fényes előadásában, — épen úgy a menyei atya is véghetetlenül jobban szereti

az olyan imádságot, mely egyszerű, de tiszta szívből jön, mint a mely csillogást keresve, ragyogó szóáramban Isten felébe akarja emelni az emberi értelmet.

Szerző e helyes felfogásához hiven, kerülve minden mesterkéeltséget, dagályos szóvirágot, az imádságra fogékony szívet a gyermeki bizalom, a hitteljes áhitat és szeretet hangján szólaltatja meg, az imádságok szövegébe találó igéit szöve belé a szentírásnak. Részünkről az imakönyvet, melyet szerzője „az imádság lelkével megáldott lelkipásztorunk“, az ihlett ajku Révész Bálintnak ajánl, ima-irodalmunk terén határozott nyereségnek tartjuk, — óhajtva, hogy terjedjen el a magán használat széles körében, áhitatra buzdítva a szíveket. Ajánlatossá teszi e könyvet az is, hogy családi följegyzések (keresztelés, esketés stb.) számára csinos uralapok vannak belefűzve.

*

„A vesztett harczok térein.“ Alkalmi egyházi beszéd, irta és elmondta a Nagy-Bacsonban 1884. évi május 4-én tartott Zwingli-ünnepélyen Révay Pál, n.-bacsoni ref. pap. A vallásos bensőséggel irt alkalmi beszéd nemes kifejezése a nagy reformátor iránt négy százados évfordulója alkalmából a magyar protestáns egyház által tanusított kegyeletes megemlékezésnek.

Szerző beszédének alapigéje János XVI. 33. *„Biztatok, én meggyőztem a világot.“* Ez alapigéből indulva ki, fejtegeti a reformatio átalakító hatását, az ez által elhíntett eszméket, melyek ma sem szűntek meg munkálni az emberiség életében, mert „a harcz még ma is foly „a megváltás nincs befejezve.“

A beszéd Seps-Szt.-Györgyön a Jókai-részvény nyomda csinos kiállításában jelent meg. Ára 20 kr. s a tiszta jövedelem *„Zwingli-alap“* czimen a n.-enyedi Bethlen-főtanodánál fog e'helyeztetni oly czélból, hogy az alap évi kamataiból a kappeli csata évfordulóján egy szegény sorsu, de kitünő theologus növendék jutalmaztassék. Melegen ajánljuk olvasóinknak e beszéd megszerzését, már a kegyeletes czélnál fogva is.

„Unitárius kis könyvtár.“ Szerkeszti Derzsi Károly. A csinos kiállítású füzetke (XI—XIII.) *„Jézus élete“* cz. vallás-historiai vonzó értekezést hozza, Hopps P. János után dolgozva. A füzet Budapesten, Bagó Márton, nyomdájában jelent meg. Ára 15 kr. Melegen ajánljuk az érdekes kis munkát.

*

„Irodalmunk legállandóbb jellemvonásáról.“ Tanári székfoglaló beszéd. Tartotta Váró Ferencz, n.-enyedi tanár. Az alapos szakismerettel és figyelmes körültekintéssel megirt irodalom-történeti tanulmány ecclatans példákban mutatja ki, hogy irodalmunk már a XVI. századtól kezdve legállandóbb jellemvonásául a nemzeties szellemet juttatta kifejezésre, s e szellem, ez irány mind erőteljesebbé vált a bekövetkező politikai változásoknak az irodalomra gyakorolt hatása folytán.

Legöntudatosabban nyilatkozott ez 1820-ban Kisfaludy Károly fellépésével, kinek vigjátékaiban, drámáiban a nemzeti jellemvonás legtöbbször még a művészet rovására is érvényesül. Ez az állandó jellemvonás jut kifejezésre Jósika historiai regényeiben, Jókainál; a költészetben a nyelv bájával és zengzetességével egyesítve Vörösmarty eposzi alkotásaiban, Petőfi forradalmi költészetében, Aranynál.

Melegen ajánljuk e becses tanulmányt olvasóink figyelmébe. Megjelent N.-Enyeden, Wokál János nyomdájában. Ára 35 kr.

KÜLFÖLD.

Olaszország. Az olaszországi evangelicus egyház egyesítése végett tartott gyűlés f. é. ápril. 29-től május 1-ig ülésezett Flórenczben, és az eredmény a legnagyobb meglepéssel találkozott minden oldalról. Elnökül a szabad egyházból Mac Dougal választották, alelnökül Geymonatot, a flórenczi waldens-seminarium ismeretes tanárát, 21 tag hivatott meg a megbeszélésre, még pedig az egyes egyházak nagyságának megfelelően: 6 waldens, 4 szabad egyházbéli, 4 wesleyanus, 3 püspöki methodista és 4 baptista. Csak a „Chesa Christiania“ a darbysták utasították el a meghívást. A hittérítőközi bizottság titkocnokának, Prochetnek, tájékoztató beszéde után, a gyűlés az összes bevezető kérdésekkel helyben hagyta, egymint: 1. Kivánják-e az egyesítést az egyházak? 2. Kivihető-e ez? 3. böles és hasznos dolog-e az, hogy egy „evangyéliomi olaszországi congressus“ életbe léptetessék, mely a különböző egyházakból (tagjaik számának viszonyai szerint) küldött egyénekből alakulna? Ezen alaptételek elfogadása után a gyűlés azonnal a célzott olasz evangelicus congressus szabálytervezet feletti tanácskozáshoz fogott. Ez 14 §-t foglal magában, melyek közül az első így hangzik: „Olasz evangelicus congressus“ név alatt Olaszország különböző evangelicus egyházainak képviselőiből egy gyűlés szerveztetik, s állittatik fel.“ E §. feletti tanácskozás rendkívül élénk és izgalmas volt, minthogy mindkét irány, mely a gyűlésben képviselve volt, a szövetségi és egyesületi, magát erélyesen érvényesítette. Az ősz hitvalló Geimonat megindulva így kiáltott fel: „Azt hittem, hogy az elnevezéseknek végöknek kell lenniök, és hogy csak egy evangyéliomi egyház van!“ Prochet és mások a szövetségi eszméket képviselték. Mindazáltal a §. szövegéről a szövegében elfogadtatott. Minden nehézség nélkül mentek keresztül a következő cikkek: A congressus tagjai: a) a hittérítőközi bizottság tagjai hivatalból, b) a különböző egyházak tagjai, melyek ezek közül, még pedig minden 500 communicánsra, egy küldöttet küld. Tiszteletbeli tagokul tanácskozási szavazattal jelen lehetnek az üléseken, az igének minden szolgálói és az egyháztanácsok tagjai. — Az ülések nem nyilvánosak, az elnöknek azonban joga van, oly egyéneknek, kik az evangyéliom iránt érdeklődnek, belépti jegyeket adni. — A gyűlés, melyen elsőbben és ideiglenesen a hittérítőközi bizottság elnökölt, maga választja, a mandatum megvizsgálása után titkos szavazattal, a maga állandó elnökségét. — Az elnökség áll az elnökből, az alelnökből és két titkárból. Ha a hittérítőközi bizottság valamely tagja akadályozva van, az ideiglenes elnökségi teendők végzésére nézve önmaga egészíti ki magát. A Congressus legalább egyszerevéneként összehgyül a hittérítőközi bizottság által meghatározott időpontban és helyen. — A hittérítőközi bizottság tervezői közlik az ülések programját, a tárgyalandó tárgyak elsorolásával. — Minden a napirendre felveendő tételeknek legalább egy hónappal kell benyújtatniok a congressus összehívása előtt, a hittérítőközi bizottság elnökéhez. — Mindazokban a kérdésekben, melyek az egyház önkormányzatát illetik, akkor lesznek a congressus határozatai „kivánóságokká“, „tervekké“ vagy „ajánlatokká“, ha azok többséget, háromnegyedet, vagy összes szavazatot nyertek. Ezért olyan kérdéseket nem szabad a congressus elé hozni,

melyek a hittérítőközi bizottság által, az összeállított napirendbe fel nem vétettek.

A május elsői zárülésben ez az egész tervezet, titkos szavazat szerint történő szavazásnak vetetett alá, és midőn az elnök, a szavazás eredményét, az egyhangulag történt elfogadást proclamálta, hangos tetszéssel üdvözölték.

Francziaország. A *senatus* junius 19-én második olvasásban 158 szavazattal 115 szavazat ellen elfogadta a házassági elválásról szóló törvény 1-ső cikkelyét, mely által az 1816. évi törvény hatályon kívül tetetett. Chesnelong a vallás és erkölcsiség nevében figyelemztetett a cikkely elfogadása előtt e tényre, mint egy oly hibás lépésre, mely a civilizáció haladását veszélyezteti. De fellépett ellene De Marcère s érveit megerőtlenítette. A házassági elválásról szóló törvény tárgyalásának folytatása alkalmával junius 21-én a büntető-törvénykönyv 233-dik cikkéhez adott egy pótlék, mely szerint az elválasztott házastársaknak nem lehet újra házasságra lépniök, ha vannak gyermekek a házasságból, 140 szavazattal 115 ellenében elvetetett. Az oktatásügyi minisztérium költségvetésénél, a pénzügyi bizottság által behozott megtakarítások 5 millió 115 ezer frankra mennek. Ezen összegből, mint mondják, a választmány határozata szerint, valamivel több, mint 3 millió, az elemi tanítók fizetésének javítására fordittatik.

Anglia. *Neves halottak.* Az utóbbi időben néhány nagyérdemű férfi halálát jelentik Angliából. Ilyen a ripoui ősz püspök, dr. Biekersteth, ki 68 éves korában halt meg. Elsőbben az orvosi tudományt tanulta, de aztán a theológiához fordult és Palmerston hívta meg a püspökségbe. Az evangyéliomi párt feje volt ő, kitünő részt vett a „Church Missionary Society“ munkáiban. Ilyen továbbá Taylor lelkész, Taylor Jeremiás műveinek kiadója, a „Saturday Review“-nek számos éveken át munkatársa és egyházi körökben messze ismeretes. Husvét hetében saját maga oltotta ki a maga életét. Ezen egyházi férfiakon kívül megemlítjük Buccleuch herceget, Scóthon leggazdagabb birtokosainak egyikét, kinek nagy érdemei vannak az edinburgi egyetem körül; továbbá a legtávolabbi körökben ismeretes Readech író, ki novelláiban nemzete társadalmi visszás állapotát ostorozta. Ily czimű regénye „It's never too late to mend“ a fogházak jobb berendezésére és a foglyokkal való bánásmódra határozott befolyással volt. Későbbi művei nem mentek a tulzástól Newmann bibornoknak, a nagyvárosokbeli lakáskérdés vizsgálatára alakított királyi bizottság tagjává történt kinevezése, igen erélyes ellenzést idézett elő, több szigorú protestáns társulatok részéről. Dr. Leitner, a Penschab egyetem alapítójának egyike, a nevezett egyetem mellékintézetéül alapította Londonban az ugynevezett „keleti egyetemet“. Azt mondják, hogy össze lesz kötve egy keleti utasok számára való szállással is, hogy alkalom nyújtassék nekik saját vallásos szokásaik gyakorlására. — Moody, a maga londoni működését, hol körülbelül 200 gyűlést tartott s egy-egy gyűlést átlag 5000 ember látogatott, bevégezte és Sankeyvel együtt Északamerikába megyen vissza.

Az „üdvhadtest“ május 15-én az Exeter-csarnokban tartotta Londonban a „megmentett iszákosok“ nagy ünnepejét, mely alkalommal „general“ Booth kijelentette, hogy most alapítani kell „egy üdv-tengerészcsapat“-ot is az iszákos matrózok megmentése végett. Erre neki 10,000 font sterlingre van szüksége, melynek azonnal össze kellene gyűlnie. Nehány perc alatt együtt volt 6000 font, de Booth kijelentette, hogy azzal nincs megelégedve, neki

10,000 font sterlingre van szüksége és annyit azonnal kapnia kell, csupán az estvéli kenyér-evést akarja a hadsereggel elvégezni. Ez meg is történt és az esteli után ismét folytatott gyűjtések megadták a kívánt eredményt, mire a hadsereg nagy diadallal masírozott vissza kaszárnyaiba.

Ázsia. Jeruzsálemben, a hajdani Johannita-piaczon, egy evangelicus templom fog építtetni. E célra több európai országban gyűjtés rendeztetett. Így nevezetesen Würtembergben f. évi május 25-én gyűjtés rendeztetett minden evangelicus egyházban. A porosz területen rendezett gyűjtés eredménye 332,000 márkot tesz. — Szászország összes evangelicus lutheránus egyházaiban f. é. augusztus 17-én lesz a gyűjtés nevezett célra.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1884. aug. 8.

— **Királyi kitüntetés.** Dr. Ballagi Mór, a „Prot. Egyházi és iskolai lap“ nagyérdemű szerkesztője, a M. Tud. Akadémia rendes tagja, mint a hivatalos lap közlé, a tanügy terén szerzett érdemeinek elismerésül, királyi tanácsossá neveztetett ki. A királyi kegy fénye méltán ragyogja be azt a férfit, ki egyházunk egyik büszkesége.

— **Papválasztások.** A gyulai egyház (máramaros-ugocsai egyházmegye) lelkészévé Biki Ferencz, felső-bányai segédlelkész; az abauj-szántói (abauji egyházmegye) egyház pedig Medve Pál, nagy-dobszai segédlelkész, a sárospataki főiskola egykori kitűnő tanítványait választá meg. Szerencsét és megérdemelt boldogságot kívánunk az új állomáshoz. A kajántói egyház (kolozskalotai egyházmegye) Menyhárd Elek papjelöltet választotta lelkészévé augusztus 3-án. Áldás kísérje működését.

— **A tiszáninneri egyházkerület** — mint a Sárospataki Lapok írja — szeptember 21. és következő napjain fogja megtartani Rimaszombaton legközelebbi, lelkész-szenteléssel összekötött, őszi közgyűlését.

GYÁSZROVAT.

B. Bánffi Dezsőt, egyházkerületünknek e kiváló buzgalmu férfiát, egyházmegyei főgondnokot s főispánt, megrendítő csapás érte, mely egyszermind a b. Kemény családot is mélyen sújtja. A bárónak nagymiveltségű s nemes erényekben tündöklő neje, gyermekeinek édes anyja, báró Kemény Mária, br. Kemény György főispán leánya, Apa-Nagyfaluban huzamos és súlyos szenvedés után elhunyt, alig 40 éves korában, boldog házasságuk 19-ik évében, f. hó 3-án. Temetése f. hó 6-án ment végbe, Szolnok-Doboka- és Beszterczemegyéek értelmiségének, hivatalos testületeknek s egyleteknek legmélyebb részvételével. A Bánffi- és Kemény-családok igaz bánatában részünkről is osztozunk, áldást esdve Istentől a nemes hamvakra.

PÜSPÖKI KÖRÖZVÉNYEK.

Főt. Nagy Péter erdélyi ev. ref. püspök a következő körözvényeket bocsátotta ki:

Köröztetnek:

813—1884. A püspöki vizsgálat alatt álló szászvárosi egyhk. kántor-tanítói-organistai állomás, másod ízben, fölemelt fizetéssel. Megjegyzendő: pályázatra csak azok bocsátatnak, kik énekevezéri és tanítói bizonyítványaik mellett az orgonajátékban gyakorlottságukat tanúsítják. Ez állomással járó köteleességek: 1. a rendes kántori teendők; 2. a Kun-tanodában a tanodai előjáróság által kijelölt elemi osztály tanítása és 3. hetenként 2 órán — külön díjért — vallásos ének tanítása; 4. az állami leányiskolában hetenként 1 órán ugyancsak vallásos ének tanítása; 5. az önként ajánlkozó egyháztagnakból egy templomi és temetési énekkar szervezése és tanítása. Javadalma: 400 o. é. frt, utólagos havi részletekben az egyhk. pénztárából; ugyaninnen 60 o. é. frt a 4. és 5. pontok alatt jelzett köteleességekért; 18 hectoliter elegybuza, esetleg ennek átlagos megváltási árában 100 o. é. frt; a kántori lak teljes használata, a lakházhoz tartozó udvarral, kerttel és gazdasági épületekkel; temetési stola 1—1 o. ért. frt; 1 drb. szőlő és 1 drb. krumplis haszonélvezete; 40 o. é. frt a Kun-tanodától az énektanításért. Az országos nyugdíj-alapba a rendes 12 frt évi illetéket az egyhk. fizeti. Pályázati határnap: f. évi aug. 25-ke. Folyamodványok alólírotthoz küldendők.

803—1884. A marosi egyházmegyében a nyomáti l. e. levitai állomása. Javadalma: minden gazdától, kinek 12 kal buzája terem (11) 1 kal. (25 kérés) buza és 1 kal. zab; kinek kevesebb terem (5) 1 véka (16 kupás) buza, 1 v. zab; 18 szekér vesszős tűzifa a közerdőből; 4 o. é. frt tőkeamat; gyermekek temetéseért 20—20 kr; 4 h. 151 □ öl szántó (miveli az egyhk.) haszonélvezete. Az összes fizetés pénzértéke — a tisztességes lakhely és beltelken kívül — 40 o. é. frt 41 kr. Pályázati határnap: f. évi aug. 25-ke. Folyamodványok f. t. Rákosi Lajos esperes afiához Lukafalvára (u. p. Nyárádtó) küldendők. Kolozsvárt, 1884. jul. 25.

HIRDETÉS.

Pályázati hirdetmény.

1—1

A rimaszombati egyesült prot. főgymnasiumban az 1884^{1/2}-ik iskolai évvel egy 600 frt évi fizetéssel és 100 frt lakbérrel javadalmazott segédtanári állomás rendszerítettik. Azon prot. vallásu tanárok és tanárjelöltek, kik a magyar vagy latin nyelvből — mint főtantárgyból — képesítő oklevéllel bírnak s ez állomást elnyerni óhajtják, szabályszerűen felszerelt kérvényeiket a főgymnasium igazgatóságához folyó évi augusztus hó 20 áig küldjék be.

Rimaszombat, 1884. július 29.

Hámos József,
elnök.

Bodor István,
jegyző.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS:

b.-farkas-utca 16. szám, hova a lap szellemi ügyeit illető küldemények a szerkesztő nevére címzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt, félévre 3 frt, évnegyedre 1 frt 50 kr.

HIRDETÉSI DIJ:

Egy négyszög centimetryi tér egyszeri hirdetésnél 3 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

KIADÓHIVATAL:

„Magyar Polgár“ nyomdája, b.-közép-utca 2. sz., hova az előfizetések és hirdetési díjak küldendők.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: SZÁSZ DOMOKOS. — KIADÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: Jézusiták és a szabadkőművesek (Sándor Józseftől.) — Emlékbeszéd Zwingli felett. — Rendszabályok, törvények és utasítások az erd. ev. ref. kollegiumok számára. — Iskolai értesítők. — Tanügyi rovat. — Irodalom. — Különfélék. — Hivatalos rész. — A szerkesztő postája.

JÉZUSITÁK ÉS SZABADKŐMŰVESEK.

(Három czikk.)

I.

Az allegorikus és symbolikus ó-kori világnézetet, — a phantasia világnézetét szétrobbantotta a keresztényiség érzelmi elve, a valóság elve, a szeretet. A mindenható, nyilvánvaló szeretet lett az a végső alap, melyhez gondolataink láncsorozata, mint első kiindulási ponthoz kapcsolódék. Az új kijelentés átidomította a társadalmat.

Időmultán a szeretetben buzgólkodó hősök és szentek nyilatkozatai isteni igazságokul vétettek s ezek írásba szedve képezték a talpazatot, melyen a syllogistika gépies formái szellemi bukfenczeiket végezték. Eljött a meddő scholastika korszaka.

Ekkor a gondviselő isten bedobja Európába nyugatról az arabokat, keletről a byzantiakat, a természet kutató megvizsgálásának és a testi szépség élvezetének hordozóit. Kezdetünk a hamis tekintélyben kételkedni, merészkedni mertünk, élni mertünk. A szerelem költészete megteremtette a renaissance-ot.

A család az egyház prototypusa! ez lett a jelszó. A polgárság hatalma fellendül. Az önfeláldozás szereteteinkért magasztos epepeává lesz. Nem rettegünk többé senkitől, csak lelkiismeretünkötől, amaz egyetlen, örök, fenséges bírótól, a ki atya és egyedüli tanító. Ez a reformáció.

Az ujraformálódás, vagy jobban mondva, a

krisztusi akaratra való visszaformálódás, miként másfélezer év előtt a megszületett kereszt, első lökését azonnal a politikai élettel közli. Népvándorlás indul meg idegen népek nélkül; a paraszt lerombolja a kegyuri várfalakat s a harcoló egyház immár csak áldó és vigasztaló egyház lesz a munka és ipar műhelyei fölött. A hol az eklésia ezt nem akarja, elsöpörtetik, elsöpörtetik protegéivel együtt. Itt az 1798-ki revolutio!

Ám Luther óta szünetlenül a forradalom helyzetében élünk. Az átalakulás foly, a nagy rázkódás nem volt, hanem lesz. Már itt van. L'imousin nem hallucinál, midőn így kiált föl: „Érzem, hallok, hogy a forradalom közeleg!“ Eötvös József báró mély lelke sem csalódhatott, midőn a „XIX. század uralkodó eszméi“-ben ama kijelentést tette, hogy: „A politikai forradalom elégtelen, — társadalmira van szükség“ Mindkét neme a felfordulásnak, a chaosznak, az eruptioznak küszöbön van. Ne dugjátok el szeméiteket, mert hiábavaló.

Ime a koronás fők szentligában egyesülnek az évezredek által megszentelt trón védelmére. A „nincsen isten, nincs mester“ embelei letörik az oltár vasfeszületét s azzal zuzzák szét a lelkész koponyáját. A kétségbeesés bölcsészete tanná emelte az élet utálatát, a földi kötelességek alól való zászló-elhagyást. Csatában áll az új ismeret a hit hagyományos külső formáival.

Vajon kié lesz a győzelem?

Kié lesz a győzelem? Mindenesetre előre ki mondhatjuk, — a történelem tanúsága ez egyben bizonyára csalhatatlan — hogy amaz ügyé lesz a diadal, a mely mellett Eötvös József említett művének végszavai szerint is: „az emberek minden nemes érzelmei sikra szálanak, mert

egy tartós jövőnek épületét csak erkölcsi alapon és tiszta kezekkel emelhetni föl“

Az emberiségben csak az örök emberi maradó, minden egyéb mulandó, kétes és erőtlens. Örök általános pedig csak a szeretet. Csak a szeretet győzedelmeskedhetik.

De lám, két nagy hatalom áll szemben egymással; nagy hatalmak, nagyobbak a sajtónál, nagyobbak a souveraineknél, nagy hatalmak, melyek mindkettőn maguknak követelik a szeretet jogát, harcát. A jézsuiták és a szabadkőművesek.

A szeretet két tábora áll szemben egymással. Ők legalább úgy mondják.

Amaz Jézus szent szívét ismeri symbolámnak, ez János vérző fejét. Testvériséget hirdet mindkettő. Mindkettő a világ fölötti uralomra tör a legnemesebb célból, ama célból, hogy a földet a jók birják s a jók használják föl annak áldásait az üdvösség s nem a gonoszok a kárhozat céljaira. Mindkettő a társulás által és titokban munkál.

A végcélét egyik sem tagadja, sőt mindkettő dicsőségének hirdeti: a részleteket és a kivitelt mindenik elhallgatja.

Egyszerre keletkeztek hatás és ellenhatás gyanánt; a renaissance szellemáramlatában születtek. Egyik is képleges ritussal bír a katholicizmuson belől, másik is jelképek által fejezi ki eszméit a világ felfogásáról. Az a zárdák homályában szötte terveit, ez a páholyok éjjelében. Megegyeznek abban, hogy az életet siralomvölgyének, éjszakának tartják, mint Plato, melyből felébredni, a szeretetre gerjedni s meghalni a szeretetért annyi, mint kijutni ebből a barlangból, melyben a bűn és a gyöngeség kinez.

Különböznek ellenben abban, hogy a jézsuitismus rend, mely nőtlenséget fogad, a francmaçonneria ellenkezőleg megvárja, hogy tagjai családot alkossanak. Amaz a római egyház birtokául óhajtja e bolygót, emez állam-alakulások létrejöttén dolgozik. Jézus társasága hierarchikus monarchiát akar, melynek absolut feje a pápa; ellenlábosa a köztársaság felé hajlik s a demokrácia hordozója. Az engedelmesség szent erény mindkettőnél, csak hogy egyik a megváltást ez eszmében gyűjti össze: theokratia; a másik ellenben legmagasabb eszményeül az emberiséget, a humanismust ismeri.

Röviden befejezni a párhuzamot és az ellentétek föltüntetését, nem csalódunk, ha az atomregzés két jelentkezési formája közül a hőt Loyola jellegéül, a fényt a szabadkőművesek symbolumául tekintjük. Az, a mi az égi napon együtt és egyszerre van meg, meleg és világosság, az kétfelé oszlik társulatainkban. A franc-

maçonneria megtartja a tudományt, a statusélet mechanikai formáit és berendezéseit, az iskolát, ipart, közlekedést és a pénzügyeket; a jézuitismus bírja a dogmát, a hagyományt, a templomot, papjai által a népek szívét, hatalma a költészet, művészet és diplomacia által áll fönn, elhódítja a nőket s a mysticismust képviseli, míg a szabadkőműveség a philosophiát.

A szabadelvű eszmék a páholyokból jönnek ki. Ezekből épült ki a francia köztársaság, a német birodalmi egység, az angol szellem, az egyesült Olaszország. A déleuropai államok trónkövetelői páterek által támogattnak, az aristokratikus törekvések s az érzelő egyoldalúság — kivált a kesergő támadások terén — készséges táplálóra találnak a lemondó szerzetben, melynek etikája őszinte s csak ferdesége által borzasztó.

Mintegy önkéntelenül van kifejezve a világeleleti felfogás közti különbség a tagok által használt emez alapszólásokban: „a ty a fiak vagyunk“ és „testvérek vagyunk“ Amott az istenfűságon alapuló egység, itt a természeti test és vér azonosságon épülő összetartás.

Eszményi álláspontokról tekintve ez lenne a két ellenség jellemének lényege. A Kant által megismerhetetlennek kijelentett magábanvalót akarják kiálmodni, kisejteni, kijelenteni, egyik a sentimentalismuson, másik az illuminismuson állva. Mindkettőn vallásos közönségek s azért figyelmünk alá tartoznak. Oszlopok a lemondó pessimismus közepette a bizalom és remény szent hite alatt, de nem egymást támogató, hanem egymásnak fekvő oszlopok s ha diagonális erőhatásuk következtében az emberiségre ne talán lelkesülés és haladás származnék, az a gondviselés közvetett akaratának s nem egyetértő szándékuknak köszönhető.

Figyelmünket érdemlik, midőn az egész katholicus világban elterjesztve látjuk a pápa közelebbi encyklikáját, mely első parancsul hirdeti, hogy „a szabadkőművesek lealczázandók“, s midőn ugyanekkor Vilmos német császár a koblenezi páholyhoz szólva az egész világ előtt kijelenti: „kell hogy a szabadkőműveség a maga titkát az idegen elemek előtt megőrizze.“

Mindenekelőtt az állat természetes ösztönével érezzük s a lélek átlátó erejével veszszük észre, hogy itt fallaciának kell lennie. Két kard akar egy hüvelybe férni, két igazság egymás ellen fennállani.

Vagy nem igaz a fenn bevallott célok egyike sem, vagy a föltett principiumtól kellett az egyik félnek eltávoznia, vagy mindkettőn nagyon is sajnosan bizonyítják esetükkel, hogy leszálva az eszményi tervről a kivitel terére, oly techni-

kai nehézségekbe ütközünk, melyek megfosztják ábrándunkat az üdeség zománczától, ha nem tesznek épenséggel eltérőkké az eredeti vágytól.

Ha igaza van a pápa encyklikája kezdő sorainak, hogy „az emberi nem két táborra van oszolva: isten országára és a sátán országára“, s ha másfelől a szabad gondolkozásuaknak szintén igazuk van, hogy t. i. korunkban két ellenfél harcol: az obscurantismus és a haladás, az inertia és a munka: akkor kétségtelenül mindkét oldalról csak féligazsággal van dolgunk s úgy kell lennie, hogy korunk szélsőségeiben támoanyag s a korunkat kifejező két tábor épen ezért nem akarja megérteni egymást. Talán mindkét oldal félszeg?

Ezt vizsgáljuk meg! Kinek van igaza? a ki üdvözíteni“, vagy a ki „boldogítani“ akar?

SÁNDOR JÓZSEF.

EMLEKBESZÉD ZWINGLI FELETT.

(Tartotta a nagy-enyedi ev. ref. templomban 1884. május 18-án Garda József, theol. akad. tanár.)

(Folytatás.)

Vizsgáljuk az eredetet, az előkészületet a nagy munkára, ennek elkezdését, a küzdelmet, a munka befejezését, az épület megerősítését s a reformator élete tragikus katasztrófáját.

Zwingli Ulrik Helvétianak, vagy mai használtabb nevén Schweicznak a felső toggenburgi grófsághoz tartozó kis községében, Wildhausban, született 1484. január 1-sején. A szerencsés lak még ma is áll. Soha a gondviselés családnak, nemzetnek, országnak, az emberiségnek nagyszerűbb ujévi ajándékot nem adott, nem adhatott. 9 testvér közül, némelyek szerint a 3-ik, mások szerint a 6-ik volt. Atyja, ugyanazon néven, a községnek közszereketben álló előjárója, kinek vezetése és küzdelmei által a község az apátság hűbéri rendszerének kötelékeiből szerencsésen kibontakozott; józan gondolkozásu, szabadelvű, gyakorlati irányu, egyszerű és jómódu családfő volt; anyja: Meili Margit, szorgalmas, takarékos nő.

A családban vidám kedélyhangulat uralkodott. Estenden az apa, a családi tüzhely körül, sokat beszélt küzdelmeinek egyes mozzanatairól, jeleneteiről, a polgári szabadságról. A nagyanya nappal meséssel, szent történetekkel, legendákkal mulattatta kis unokáit. Ezen házi növelés nagy hatással volt az élénk képzelődésü és gyors felfogásu U.-ra, ki testvéreit néha elkísérte a magas sziklatömbök között legelő nyájhoz. A pásztori idyllnek is szemlélője volt. A község alpesi fensíkon fekszik, fellegekbe nyúló magas sziklacsucsoktól környezve. A schweiczi égboltozat és tavak azurja, a magas sziklabérczek tekintete, a levegő fejedelmi urinak szárnycsattogása, a menydörgő vihar, az éltető havasi levegő, a családi vidám kedélyhangulat, mind-mind befolyást gyakoroltak a fogékony lelkü gyermekekre, ki már a felett kezdte elmélkedni: „vajjon a hazugság nem nagyobb bűn-e a tolvaj-ságnál, mert a hazugság minden bűnnek anyja?“

Az apa korán észlelve fiában a nem mindennapi értelmi képességet, elhatározta, hogy pappá növelteti az akkori idők szokása szerint. Céljában fivére, községi pap,

és sógora, a thorgani apát, nagyon elősegítették. min. értelmileg, mind anyagilag. Zw. első elemi ismereteit két nagybátyjától nyerte. Anyagi gondjai, mint a szegénysorsu Luthernek, ki néha kénytelen volt a mindennapi falatot zsoldárénekléssel beszerezni, nem voltak; minden idejét tanulásra és elmélkedésre szentelheté. 11 éves korában Baselbe, majd Bernbe vitték, hol különösen Wölflin, vagy mint magát a humanistika befolyása alatt nevezni szerette: Lupulus költői emelkedettségu tanára, nagy hatást gyakorolt rá; ő maga, mint lelkes barátja a latin irodalomnak, Zw.-be is az iránt lelkesültséget öntött. A dominikánusok fölsimervén benne rendkívüli képességeit s főképen zeneképességét — hét különböző hangszeren tudott játszani — mindenáron meg akarták nyerni szerzetük részére. Édesgették, csalogatták, unszolták, de Zw. kedélye s szabadságot szerető szelleme irtózott a zárdai élet ridegségétől, korlátolt, sötét falaitól; az élet felé irányult, míg Luthert nyomott kedélye, szomorú tapasztalatai és mysticismusa a zárdába vezetik.

A józan gondolkozásu, szabad szellemü apa is fiának segítségére siet s hogy a barátok zaklatásaitól megszabadítsa, Cogentius név alatt 1499-ben a bécsi egyetemre küldi, hol Zw. két évet töltött s tüzetesen bölcseleti s classica-literaturai tanulmányokkal foglalkozott. Két év múlva Baselbe ment theológiára, hol különösen Wittenbach tanár hatott rá szabadelvű tanításával. Ki már akkor egész bátorsággal kikelt a bünbocsató czédulák árulása ellen, vakító és altató szernek mondotta. A bünbocsánat egyedül Istennél van s nem pénz, hanem csak egyéni erkölcsi váltás, ujjászületés által eszközölhető, Isten irgalmasságába helyezett erős bizalommal. 1506-ban az egyetem a szabad művészetek magisteri diplomájával tüntette ki a kitünő ifjút, kit ugyanazon évben a glarusi hitközség prédikátorának választott. S most már kísérik ki az életbe.

Glarusban 10 évig működött, épített, tanított és ő maga igen sokat tanult. Tulajdonképen itt érlelte magát férfiuvá; itt gazdagította ismereteit és tapasztalatait, higadtan szemlélve hazájának nemcsak egyházi, hanem egyszerű politikai bajait is; ezeknek orvoslása is épp annyira szívén fekdött, mint az egyház reformja. Lutherrel ellentétes forrásokból látta el magát szellemi táplálékokkal. Mig Luther lelke Augustinus és a mystikusok irataiban mélyed el, s a skolastikát tanulmányozza, addig Zwingli az ókor klasszikus íróinak és költőinek szellemével társalog s szánakozva mosolyog, midőn Bécsben, Baselen és Párisban a vaskalaposok bárdolatlan kezűket a humanisták ellen emelik. Ő maga ugyan egyházi férfit, de azért első levelei humanistikus szelleműek. Tüzetesebben itt kezdette lelkének lángoló vágyával a görög irodalmat tanulmányozni. „Istene kivül semmi hatalom sem tartóztatja őt vissza, hogy görögül ne tanuljon; nem saját dicsősége, hanem az evangyélium magyarázata érdekében!“ írja egy barátjának.

Átolvassa az evangyéliumot eredeti nyelvén; különös tanulmányává teszi Pál apostol leveleit, ezeket saját kezével leírja. Könyv nélkül megtanulja, minek a későbbi viták alkalmával, ellenfeleivel szemben, igen nagy hasznát vette. És így közvetlenül az evangyélium alapján jut el a kijelentés fogalmára, nem mint L. az Augustinus és a mystikusok iratai nyomán. Evangyéliumi alapon összehasonlítást tesz a régi és a mostani egyház között s megdöbbenve látja a rendkívül nagy eltérést, úgy a hitelvekre, mint az egyház szerkezetére nézve!

A klerus dözsölésben, kicsapongásban s nem az igehirdetésben találta főgyönyörűségét; kapzsiság, farizeusi képmutatás és tartüffi álszenteskedés voltak ismertető bélyegei. S annyira el volt gyepesedve, hogy egy író értesítése szerint, a szövetségnek egy népes dékáni gyűlésén alig akadt 3, kik valami bibliai jártasságot tudtak tanusítani; a nagy rész önként bevallotta, hogy: még csak az evangéliumot sem olvassa el, de még a kereszt-ség formuláját sem tudta a szabatos latinsággal elmondani. A tanulatlanabbak beszéde nem volt egyéb katétra csevegésnél, a tanultabbaké üres, émelyítő skolastikánál. Vak vezette a világot!

Nem csodálkozhatunk, ha egy jobblét után sóvárgó, mély valláserkölcsei érzületől áthatott férfiak keble, a társadalmi és egyházi Zsodoma látására kinosan fölajdult s agyukban a velő megrendült. Új eget és földet követeltek! Zw. beszédeit egyszerűség jellemzi, de az igazság szeretetének szelleme és a mély meggyőződés ereje tör át rajtuk, elannyira, hogy még azokat is ellenállhatlanul magukkal ragadták, kik még nem voltak vele egy nézetben.

Bokros elfoglaltsága mellett, még latin iskolát is nyitott, melyből idővel több jeles tanítványa reformsegéd-dé vált (Tsudi).

Időközben kétszer kíséri el hitsorsosait Itáliába, mint tábori pap (1512—1515). Először tanuja a helvéták győzelmes előnyomulásának Lombárdiában; másodszor tanuja leveretésüknek. Egy rézpénzért elárulója lón a másikkal s ez gyalázatosan rászédetve, Marignánónál a csatatéren marad, lekonzolvá honfitársaitól. Lelke egész fölháborodásával tör ki a lelkiismeretlen zsoldosság-figyelmetlenség, árulás ellen. Feddi és egyszersmind kéri őket, hogy ne gyalázzák meg hazájukat a kapzsiság által, melynél fogva idegen fejedelmeknek, a pápának, a császárnak s a francia királynak foglalóért, jutalom- és nyugdíjakért zsoldosaivá válnak. Eladják apjukat, fiaikat, testvéreiket; ezek vérét áruba bocsátják.

Nemcsak egyesek, hanem egész községek és kántorok elmentek előljáróikkal együtt, ma egy ügy mellett, hqlnap az ellen, elvtelenül ontva vért és oltva életet, hitvány zsoldért. Ezáltal a helvétáknak egy kárhozatos betegségére mutatott, melyből csak a múlt század végén gyógyultak ki jobbadán. Mai napság ez a zsoldosság csak a csekélyszámú pápai testőrségre szorítkozik. A római curiának, a pápa világi hatalma eltemetése után, már nincs sok schweizi zsoldosra szüksége.

(Folyt. köv.)

ISKOLAI ÉRTESEITŐK.

Harmadik közlemény.

A zilahi ev. ref. collegium értesítője az 1883—4. iskolai évről. Szerkesztette Berényi János ez évi tanvezető tanár. A lefolyt tanévben tanított 18 tanár, illetve tanító. Növendékek száma a 4 elemi osztály és az V—VIII. osztályokban, miután a 4 algymnasiumot „az államilag segélyezett községi polgári iskola“ pótolja, volt év végén: 214. És pedig: 147 ev. ref., 28 róm. kath., 12 g. kath., 8 g. kel., 6 mőz. v. Tanulásbeli előmenetelt tekintve: kitűnő 31, jeles 47, I. rendű 74, II. rendű 61. Javító vizsgát tesz 22, ismételt 42. Érettségi vizsgálatra állott 13, szóbelit tett 11, és pedig: 2 jeles, 9 egyszerű eredménnyel; 2 egy évre vettettetett vissza.

Deáki rigorosumra átment 9, visszavettettetett 2 egy évre, 2 hét hónapra. Tandijelengedés, ösztöndíj, jutalmazás czimen a növendékeknek kiadatott 2027 firt 8 kr. Az

ifjusági önképző-kör a lefolyt évben tartott 24 rendes és 2 rendkívüli ülést. Szavalat volt 42, felolvasás 14. Az ifjusági könyvtár, valamint az isk. tanszerek gyarapodását is jelzi az értesítő.

A XII. szakasz a „zilahi ev. ref. főtanoda történetének rövid vázlatát“, mint a múlt évben megkezdett monographia folytatását adja, tárgyalva az iskola ujjabbkori történetét. A jövő iskolai évre a beiratások szept 1—3. napjain eszközöltetnek.

Jelentés a sárospataki ref. főiskola (akadémia és gimnázium) állapotáról az 1883—84. iskolai évben. Összeállították Radócsi György akadémiai, Molnár Lajos gimnáziumi igazgatók. Az évi zárjelentésben Radócsi György igazgató felemlíti azon reformokat, melyek az új középiskolai törvény értelmében a protestáns oktatást az átalakulás és új szervezkedés megtételére indították. S e körben kiemeli az új törvény kívánalmait szerint megejtett érettségi vizsgálatot. A fensőbb akadémiaakra (jog- és hittan) nézve még nem lévén tisztázva a kérdés, kevésbé történt rendszer-változás. A theologiai szakban kívánatosnak tartja Radics az 5 tanszék felállítását. A nevelés-és oktatástan már a lefolyt tanévben előadatott Dezső Lajos, állami tanítóképezdei tanár által. A közegészségtant pedig dr. Kún Zoltán, főiskolai orvos tanította. Akadémiai hallgatók száma (jogi és hittani) a lefolyt évben 172. Tanerők száma 13 rendes és 2 kisegítő tanár.

Kellemes meglepetéssel olvassuk az akadémiai pályázatok eredményét. A tanári kar 6 pályadíjat tüzött ki 243 firt 60 kr értékben. A tételek közt 4 bölcsészet-hittani, 2 pedig jog és államtudományi. A határidőre bement 19 pályamű. Pályázók, a kimutatás szerint, általában dicséretesen oldották meg feladataikat. Az értesítő tartalmas szakaszai a taneszközök, gyűjtemények, a sárospataki irodalmi kör és nyomda, gazdasági választmány és tápintézet, ifjusági egylet („A magyar irodalmi önképző társulat“, „Erdélyi önképző kör“, „A főiskolai akad. ifjusági könyvtár“, „Akadémiai olvasó-egylet“, „Főiskolai énekkar“, „Ifjusági jogász-egylet“, „Főiskolai gyorsírókör“, „Ifjusági zene-egylet“. „Főiskolai betegsegélyző egylet és kórház“, „Ifjusági kölcsönpénztár“, „Főiskolai tűzoltó-egylet“, „Ifjusági sakkör“, „Akadémiai torna-egylet“ stb.) évi történetét ismertetik. Az összes egyletek vagyona pénzben, értékpapirokban és szerelvényekben tesz 20—25,000 firtot. A tanuló ifjuság által élvezett jótétemények összege 26,810 firt 97 kr.

A főgimnázium évi történetéből kiemeljük a következőket: Az előkészítő osztályban és 8 gimnáziumban tanított 14 tanerő. Tanulók száma év végén 487. Vallásra nézve: 381 ev. ref., 3 ág. hitv., 38 r. kath., 5 g. kath., 32 mőz. vall. Magyar nyelvet beszélte 487 növendék. Tanulásban tett előmenetelre nézve: 34 jeles, 77 jó, 214 elégséges, 134 elégtelen egy vagy több tantárgyból. Mint rendkívüli tantárgyak tanítottak: a francia nyelv, gyorsírás, rendkívüli rajz, műének, zene, rendkívüli természet-tudományi tanfolyam, vívás. Az érettségi vizsgálatra jelentkezett 34. Írásbelit tett sikerrel 31. Szóbelin átment 25. Egyszerűen 23, jelesen 2. A 34 jelentkező közül 2 betegség miatt nem tett vizsgát, 4 két hó múlva teendő javító-vizsgálatra utasítottatott. Az abituriensek közül 8 theologiai, 3 bölcsész, 5 jogi, 1 orvosi, 1 mérnöki, 3 gazdasági, 1 katonai, 3 meg nem határozott pályát választ. Az értesítő közli az iskolai kormányzatot, valamint a jövő isk. évet illető adatokat. A végén pedig Emödi Daniel jogtanárnak néhai Hegedüs László, főiskolai világi algonok felett 1884. június 29-én tartott emelkedett szellemű emlékbeszédét olvassuk. A jövő isk. év szept. 1-én kezdődik, a tanév pedig szept. 6-án fog megnyitattani.

A n.-szalontai polgári iskolával összekötött nagy gymnasium értesítője az 1883—84-ik évről, közli Katona Mihály igazgató-tanár. Az iskolai rendtartást tárgyzó szabályok után következnek az iskola évi történetére vonatkozó adatok, felemlítettvén ezek keretében a tanári kar kebelében történt változások az iskolai szertárak, gyűjtemények állapota stb. Tanított a 6 gym. osztályban 6 rendes tanár, 5 vallás- és melléktanár. Tanulók száma a 6 polg. osztályban és 6 gymnasiumban összesen: 108, vallásra nézve 50 helv. hitv., 2 ág. hitv., 18 róm kath., 22 g. kel., 16 izraelita; nyelvismeretre: 78 magyar; 4 magyar-német, 1 magyar-tót; 1 magyar-német-tót, 1 magyar-német-román; 4 magyar-román; 2 magyar-német-szerb-román, 17 román-magyar nyelvet beszélt.

Az iskolai könyvtár a lefolyt évben jelentékeny gyarapodást nyert az által, hogy a régi cassino-féle könyvtár tudományos része, 185 külön mű, 409 drbban tényleg az intézet tulajdonába jött át. Ösztöndíjakkal, jutalmakkal segítette az iskola jelesebb növendékeit. Az 1884/85 isk. év szept. 1-én veszi kezdetét. A beiratások szept. 1. 2. 3. napjain történnek.

RENDSZABÁLYOK, TÖRVÉNYEK ÉS UTASÍTÁSOK AZ ERD. EV. REF. KOLLEGIUMOK SZÁMÁRA.*)

A hatóságok általában.

Az erd. ev. ref. kollegiumok (fő-, közép- és elemi iskolák) a zsinati törvényhozás által megszabott jogkörön belül, közvetlenül az egyházkerület hatósága alatt állanak. Ehez képest az illető kollegiumokat igazgatják és azokban az oktatás-ügyet vezetik:

1. Az egyházkerületi közgyűlés.
2. Az egyházkerületi állandó igazgató-tanács.
3. A gondnokokból és rendes tanárokból álló előljáróság.
4. A tanári testületek.

I.

Egyházkerületi főfelügyelet.

Az egyházkerület főfelügyeleti jogánál fogva intézkedik:

1. hogy az általa időnként jóváhagyott és megerősített tantervek, valamint a felügyeletet, igazgatást, rendtartást és fegyelmézést tárgyzó szabályok megtartassanak és végrehajtsanak;
2. hogy az általa jóváhagyott tankönyvek használtassanak;
3. hogy a megüresedett, avagy ujonnan szervezett tanári állomások betöltése az e végre megállapított szabályzat szerint történjék.
4. Az egyházkerület tanügyi állapotairól szóló igazgató-tanácsi jelentéseket és javaslatokat tárgyalja s érdemökben határoz.
5. Örökdi a kollegiumok vagyona felett; azoknak évenként beterjesztett számadásait az igazgató-tanács által felülvizsgálhatja és öt évenként minden kollegium összes tan- és vagyoni állapotaikat kiküldött biztosok által megvizsgálhatja.
6. Örökdi, hogy tudta s engedélye nélkül a kollegiumok vagyona el ne idegeníttessék, fel ne cseréltsék, vagy adósságokkal meg ne terheltessék; hogy az alapítványok

*) Közérdekűnek tartjuk az állandó igazgató-tanács által elfogadott eme szabályzatot egész terjedelmében közreadni, hogy ez uton az ügy iránt érdeklődők szélesebb körben is tudomást szerezhessenek azon reformokról, melyek egyházkerületünk kollegiumaiban a jövő tanéven kezdve tényleg életbe lépnek.

Szerk.

megszabott czélokra fordíttassanak és kiszolgáltassanak; hogy minden újabb adományozás és alapítvány tudomásul hozzá azonnal bejelentessék.

II.

Egyházkerületi állandó igazgató-tanács.

Az egyházkerületi állandó igazgató-tanács, mint az egyházkerületnek közigazgatási felelős főhatósága, kormányozza az egyházkerületet az egyik közgyűléstől a másikig; végrehajtja és végrehajtatja az illetékes felsőbb testületek által alkotott törvényeket, rendszabályokat és határozatokat.

Hatásköre s kötelességei szervezeti törvényeinkben szabályrendeletileg van megállapítva.

III.

A kollegiumi előljáróság.

1. A kollegium előljárósága áll a kollegiumi fő- és aligondnokokból és a rendes tanárokból. Tanácskozó, de szavazati joggal nem bíró tagjai még: a kollegiumi pénztárnok, ügyvéd és orvos.

2. Az előljárósági gyűlések elnöke a hivatal szerint legidősebb gondnok, akadályoztatása esetében az utána következő; jegyzője egy rendes tanár, kit az előljáróság szabadon választ.

3. Az előljáróság a kollegium vagyonának őre, kezelője és mindennemű ügyeinek vezetője; mint olyan végrehajtja és végrehajtatja az illetékes felsőbb testületek által alkotott rendszabályokat és határozatokat; fenntartja és közvetíti az összeköttetést a kollegium és az állandó igazgató-tanács, illetőleg egyházkerületi közgyűlés között.

4. Mind a jog- és vagyon-, mind a nevelés- s oktatás-ügyekben képviseli vagy képviselteti a kollegiumot az egyházi és világi hatóságokkal szemben.

5. A kollegium összes hivatalnokait felügyeli és eljárásukról időnként számoltatja.

6. A kollegium évi költségvetését megállapítja, a számadásokat és tanügyi évi zártudósításokat megvizsgálhatja, első fokon ellátja s mindezeket további intézkedés végett fölterjeszti az állandó igazgató-tanácsához.

7. Az ifjúság fegyelmi ügyeiben, a mennyiben ilyenek a rendszabályok értelmében jogkörébe tartoznak, — bírólággal ítélt.

8. A kollegiumi szervezetben netán szükségesnek mutatkozó változtatások: tanszékek rendezése, rendszeresítése, ugy szintén nagyobb építkezések, birtokvásárlás s eladás iránt javaslatokat terjeszt az állandó igazgató-tanács elébe.

9. Helyettes és segédtanárok, valamint köz- és szaktanítók alkalmazása és javadalmazása felől az igazgató-tanács jóváhagyása fenntartásával intézkedik.

10. Választja a kollegium pénztárnokát, ügyvédét és orvosát, kiknek utasításait és fizetéseit az igazgató-tanács helybenhagyásával megállapítja.

11. Választja a gymnasiumi igazgató-tanárt, az elemi iskolai tanvezető tanárt, és a gazdasági felügyelő tanárt, a rendszabályokban megállapított időre s módon s azoknak méltányos jutalmazásáról gondoskodik.

12. Az előljárósági jogkör részleteire s illetőleg az ügyek közvetlen vezetésére vonatkozólag szolgálnak a következő utasítások:

- A) Utasítás gondnokok számára.
- B) Utasítás a gazdasági felügyelő számára.
- C) Utasítás a gymnasiumi igazgató számára. (ld. e Rendszab. IV. V. fejezeteinek A. szakaszaiban, „az igazgató-tanár“ czimén).
- D) Utasítás az el. isk. tanvezető számára (ld. e Rendszabály VI. fejezeteinek A. szakaszában a „tanvezető-tanár“ czimén).

a.) *Utasítás a gondnokok számára.*

A kollegiumi gondnokok a gondnokságuk alatt álló kollegium

a.) szellemi fejlődését illetőleg:

1. Gondoskodnak a hivatali idősbtség sorrendje szerént arról, hogy a tanári értekezleteken, midőn ezek a gondnokságuk alatti kollegium székhelyén tartatnak s midőn a püspök jelen nincsen elnököljenek és a tárgyalásokban részt vegyenek;

2. felügyelnek s illetőleg az igazgató-tanár utján felügyeltetnek, hogy a kollegiumokban a jelen rendszabályok, törvények és utasítások, s a tanügyben ezentul keletkezendő törvények és szabályok is megtartassanak;

3. a kollegiumok köz- és magán vizsgálatain megjelennek és ezeken a tanárok, tanítók és tanulók szorgalmáról és előmeneteléről maguknak kellő ösmeretet és meggyőződést szereznek; s e végre maguk közt úgy intézkednek, hogy a közvizsgálatokon legalább egy gondnok mindig jelen legyen;

4. az érettségi vizsgálatokon, az állandó igazgató-tanácsnak esetről-esetre való kinevezése folytán, mint az egyházkerületi főhatóság képviselői elnökölnek;

5. midőn szükségesnek látják, vagy midőn igazgató tanár vagy gazdasági felügyelő által ez iránt felszólítatnak, kollegiumi előjárósági üléseket tartanak, ezeken a kollegium érdekében a tanárokkal tanácskoznak, annak mind szellemi, mind anyagi előmenetelét eszközölni törekedvén.

b.) Az anyagi érdeket illetőleg:

6. a kollegium pénztárnoka, ügyvéde és gazdasági felügyelő tanára (inspektor professor) által a kollegium birtokaira, gazdaságára, pénz- és jogügyeire felügyelnek és felügyeltetnek;

7. gondoskodnak, hogy a kollegium tőkésíthető jövedelmei vagy haszonhajtó fekvő birtok szerzésére fordíttassanak, vagy a fennálló rendeletek értelmében kijelölt értékpapirosokban helyeztessenek el; kikölcsönzés csakis kellő biztosítás mellett lehetséges;

8.) a számadásokat a pénztárnoktól s általában minden számadással köteles egyéntől, minden polgári s illetőleg iskolai év végével a gazdasági felügyelő utján bevétetik, gondosan felügyelvén arra, hogy ily számadások egy évről is el ne maradjanak, több évről hátralékban ne legyenek, fel ne halmozódjanak és a bevett számadásoknak haladéktalan megvizsgálása s ellátása iránt intézkednek; koronként véletlen pénztárvizsgálatot tartanak, a mikor arról is meggyőződés, szereznek, ha megtartja-e a gazdasági felügyelő pontosan s havonként az elrendelt pénztár-zárlatot.

9. kollegiumi birtokviszonyokban, jogügyekben s minden szükséges esetben, a felsőbbbséggel és a külhatóságokkal szemben, az előjáróság megbizásából, a kollegiumot képviselik vagy felhatalmazottak által képviseltetik;

10. a gondnokságuk alatt álló kollegiumnak sem fekvősegeit, sem felkelhető javait nem használhatják, bérbe nem vehetik és valamint ezen kollegiumnak, ugy az egyházkerület pénztárának tőkepénzeit kölcsön nem vehetik és semmi szín alatt a maguk részére nem gyümölcsöztethetik.

11. Az egyházkerületi közgyűlésen, mint ennek rendes tagjai megjelennek, az üléseken résztvesznek és ezeken ugy a gondnokságuk alatti kollegium, mint az egész anyaszentegyház javára munkálnak.

B) *Utasítás a gazdasági felügyelő (inspektor professor) számára.*

Az előjáróság a rendes tanárok közül egy gazdasági

felügyelőt (inspektor-professor) három évre szótöbbséggel választ, ki azonban a három év elteltével újra megválasztható. Ennek kötelességei:

1. Felügyelni és tisztán tartatni a kollegium épületeit és gondoskodni, hogy a tanári lakok, bérházak, ezek belső felszerelvényei, valamint a kollegiumi jószágokon levő lakok és gazdasági épületek jó karban tartassanak. Köteles az épületek s kerítések fenntartására szükséges nagyobb javításokról költségszámítást, az elhatározandó új építkezésekről pedig költségszámítás mellett tervrajzot is nyújtani be az előjáróságnak. — Örkdik, hogy az építkezések a megállapított terv szerint eszközöltessenek; ellenőrzi a munkálat folyamát és a végzett munkáról szóló kimutatásokat és számlákat aláírásával igazolja s a költség-előirányzatban megállapított összegek erejéig utalványozza a 4. pontban jelzett módon.

2. Mint az előjárósági ülések gazdasági előadója, a kezére adott vagyon-ügyi beadványokat saját véleménye kíséretében terjeszti elő, s ezen felül szerzett tapasztalatairól időnként önálló jelentéseket s ha szükségesnek látja javaslatot tesz.

3. Mint a kollegiumi pénztár ellenőre felügyel a kollegium tőkevagyonának elhelyezésére rendelt ellenzáros szekrényre, melynek egyik kulcsa nála áll. Örkdik, hogy minden tőkevagyon az ellenzáros szekrényben tartassék, még pedig az értékpapirosok és kötelezvények a számadás sorrendje, az alapítványi levelek pedig az átadási okmány sorozata szerint; örkdik, hogy a tőke-vagyonban akár újabb tőkék betétele, akár tőkék kiadása által csakis előjárósági utalványra történhessék változás. Köteles minden változást az ellenzáros szekrényben tartandó nyilvántartási könyvbe írni s annak megtörténtét a pénztárnokkal is igazoltatni. Az ügyvéd, a bíróság vagy bárki kezéhez előjárósági utasítás kíséretében adandó okmányok helyébe az átvételről szóló előismervények teendők.

4. Szelvényes utalványkönyvet vezet s ebbe tartozik a költségvetés keretében általa utalványozandó minden rendkívüli bevételt és rendkívüli kiadást bevezetni, a kiadott utalványokat pedig a legközelebbi előjárósági gyűlésnek bejelenteni.

5. Ellenőrzi a pénztárnoki napló vezetését; minden hónap végén összehasonlítja a napló tételeit az igazolványokkal; a pénztári havi zárlat helyességéről magának meggyőződést szerez és aláírásával hitelesíti; e zárlat főösszegeit saját ellenőrző könyvébe vezeteti és a pénztárnokkal aláíratván, magát az ellenőrző könyvet időről-időre bemutatja a kollegium előjáróságának.

(Folyt. köv.)

TANÜGYI ROVAT.

Értesítés

a kolozsvári államilag segélyezett s nyilvánossági joggal felruházott felsőbb kereskedelmi iskola felől.

a) *Czélja az intézetnek:* Tudományos és szakszerű kiképzése azon ifjaknak, kik a kereskedés, forgalom, közgazdaság vagy iparvállalatok terén óhajtanak alkalmazást nyerni, melyre ezen intézetet végzett ifjakat az 1883. évi, a tisztviselők minősítéséről szóló I. t.-cz. minősülteknek és illetékeseknek nyilvánítja.

b) *Beiratás.* Az 1884—85-iki tanévre a beiratások f. évi szeptember 1—5-ig d. e. 9—12-ig óráig az intézet

helyiségében (Főtér plébánia-épület) eszközöltetnek ugyanazon napokon a délutáni órákban 3—5-ig tartatnak a felvételi és javító vizsgálatok. A tanév ünnepélyes megnyitása szeptember 6-án d. e. 10 órakor lesz s a következő napokon reggeli 8 órakor a rendes tanítás kezdetét veszi.

c) *Felvétel.* E felsőbb kereskedelmi iskola első osztályába rendes tanulóknak oly növendékek vétetnek fel, kik a gymnasium, reál- vagy polgári iskola négy alsó osztályát legalább kielégítő sikerrel végezték, vagy a kik legalább 14 évesek és az említett iskolák osztályaiban ezen taníttatni szokott tárgyakból felvételi vizsgálatot állanak ki. A magasabb osztályokba való felvétel csak a megelőző osztály tantárgyaiból sikeresen kiállandó felvételi vizsgálat vagy valamely hasonrangú és nyilvánossági joggal felruházott intézet megfelelő bizonyítványa alapján történhetik. A felvételi vizsgálatokért külön díj fizetendő.

d) *Iskolai díjak.* E kereskedelmi iskolába lépő növendékek beiratásuk alkalmával „beiratási díj” czímen egyszer mindenkorra négy forintot tartoznak fizetni. A tandíj a rendes tanulóktól egy évre 40—negyven frt, melynek fele a beiratáskor, a másik fele pedig február elején fizetendő. A rendkívüli tanulók annyi 4 forintot fizetnek egész évi díjúl, a hány tanórára járnak be hetenként, mindaddig, míg díjaik a rendes tanulók tandíját eléri; ezen összegen túl menő óráikért díjt nem fizetnek.

A tandíjfizetés alól, hiteles bizonyítvánnyal igazolt szegénység alapján, a kitűnő és jeles osztályzatu bizonyítványt felmutatók fel is mentethetnek. Ifjúsági könyvtár alapjára minden tanuló 2 frtot tartozik fizetni.

Az intézet rangja. A kolozsvári felsőbb kereskedelmi tanintézet az 1872. okt. 10-én kiadott min. rendelet III. c. 1. §-a szerint egy rangba helyeztetett a főgymnasium és főreáltanodával s mindazon kedvezményekben részesül, melyek ezen intézeteket megilletik: *például, hogy az itt végzett növendékek katonai kötelezettségük kitérésében az egy évi önkéntességre jogosítva vannak; és továbbá ezen intézet azonos szervezetű és teljesen egyrangú a budapesti kereskedelmi akadémiával is, s növendékeit ugyanazon életpályára készíti elő, mint amaz.*

Bővebb felvilágosítást nyújtó prospectussal vagy évi értesítővel szívesen szolgál az igazgatóság.

Kolozsvárt, 1884. augusztus hó 10-én.

KISS SÁNDOR,
igazgató-tanár.

IRODALOM.

Vörösmarty összes műveinek *Mehner* Vilmos által rendezett teljes kiadásából újabban a 9. és 10. füzeteket vettük. Az előttünk fekvő két füzet koszorus költőnk „Zalán futása” remek eposzának 4—8. énekeit tartalmazza. Ugyancsak e két füzethez mellékelve kapjuk Gyulai Pál értékes magyarázatait, melyek az előző füzetekben kiadott lyrai költeményeket illusztrálják.

Egy-egy füzet, mint említők, két hetenként jelenik meg. Ára 35 kr. Újabban is becses figyelmébe ajánljuk olvasóinknak a derék vállalat pártolását.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1884. aug. 16.

— **Személyi hírek.** *Gr. Lónyai Menyhért*, a dunamelléki egyházkerület nagyérdemű főgondnoka, mint örömmel értesülünk, teljesen helyreállott egészséggel hagyta el a napokban a radegundi fürdőt. — *Révay Lajos*, sepsi-szentgyörgyi egyházközségünk derék papja, idült torokbajából, mely miatt csaknem egy évig szolgálatképtelen volt, a radegundi vizgyógyintézetben meggyógyult s papi szolgálatait újra megkezdheti. — *Szeremlei Samu*, holdmező-vásárhelyi ref. pap s a békés-bánati egyházmegye levéltárnoka, az egyházi levéltárak rendezésének tanulmányozására megkezdett körútjában tegnap Kolozsvárra érkezett s pár napot körünkben tölt. — *Főt. Révész Bálint*, püspök ur, körútját a beregi egyházmegyében, f. hó 13-án bevégezte s Debreczenbe visszatért. Az apostoli buzgalmu férfit egész körútjában megérdemlett kitüntetéssel s szivélyességgel fogadták.

— **A tiszántuli egyházkerület** f. hó 19-én s folytatólag rendkívüli közgyűlést tart Debreczenben.

— **Hírek a kolozsvári egyházközségből.** Az egyházközség u. n. lábasházának díszes kiépítése teljes befejezéséhez közelít, s szeptember hóban a közhasználatnak átadható lesz. A befektetett érték, beleszámítva a telek felerészéért a kollegiumnak, mint eddigi társ tulajdonosnak, kifizetett vételárt, a 100,000 forintot meghaladja, jövedelmezni fog azonban 6%-százaléknál többet s ezen kívül 12 évig adómentes lévén, az e czímen megmaradó összeg tőkésített fog évenként, állandó adófizetési alapul. — Az egyházközség keblé tanácsa tegnap tartott ülésében elhatározta, hogy az eddigi frequentánsi intézményt megszünteti és azok helyett két kápláni állomást szervez, melyekre végzett theologusok fognak alkalmaztatni, kiknek tiszte lesz a hétköznapi Istentisztelet végzése, a nemfelekezeti iskolákban a vallás-tanítás, továbbá segédkezés a családkönyv vezetésében s koronként egyes papi functiókban. A főt. püspök ur föl fog kéretni, hogy őket fakultálja a sacramentumok kiszolgáltatására is. A végzett theologusokra nézve kétségen kívül ez állomások, oly nagy és népes egyházban, mint a kolozsvári, a rendes papi pályára lépésnek előnyös előskolája gyanánt fognak szolgálni.

— **Trefort-alapítvány.** A kolozsvári egyetem tanári kara, dr. Trefort Ágost vallás- és közoktatási miniszter tíz évi miniszteri működésének emlékezetére a tanárikar kebelében eszközölt gyűjtés útján, egy alapot létesített, Trefort-alapítvány czim alatt. Az alap célja: hogy annak jövedelmei a kolozsvári egyetem tanárai jó igyekezetű gyermekeinek a nevelésében és taníttatásban való segélyezésére fordíttassanak. A kamatok kiadása akkor fog megkezdődni, midőn a tőke a négyezer frtot eléri, ugy azonban, hogy a további tőkésítés a 25,000 frt tőkeösszeg eléréséig folytattassék. Kezelés és adományozás az egyetemi tanácsot illeti. Ha az egyetem netalán valaha

megszüntettének, vagy megszűnne magyar lenni, a tanári kar 5 tagu bizottsága fogná kezelni az alapot, míg célja meg nem szűnik. Ha e bizottság 3-ra olvadna le az alap kezelése Kolozsvár sz. kir. város tanácsára menne át. Az alap céljának megszüntével az egész alap a város közörségének lesz átadandó, rokon célra való használás végett, de nevéneő fenntartásával.

A SZERKESZTŐ POSTÁJA.

— *Gáspár János, kollegának Perecesu.* Kivánsága szerint legilletékesebb helyen pártfogást kértem. — *Nagy Sándor, kollegának, A.-Rákos.* A helybeli postahivatal az egyes számokat pontosan expedálja s így a zavar oka máshol keresendő.

HIVATALOS RÉSZ.

1308—1884.

Körlevél a kollegiumok előjáróságaihoz.

A főtiszt. egyházkerületi közgyűlés f. é. 19. jkv. sz. határozata alapján tudatja igazgató-tanácsunk a kollegiumok m. ft. előjáróságaival, hogy az egyetemes ref. convent által Budapesten, 1884. márczius havában, megállapított gymnasiumi tanterv egyházkerületünk kollegiumaiban az 188⁴/₅. iskolai éven kezdve életbe lép.

Ezen életbeléptetés az alább irt tantárgyakra nézve a következő ideiglenes intézkedéseket kívánja:

1. *A vallástan* új terve az I—IV. és VIII. osztályokban azonnal foganatosítandó. A VII. osztályban ott, hol az összehasonlító vallástan már a VI. osztályban tanítva volt, az átmenet évében vallás nem fordul elő; ellenkező esetben ezen osztálynak összehasonlító vallástan tanítandó.

2. *A magyar nyelv s irodalom* új tanterve az I—VII. osztályokban egészen kötelező; a VIII. osztályban a magyar irodalom csak heti 2 órán tanítandó, még pedig az érettségvizsgálati követelmények szem előtt tartásával a gymnasiumban tanultaknak összefoglalása a feladat.

3. *A latin nyelv s irodalom* tanításában az olvasandó auktorok megválasztásánál szem előtt tartandó, hogy a tantervben megjelöltek közül, melyeket olvasták már s melyeket nem az illető osztályok tanulói. E szempont a VI. és V. osztályban is alkalmazandó. A tanterv minden egyébben kötelező.

4. *A görög nyelv s irodalom* tanítására az 188⁴/₅ évben mind a VII., mind a VIII. osztályban heti 4—4 óra fordítandó. Az olvasmányokra nézve a latin nyelvénél mondotak az irányadók.

5. *A történelemben* az V. és VI. osztály anyaga az 188⁵/₆. isk. év folyamán hozandó teljes összhangba a conventi tantervvel. A VII-ik osztályban az 188⁴/₅. évben, heti 4 órán, az egyetemes történelemből a IV. és V. osztályban tanultak oly módon egészítendő ki, hogy a tanulók a hazai történelem tanulásához szerezhessenek biztos alapot.

6. *A mennyiségtan* tanítása a VII-ik osztályban, mint-hogy ez osztály a sikháromszögtant már az előbbi évben

tanulta, az eddigi tanfolyamokban tanult főtételek rendszeres ismétlése után, a conventi terv értelmében folytandó. A VIII. osztályban, heti 2 órán, az érettség vizsgálati követelmények szem előtt tartásával, a gymnasiumban tanultaknak összefoglalása a feladat. Az 188⁵/₆. évben itt is az új terv lesz követendő.

7. *A természettanra* nézve a VII-ik osztályban az új terv követendő; a VIII-ik osztályban, heti 5 órában, az egész természettan az érettségi vizsgálatok követelményeire való tekintetből tanítandó. Az 188⁵/₆. évben ez osztályban is követendő lesz az új terv.

8. *A földrajz* tanításában az I—III. osztályokban az új tanterv kötelező; a VII. osztályban, kapcsolatosan a történelem tanításával, a politikai földrajz korábban szerzett ismerete ismétlendő.

9. *A természetrajz* a IV-ik osztályban egészen az új terv szerint tanítandó; az V-ikben a növénytan mellett az ásványtan, a VI-ik osztályban pedig az állattan mellett az ásvány-, meg növénytan is, az alsóbb osztályokban szerzett ismeretek felhasználásával, hetenként 3—3 órában tanítandó. — A VII. osztály tárgyává teendő, heti 2 órán, a természet három országának (a leglényegesebb ismeretekre szorítkozó) rendszeres áttekintése; a VIII-ik osztálynak (a régi terv szerint) állat-növénytan, de csak heti 2 órán tanítandó. A következő évben az új terv tüzetesen követendő.

10. *A mértani rajz* tanítása az I—III. osztályok mindenképpen legelől kezdendő; az I-ben az új terv szabta tananyag bevégezendő; a II. és III. osztályokban akkora haladásra kell törekedni, hogy a terv az 188⁵/₆. évben az illető osztályokban egészen megvalósítható legyen. — A IV-ik osztály e tárgy anyagát, átmenetképen, az 188⁴/₅. évre, az illető tanári karok szabják meg. Jövőre ebben az osztályban is pontosan követendő az új terv.

A fentebbiekben nem érintett tantárgyakra és osztályokra nézve a conventi tanterv tüzetesen érvényes. És az egyes kollegiumok tanár-testületeinek teendője, mindenik tárgyra nézve, a conventi tervvel való teljes összhangzást már az 188⁴/₅. isk. év folyamán a részletekben is biztosítani. Addig is, míg egyházkerületi közgyűlésünknek alkalmá lenne összefüggő munkálat alapján a tankönyvek kérdésében tüzetesen intézkedni, fenntartja igazgató-tanácsunk az egyes tanárkaroknak a tankönyvek változtatása tekintetében eddig gyakorolt jogát s kiterjeszti az új tanterv életbeléptetéséhez szükséges tankönyvek megválasztására is. Tájékoztatásul azonban / alatt közli a f. é. július havában Kolozsvártt ülésezett tanügyi enquete által revidiált tankönyvrajstromot és irányadó elvül kimondja, hogy a tanárkarok minden tárgy tanításához használandó tankönyveket már eleve úgy válasszák meg, hogy ezek az évfolyamok során át tartalom, rendszer és műszók tekintetéből egymást következetesen folytassák és kiegészítsék.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgató-tanácsának.

Kolozsvárt, 1884. aug. 10-én tartott üléséből.

NAGY PÉTER.
PARÁDI KÁLMÁN,
tanügyi előadó.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS:

b.-farkas-utca 16. szám, hova a lap szellemi ügyeit illető küldemények a szerkesztő nevére czimzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt, félévre 3 frt, évnegyedre 1 frt 50 kr.

HIRDETÉSI DIJ:

Egy négyszög centiméternyi tér egyszeri hirdetésnél 3 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

KIADÓHIVATAL:

„Magyar Polgár” nyomdája, b.-közép-utca 2. sz., hova az előfizetések és hirdetési díjak küldendők.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: SZÁSZ DOMOKOS. — KIADÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: Jézsuiták és a szabadkőművesek (Sándor Józseftől.) — Emlékbeszéd Zwingli felett. — Iskolai értesítők. — Rendszabályok, törvények és utasítások az erd. ev. ref. kollégiumok számára. — Irodalom. — Különfélek.

JÉZSUITÁK ÉS SZABADKŐMŰVESEK.

(Három czikk.)

II.

Miként tért el mindkét titkos egyesület a felvett magasztos ideáltól birni a szeretet művei számára a földet, vagy mi alaphibája mindkét rész föltételének? Ez a megvizsgálandó lényeg.

A tisztába jövetelt illetőleg legjobb eljárásnak tekinthetjük a harczoló két fél egymásra zúdított jelzőinek összehasonlítását, hogy a kritika kiküszöbölő módszere utján végül megtartsuk azt, a miben az „et altera pars”-nak teljesen igaza van. A küzdő feleknek élesebb látásuk van egymás gyöngéinek észrevezésében sa differenciáló ítélet mindig legalkalmasabb rosta a szellemi tiszta szemek kiválasztására.

Átnézve a jézsuitáknak a szabadkőművesek ellen nyilvánított vádjait, utóbbiakat a következőkben foglalhatjuk össze

A szabadkőművesség — ugymond a római álláspont — nem törődik a mult tanúságaival: a hagyomány törvénynyé vált kinyilatkozásaival, a keresztény consensus által mozdithatatlanoknak kijelentett tényekkel. Rá nézve el van veszve az önfeláldozó nagy jellemek — a rendek — előpéldája s elötte értéktelenek a dicső manifesztációk — a dogmák — tanításai. Életelve nincs lelki folytonosságban az emberiség — a Péter szerinti egyház — nézeteivel és vivmányaival. Gógös és istentagadó.

Megvetik az ég és föld közvetítőit, — a papokat; az istenhez közeledhető legégyenesebb utat, — az előirt imákat s ellenségei az államok

erkölcsének, — a kath. egyház szertartásainak.

A szabadkőművesek — folytatja a rend — megingatván az engedelmesség és a tekintély lelki viszonyosságait, támadóvá teszik a népet. Megingatják a trónt, növelik a tömeg souverainitási önhittségének bűnét, okai a communismusnak, a socialismusnak, az anarchiának és a nemzetiségi iridentáknak.

Megmételező és pusztító eszközeik a sajtó, a színház, a művészet. Az könyelmű, ez léha, emez meg üres. Mind hármát a naturalismus és az anyagelviség rohadt dombjából építik; ingerlik és táplálják az érzékiséget, hajlamosítanak a tagadásra és az elfásulásra; eszközeik izgalmaival megfosztanak a nyugodtságtól; pazarlásra, gyűlölködésre s tüntető hiuságra csálnak; a komoly tapasztalatoktól és hasznos mesterségektől elfordítanak; erősítik a testi javak kiaknázására irányuló gazdasági s kereskedői hajszát; a nők elbukását megkönnyítik, zavart támasztanak a jog, történelem és természet világában; mind közelebb visznek a lemondás, kétségbeesés a teljes nihilismus felé.

Mint látható, a kath. egyház nézete szerint a szabadkőművesektől származik minden rossz a szent atya nem is kékik a sátán országa alattvalóinak ösmerni el őket, e tekintetben egy pillanatig sem vonván kétségbe elveik Beliáltól való eredésének jogfolytonosságát. „Isten országa és a sátán országa” — írja a szabadkőművesek elleni legujabb encyklika — „minden időben harczban állt egymással.” Tehát a páholyok a föltetlen rossz eredő helyei s az átkozott „secta kiirtandó.”

Igy az egyik fél, kiről, miután erősen haragszik, elmondható a francziával, hogy nem lehet nagyon sok igaza.

A szabadkőművesség jelenleg nem folytat megfeszített harczot a Jézus rend ellen, miután

utóbbi elől elég szívósan elfoglalta a tért. Vádjai eléggé ismeretesek.

A Jézus-rend — mondják a titkos építők — mániákus örültek társasága. Céljuk, az első kath. püspök minden hatósága, minden emberi érzés alól való fölmentvény számukra. Erkölcsstanuk a legiszonytatóbb ördögtan.

A hol a jézsuiták uralomra jutottak — folytatják — az udvaroknál a női cselszövény, a nép-nél a nyomor és a butaság lett állandóvá. Nem nézték és nem keresték a népek millióinak saját szükségét, hanem csak a trónnak hizelegtek, mely hatalomvágyból a pápai saru hűségese szolgájának mutatta magát.

A vidékeken, hol elterjedtek, a hűlyeség lett endemikussá. Iszákosság, görvény, nemi fajtalanság, pusztított el alattuk országreszket. A friss lég, isten javainak tisztességes élvezetei ellettek zárva; az iskola mozgó hullákat, állati kémeket növelt.

Főfelügyelői a megjelenő könyvek indexének s ha lehetne megsemmisítenék minden eredetiséget, minden leleményt, világos kritikát és minden merész gondolatot.

Embereik előtt a lélek egyedüli játékdvara még mindig a scholastika. A XIII. század homályára terelnének vissza. Emberiesség nélküli teljesen centralistikus felfogásuk erkölcsös ténykedéssé deducál bármi borzasztóságot, melynek sikere a vivmányok fokozására szolgál. Nyugodt lelkiismerettel engednek meg házasságtörést, sőt maguk is elkövetik, ha szükség; a gyilkosságok és méregkeverések csak alámerülő hatalmuk miatt nem üdvözíthetnek úgy, mint egykor. Sötét nép, mely nem ismeri a haladás és fejlődés reményét s nem néz a kibontakozás ifju Jánus-fejével a jövőbe.

Eszközeik a fejedelmek katonai puska-ágyai, a gyontatószék rémitgetései s a feleség, anya és testvér felhasználása a vérségi kötelék ellen.

A mig kezükben volt a politikai cró, megmutatták, hogy teljesen érdemetlenek ez erőre s képtelenek az embert boldogítani. Leégetett tartományok, gályára hurczolt nemes lelkek, éhhalálra juttatott országok, a melegen pártolt inquisitio s az öröm és jóllét teljes kihalása jelzék nyomaikat. A természet elsáppad lehetüktől s a föld enyészet sirhalmává lesz lépteik után.

A babonahit s a vallásos őrzöngések általuk gerjesztve s nagy férfiak és derék vállalatok ellen felhasználva lőnek.

A sátán fiai ők papi ruhába öltözve; örökösai ama gonoszoknak, kik ellen Krisztus elküldeték; magukra öltvén Krisztus szólamait, annál veszedelmesebbek.

Betegei a teremtésnek; csak fegyelmezett eszközök él, az égő szent szív csupán takaróul szolgál. Szedik a föld gyönyöreit s a szív gyöngéd viszonyait kiölik. A halál angyalai tehát kiirtandók.

Igy a szabadkőművesek, kiknek festésükből láthatólag, nincs rosszabb a jézsuitánál s ennek a reményképességéből csak az az óhaj engedte meg, hogy örömet látná az emberiséget egy zsarnoki absolut hierarchia alatt géppé s erkölcsstanuk fagyasztó kitétele szerint „perinde ac cadaver“ -ré válva.

Már most mi igaz a kölcsönös vádakból?

Elfogulatlan és érdeknélküli higgadt szemüvegen nézve a szabadkőművesek eltértek a bibliai alapról s a társadalmi humanitás jótéteményei mellett, valóban politikai társulatokká lettek. Elsassban revanche páholyok alakultak, melyek a germanismus ellen izgató sajtótermékek terjesztésével dolgoznak. A német-páholyok valóban a pápaság hatalma ellen, a germán egység érdekében működnek. Több „műhely“ — a leghatalmasabbak közül — magánérdekszövetkezet jellegével bir, mozdulatlan, előitéletessé lett, ellenáll a benső reformálásnak s az ellennézetüeket életükön át üldözi. A zsidó pénzdynasztia kényelmes eszközt talált hatalmi céljaira e társulatokban.

A szabadkőművesség továbbá nagyrészben csakugyan a positiv keresztyénségtől eltérő, hit tekintetében tévelygő fejekből áll. Sokan „új kijelentést“ kaptak, mások az evangélium által tulhaladott ókori tanokat támasztanak föl, mások meg az agnosia, sőt materialismus alapján nagyon is játékszerűleg üzik az ülések sok ággal-boggal bíró czeremóniáit.

A létező egyházakkal ellenséges lábbon állanak; a templom közösségét megromlottnak állítják, „felvilágosultak“ s a szeretet műveit nem akarják az elfogadott gyülekezetek keretén belől gyakorolni.

A jézsuitáknak a multban való átkos voltukat fölösleges bizonyítgatni. E rend örökre lehetetlenné tette magát. A könyörület munkái helyett kapzsizságot, irgalom helyett vérengzést, áldás helyett pusztítást gyakorolt.

Jelenleg is rendszeres harczot folytatnak minden szellemi eredmény ellen, mit a két utóbbi század kivivott. Hegel, Stuárt Mill, Renan, Litre, Herbert Spencer stb. irataikban letapodva vannak. Ők vitték ki a csalhatatlanság és a szep-lőtlen fogantatás kimondását; a kath. iskolákban Aquinói Tamás zavart és homályos scholastikáját épen napjainkban támasztották föl pápai rendelet által; Szent-Ferencz harmad rendének feltámasztása következtében ismét életbe hozták azt

a felháborító, szentségtelen bünt, hogy a nő férje ellen vallhat, férje titkait elmondhatja a házat látogató fráternek; nem irtóznak igénybe venni azt a „sátáni sajtó“-t s lapjaik czivakodására, gyűlöletre uszítják a népet a liberalismus ellen. Ők az uralkodók közt alakuló szent szövetség kovácsolói s aggódnunk kell, hogy a feudális erőszak visszahívása fogja jelenlegi csendes acióikat megkoronázni.

Érdekeik nem azonosok, sőt teljesen elütők a nagy emberiség érdekeitől, fájdalmaink nem az ők fájdalmaik; a haladás új elemei nem érinték őket; készek rabszolgatartók lenni az isten nagyobb dicsőségére!

Az elmondottak szerint tehát mi a nyílt és szabad keresztyén egyház szempontjából mindkét társulatot kizárandónak véljük az igaz krisztusi templomok lajstromából. Egyiket sem óhajtjuk s kívánjuk, hogy ha a modern államban a napvilágon kell járnia minden társulásnak, járjanak ott a jéziutak és a szabadkőművesek is.

Ámha mégis szükség, melyiket acceptáljuk?

SÁNDOR JÓZSEF.

EMLEKBESZÉD ZWINGLI FELETT.

(Tartotta a nagy-enyedi ev. ref. templomban 1884. május 18-án
Garda József, theol. akad. tanár.)

(Folytatás.)

Különben ez a körülmény Helvétia reformtörökvéseit elősegítette; a pápáknak szükségük lévén a schweicziak hadi vitéségére, nem igen zavarták egyházi mozgalmait, de Zw.-nek életébe került.

Zw. feddőzései sok ellenséget szereztek a reformátornak, s ép a jobb módú pátriciusi osztályból, mert ez részült nagyobb jutalom- és nyugdíjakban a pápák, császárok vagy a francia királyok részéről. Az arany büvös színe és pengése sok embernek altatja el siró lelkiismeretét, s felkorbácsolja szenvedélyeit. Glarusban is ellenségei támadtak; mi miatt a különben szilárd jellemű, de békés szellemű reformátor elvágott onnan, s ép jókor jött a maria-einsideli apátság meghívása a prédikátori szék elfoglalására 1516—1518. Az apát dr. Geroldseck Diebold apát nagyon szabad elméjű férfiú volt, s így Zw. barátja. A község pedig szt.-meinradzelli kápolnai csodaképével a legvastagabb babonának központját képezte. Itt kezdette Zw. először az evangéliomot prédikálni. Ezekre menő búcsujáró előtt bátran hirdette, hogy nem Mária s a szentek közbenjárók bűneink bocsánata érdekében, hanem csak egy a közbenjáró: maga a Jézus Krisztus, igéje által Isten megbocsátja bűneit a töredelmes és megtérő bűnösnek a Jézus érdemeiért. Beszédei nagy hatást gyakoroltak, mint lángoszlopok világosítottak, melegítettek és gyújtottak. Az avasdiak fejüket rázták, a szabadelműek nagy tehetségű vezérükre ismertek benne; személyesen vagy irataikkal fölkeresték és bátorították.

Zw. neve még a lombárdi hadjárat óta ismeretes volt a római szt. szék előtt; most még inkább magára vontatta annak figyelmét. A pápai legatus hízéggel, szép ígéretekkel, a pápai széken kívül, a legfőbb papi méltó-

ságok elnyerésének kilátásba helyezésével iparkodott megnyerni a pápai curiának. Zw. nem akart az egyháztól elválni, hanem csak az egyházi visszaéléseket kívánta rendszer utón megszüntetni; magát az egyházat törekedett a reform útjára mozgatni; e végett irt egyes kardinálisoknak, püspököknek, praelátusoknak; csendben tette; de kéréseire siketek maradtak. A megszokottság, kényelemszeretet, a fényes jövedelem és állás siketekké tette őket az igazság iránt. Nagyobb vala önzésük, mint igazságszeretetük!

Most már nyugodt lelkiismerettel mondhatta, hogy: „én titokban, hát megett semmit sem csináltam, mint a tolvajok, hanem nyíltan Isten, és emberek előtt.“

1518-ban nyíltan ki kél Sámson majlándi franciscanus barát ellen, ki bünbocsátó czédulákkal lépett Helvétzia földére, lelki kufárságát itt is üzendő.

Ez volt az alkalom, mely lánggra lobbantotta, épen mint Tetzelt szemtelensége Luthert és munkára hívta föl, a már ekkor nagy tudományu, élettapasztalt, az igazság iránt lángoló, bátor, hős lelkű férfiut. De tevékeny szellemének szélesebb munkakörre volt szüksége; arról is gondoskodott az: ki a mező liliomát menyegzői köntösbe öltözteti és a csalogánynak lombsátort készít!

Zürich városa 1518. végén meghívta prédikátorának a káptalannal együtt.

Zw. készséggel engedett a meghívásnak, mely őt az evangéliomnak Isten igéjével öszszhangzó prédikálására szólítja föl.

Jellemző azon kor papi indolentiáját illetőleg, hogy a 24 kanonokkal rendelkező káptalan, még az egyházi jövedelem kezelését is restelve, azt Zw. gondjaira bízta. Nagyon jellemző egy hajlott koru kanonoknak a fiatalabbakra tett azon hasonlata: „a kovács különböző régi vasdarabokból tud egy használható egészet csinálni, de ha titeket mind összeforrasztanának is, mégsem lehetne belőletek egy hasznavehető darabot alkotni.

Itt tüzi ki a reformatio lobogóját, itt gyújtja lánggra a sziveket, hozza mozgásba az agyat. Beszédeivel egyfelől döntögeti a trádítio és hazugság fellegráinak mohos falait, perzseli a tévelygések levéltárát; másfelől a vallás-erkölcsi élet üdítő italával frissíti föl s hozza életre a tikkadtt sziveket.

Nem bántja kétely lelkét, mint Lutherét, ki önmagával harcot viv. Megismerkedve a classica literatura szépségeivel és mélységeivel, áthatva az evangéliom elveitől és szellemétől, szilárd meggyőződés él lelkében és elszánt akarata a reform megtételére. Higgadt józanság, az igazság mély bölcsészti felfogása, nemeslelkűség, hősies bátorság, mély vallás-erkölcsi érzület jellemzik egyéniségét. Szive oly nemes és nagy, hogy még ellenségét is keblére szoritja, az üldözöttek menedéket nyújt, a betegeket vigasztalja és bátorítja az élet-halál tusában, s azt még élte veszélyeztetésével is teszi, mint a városban dühöngő cholera alkalmával, mikor pár hó alatt a 7000 lakóju város 2500 tagját veszttette el, maga Zw. is elkapta a veszélyes kórt, a püspöki vicarius kegyesen figyelmeztette, hogy kímélje becses életét.

Ront, bont és épít, s ezt nemcsak egyházi, hanem politikai téren is teszi. A kisebb kántonok ép anyai képviselőt küldötték a szövetségi nagy gyűlésre, mint a sokkal népesebbek és nagyobbak. Ez Zw. igazságérzetével ellenkezett. Ő a lélekszám szerinti képviselőt ajánlotta, miáltal a schweiczi kántonok politikai alkotmányának alapeszméjét szolgáltatta, mely ezelőtt mintegy 30 évvel válólt meg. Ez az eszme és a község önkormányzási esz-

méje szintén világtörténelmi jelentőségű s nagyon termékenyítő hatású mind társadalmi, mind politikai, mind pedig egyházi téren. Nagy, mint tudós, mint reformátor, mint lelkipásztor, mint politikus és mindenképp felett nagy, mint humanus ember! A reformatio művét nem belülről kezdi, mint Luther hitelveken, hanem kívülről olvasztja el előbb, beszéde meleg lehelletével, a jégkerget, mely a vallás-erkölcsi életet lenyűgözté, fogva tartá.

Zürichben, mely kis várost, ép mint Luther Wittenbergát, világtörténelmi nevezetességre emelt, elfoglalva álmomását, első föllépésével a városi tanácsban kieszközölte, hogy Sámson Bernátot, ki a Zürichbe menetel engedélyéért folyamodott, a kantonból kiutasítsák. Ezért Zwingli a püspöktől, kit a mezitlábos barát goromba együgyűséggel megsértett volt, dicsérő levelet kapott, hogy: „az idegen farkast a legelőről elkergette.“

A pápai legatus még mindig kényeztetve Zw-t, a szent szék akoluthos-káplánjának nevezte ki, 50 frt évdíjjal, mit Zw. csak rá: öszakolás után fogadott el, de 3 év múlva egészen visszautasított.

Hivatalát ünnepélyesen 1519. január 1-én, születése 36-ik évfordulóján, foglalta el, a nagy münsterben. A Máté evangyeliúmáról, a jó cselekedetek mivoltáról, Pál leveleiről, a hit általi megigazulásról több hatásos beszédet tartott.

Kikelt a hamis hit, babona, álszentekedés ellen. Rámutatott az egyházi visszaélésekre, a közerkölcsiség romlottságára.

(Folyt. köv.)

ISKOLAI ÉRTESEITŐK.

Negyedik közlemény.

A kolozsvári evang. reform. collegium értesítője az 1883—84. évről. Kiadja az igazgatóság. Hegedüs István igazgató-tanár zárbeszéde után kiemeljük Geréb Márton tanvezető-tanárnak az iskola 10 évi történetét tárgyazó lelkiismerettel és pontossággal megírott jelentését. Erdemesnek tartjuk e jelentésből megemlíteni, hogy a collegium népessége a lefolyt 10 év alatt átlag 410 közt ingadozik, mely létszámból 260 a 8 gymnasium osztály, 150 az elemi osztályokra esik. Egy-egy osztály átlagos népessége a gym.-ban 32—33, az elemi iskolában 35—38. E létszámot nagyjából Kolozsvár városa szolgáltatja, Kolozsmegye és e megyével szomszédosok. Az idegen felekezetűek száma az intézetben az összes népességnek $\frac{1}{5}$ részét teszi. Új növendék lép az iskolába évenként 100—105. Az előmenetelről szóló táblázatok szerint 10 évfolyam alatt a gymnasiumi tanulók felerésze tanulmányait közepes eredménnyel, $\frac{1}{4}$ kitünő, vagy jeles, más negyedrésze II. rendű osztályzattal végzi. Az ismétlésre utasítottak nagyjából vagy véglegesen elhagyja a tanulói pályát, vagy más tanintézetbe megy át. Az ifjuság erkölcsi állapota a lefolyt 10 év alatt általában dicséretesnek constatálható. Nagyobb erkölcsi vétség, melyért az iskolából kirekesztést kellett alkalmazni, a nevezett idő alatt 15-ször fordult elő. E vétségek is az együtt-lakással össze nem férő cselekményekből folytak. A jelentés többi része kimerítően tárgyalja a tanári karra, tanügyi intézkedésekre, iskolai gyűjteményekre, (könyvtár, természetrajzi és természettani szertár) iskolai alapítványokra vonatkozó statisztikai adatokat. III. szakasz alatt hozza az értesítő Szathmári Ákos, a gym. kiváló képzettségű természettani tanárának „Az erőforrásoknak a villamosság segítségével való felhasználásáról“ írott székfoglaló

értekezését, melyet beigtatásakor 1883. szept. 6-án tartott. A lefolyt isk. évben működött az intézetben 16 tanár és tanító. A magántanítói felügyeletet az iskolában lakó egyetemi hallgatók és a VII., VIII. osztály jelesebb növendékei gyakorolták. Tanulók létszáma tanév végén az elemi osztályokban 145, a gymnasiumban 242, összesen 387. Előmenetelre: 53 kitünő, 55 jeles, 184 első rendű, 88 II. rendű; osztályzatot nem nyert 7. Vallásra nézve 308 ev. ref., 8 lutheránus, 1 unitárius, 46 r. kath., 6 g. kath., 3 g. kel., 16 izraelita. Nemzetiségre: magyar 379, oláh 8.

Az új középiskolai törvény értelmében és a debreczeni zsinati törvények szemmel tartásával megtartott érettségi vizsgálatra jelentkezett 26, ez intézetnél végzett növendék. Írásbelit tett sikerrel 25, szóbelit 25. Minősítvény szerint 19 egyszerű, 4 jó, 2 jeles fokozattal. A lefolyt évben még gyakorlatban levő déáki rigorosumra állott 21 VI. gym. tanuló; a VII. osztályba felvétetett 20, ismételt 1. A különbözőféle segélyezések és jutalmazások teljes összege 12,758 frt 10 kr és 1 drb. arany.

Az ifjusági önképző-kör az elmúlt évben tartott 15 rendes és 3 rendkívüli ülést a következő eredménnyel: A kör összesen 71 munkát tárgyalt. A szépirodalmi műfajok közül különösen a novella és lyrai verselés volt képviselve, kielégítő eredménnyel.

A jelesebb tagok pályamunkáikért és évi szorgalmas működésükért jutalomban részesültek a kör pénztárából. Az iskolai zene- és énekkarnak együttesen volt 81 tagja. Az ifjusági olvasó-egylet a tagdíjakból bevett a lefolyt évben 425 frt 90 krt; múlt évi pénztármaradék 2 frt 99 kr, jelen évi kiadás 409 frt 46 kr, pénztármaradék 19 frt 25 kr.

A tanulók beiratása és fölvétele szept. 1-én kezdődik és bezárólag szept. 4-ig tart. Ez időben tartatnak egy-szersmind a pótló és javító vizsgálatok is.

1883—84-diki évkönyv a reformátusok debreczeni főiskolájának akadémiai tanszakairól. Közli Kassay Sámuel, akadémiai igazgató. A vaskos kis füzetet kitevő értesítő elején dr. Karsa István jogtanár beigtatása alkalmával tartott beszéde olvasható. Tanárok száma a hittudományi szakban 5, a jog- és államtudományi szakban 8, a bölcsészettudományi szakban 8. Hittanhallgatók száma év végén 135, joghallgatók száma 98, összesen 233. Vallás tekintetében a hittanhallgatók mind ev. ref. vallásúak, a joghallgatók közül 3 izraelita, 1 g. kel., 14 r. kath. és 80 református. Nemzetiségre: a hittanhallgatók mind magyarok; a joghallgatók közül 1 román, 97 magyar. Előmenetelre a hittanhallgatók közül vizsgázott 29 kitünő, 35 jeles, 49 elegendő eredménnyel. A jogtudományi szakban 9 kitünő, 21 jeles, 42 elegendő és 11 nem elegendő fokozattal. Itt találjuk az akadémiai önképző-körökről, pályamunkák jutalmazásáról, a jövő 1884—85. évre kitűzött pályatételekről, ifjusági egyletekről szóló körülményes jelentéseket. Nem mindennapi jelenség azon számos alapítványok összege, melylyel a főiskola növendékeit jelentékeny segélyekben részesítheti. E mellett örvendetes állapotot tüntet fel a hittanhallgatók segély-egyesülete is, melynek alaptőkéje 2000 frton felül áll, valamint a joghallgatók segítő-egylete, mely 1870-ben alapított.

Az értesítőben az iskolai főkönyvtár, akadémiai olvasó-egyletek gyarapodását jelző évi adatokat találunk.

A jövő isk. évre a beiratások szept. 1—8. napjain történnek, szept. 9-én a tanév ünnepélyes isteni tesztetettel nyílik meg.

A zilahi államilag segélyezett községi polgári fiiskola kilenczedik értesítője az 1883—84. tanévről. Kiadta

Kerekes Sándor, igazgató. A polgári iskola 4 osztályában, mely a főgymnasium kiegészítője, tanított 9 tanerő. Tanulók száma 146. Vallásukat tekintve: 99 hely. hitv., 23 r. kath., 13 móz. vall., 7 gör. kath., 1 gör. kel. 3 unitárius. Nemzetiség szerint: 136 magyar, 8 oláh. Tanulmányi előmenetelt illetőleg: haladó 106, 22 pótvizsgával haladó, 18 ismétlő. Szorgalmasabb növendékek egyesek és a zilahi ev. ref. főtanoda által adott jutalmakkal javadalmaztattak. A jövő isk. év szept. 1-én kezdődik, aug. 30. és 31. napjain eszközöltetnek a beiratások.

A Kolozsvár városi nyilvános községi polgári fuiskola negyedik értesítője az 1883—4-dik tanév végén. Szerkesztette dr. Ferenczi Zoltán, igazgató. Az igazgatói zárjelentésből kiemelendőnek tartjuk az iskolai kisegítő intézményét, mely a nevezett iskola kebelében a múlt évben lépett életbe. E czélszerű intézmény a növendékeket egyfelől már eleve takarékosagra szoktatja, másfelől pedig a megtakarított fillérekkel alkalomadtával kisebb segílyt nyerhetnek. Az iskolai kisegítőbe a lefolyt tanévben betett 69 tanuló 102 frt 42 krt. Kivettek összesen 38 frt 56 krt. A zárjelentés körülményesebben tárgyalja azon tanügyi mozgalmakat is, melyek a polgári iskolák életében országszerte történtek a lefolyt tanévben. Az iskolában tanított 9 tanár és 7 hitoktató. Tanulók létszáma év végén 102. Magyarországi születésű 112, külföldi 1. Vallás szerint: 56 róm. kath., 16 ev. ref., 4 ág. hitv., 3 unitárius, 3 gör. kath., 31 izraelita. Nemzetiségre: 111 magyar, 2 román. A tanári kar egyeseket szorgalma és jó magaviseletért, egyes tantárgyakban (rajz, torna, történelem és nyelvtan, szám- és mértan) tanusított előmenetelért jutalmakban részesített. A tanszergyűjteményekben, ifjúsági könyvtárban jelentékenyebb gyarapodást látunk. A jövő iskolai évre a beiratások szept. 1., 2., 3., 4. napjain délelőtt tartatnak, valamint a javító és pótló vizsgálatok is ez idő alatt történnek. A tanítás szept. 5-én veszi kezdetét.

Értesítő a Kolozsvár városi államilag segélyezett felsőbb leányiskola 1883—4. iskolai évről. Kiadja az igazgatóság. Az értesítő elején *De Gerando Antonina* igazgatónő értekezik röviden „Az élőnyelvek tanításáról a felsőbb leányiskolákban“ czim alatt. A tanerők száma volt a lefolyt isk. évben 8 és 6 hitoktató. Az iskolát összesen 109 növendék látogatta. Előmenetelre a 4 osztályban: 41 kitűnő, 18 jeles, 13 jó, 11 elégséges, 1 elégtelen. A felsőbb leányiskolai önképző-köri titkári jelentésből álljanak itt a következő adatok: Rendes ülés volt 13. A gyűlés tárgyát tették szavalat, ének, szindarabok előadása, írásbeli dolgozatok bemutatása s azok bírálata. Szini előadás volt 11, szavalat 49, jegyzőkönyvi dicséretben részesült 23, szóbeli dicséretben 23, hallgatásban 3. A könyvtár 178 könyvből áll. A pénztárba befolyt a tagdíjból és büntető pénzből 21 frt 50 kr. A jövő iskolai évre beiratások szept. 1—4-ig eszközölhetők.

A máramaros-szigeti hely. hitv. lyceum értesítője az 1881—82. tanévről (kilenczedik év). Kiadta Szilágyi István, igazgató. Az értesítő elején közreadott igazgatói jelentésben Szilágyi István a lyceum 1881—2. évi történetéről emlékeztek meg. (Tanári karban történt változások, pályakérdések eredménye.) II. szakasz alatt találjuk a következő czimű rövid értekezést: „Rövid méltatása az erdélyi fejedelmek kulturális érdemeinek, közelebbi tekintettel Bethlen Gáborra és Máramaros megyére.“ *Irtta Géresi Imre tanár.*

Az 1881—82. évben a lyceum mellett fennálló jogakadémiai tanfolyamban tanított 10, részint rendes, részint helyettes és magántanár; a gymnasiumban 15 tanár, mellék- és segédtanító. Létszáma év végén ez aka-

démiában 55. Vallásra nézve: róm. kath. 21; gör. kath. 10; hhitv. 22; mózes v. 2. A középtanodai osztályokban járt összesen: 355 tanuló. Vallás szerint: 101 róm. kath. 117 gör. kath.; 2 ág. hitv. 93 hely. hitv.; 1 gör. kel.; 41 mózes vallásu. Előmenetelt illetőleg: jeles 20; jó 89; elégséges 185; elégtelen 61. Érettségi vizsgálatra jelentkezett 85. Szóbelit tett 84. 10 dicséretes, 57 egyszerű eredménnyel; 11 két óra, 6 végleg visszavetett.

Az ifjúsági egyletek közt „az általános jogász-egylet“, „Magyar irodalmi társaság és Dalár-egylet“ évi működését feltüntető táblázatok olvashatók.

Jelesebb növendékek alumnum, tandíjmentesség, ösztöndíjak, pályadíjak, jutalmazási adományok stb. czimén javadalmaztattak.

TANÜGYI ROVAT.

RENDSZABÁLYOK, TÖRVÉNYEK ÉS UTASÍTÁSOK AZ ERD. EV. REF. KOLLEGIUMOK SZÁMÁRA.

(Folytatás.)

6. Gondoskodik a pénztárnokkal együttesen, hogy a kollegium épületei a fennálló rendeletek értelmében az előjáróság által kijelölt társaságnál tűzkár ellen biztosítottassanak. valamint arról is, hogy a lejárt biztosítások a maguk idejében megújítottassanak, nem különben, hogy mindenféle adók kellő időben bevallassanak és befizettessenek; az adóalapban netalán történt változások folytán szükségessé vált lépéseket kezdeményezi; ha felszólamlásokra lenne szükség: az illető adatokat pontosan egybegyűjtve, az előjáróságtól kieszközölt határozat alapján a felszólamlást fölszerelve az illetékes helyen benyújtja.

7. Ellenőrzi, hogy a kollegium ingatlanainak bérlői vagy haszonbérlői a bérbe vett javakat jelenlétében, pontos leltár mellett, vegyék át és adják a bérletidő leteltével vissza. Folytonosan nyilván tartja a bérleti s haszonbérleti időnek tartamát és a szerződések tartalma szerint a bérleti idő lejártának közeledtéről előre jelentést tesz.

8. Szigoruan ellenőrzi, hogy a bérlők és haszonbérlők a szerződésükben elvállalt kötelezettségükben pontosan és mindenekben eleget tegyenek. Haladéktalanul jelentést teszen a bérlet vagy haszonbérlet tárgyakon vagy ezek tartozékain tapasztalt szerződésellenes rongálásokról és átalakításokról.

9. Az ingatlan birtokok felügyelete, vagy a kollegium egyéb anyagi érdekei védelme szempontjából, jelesen biztosítékául felajánlott, vagy netalán ujonnan szerzendő birtokok állapotának és értékének megbecslése végett a szükség szerint, vagy különös meghagyásra, a hely színén megjelenik, — s végül

10. A kollegium háztartására szükséges bevásárlásokat (cipő-buza, tűzifa, butorok stb.) ő eszközli s valamint minden bevételt s kiadást a pénztárnok teljesít, ugy azok árát is kifizetést végett a pénztárra utalványozza.

II.

A gymnasiumi igazgatás, rendtartás és fegyelmezés szabályai.

A) Az igazgató-tanár.

1. A gymn. igazgató-tanár a tanári testület ajánlatára az előjáróság által legalább 3 évre választatik.

2. A gymnasium belügyeit vezeti s azt ugy hatóságokkal, mint egyesekkel szemben képviseli s azokkal levelez.

3. A tanári testületnek és a kollegiumi törvényszéknek elnöke s az előjárósági gyűlések tanügyi előadója.

Az igazgató tiszte. *)

Az igazgató-tanár tiszte: az egész intézetben az oktatást és nevelést a rendszabályok és tantervek értelmében összehangzatosan vezetni; közvetlenül felügyelni arra, hogy úgy a tanárok, mint a tanulók kötelességeiket pontosan teljesítsék. (Szervezet: 128. §.) Ehez képest:

a) Az igazgató közvetlen felügyeletet gyakorol az egész intézet felett tanulmány és fegyelem tekintetében és azért első sorban felelős.

Tiszte mindarra felügyelni, a mi a növendékeknek úgy a jó erkölcsben, mint a tudományokban való előhaladására befolyással van; szemmel tartja tehát, hogy mindegyik tanár pontosan teljesítse kötelességét, s hogy tantárgyát a megállapított tanterv értelmében és keretében tanítsa, e célból minden egyes tanár tanórát koronként meglátogatja, figyelemmel kísérve tanítása módját és eredményét; tudomást szerez a házi feladatokról s azok javítási módjáról.

Ott, hol mulasztást, hiányt vesz észre, utólagosan, semmiesetre sem a tanuló ifjuság előtt, megteszi jóakaró észrevételeit és a szükséges intézkedéseket.

b) A tanévet ünnepélyesen megnyitja és bezárja.

c) A lezkerendett a tanterv szerint az iskolai év kezdetére, a tanári testület közös tanácskozása után, elkészíti s annak fogantatása és megtartása felett őrködik.

d) A hatáskörébe eső fegyelmi ügyekben bíraskodik. (Lásd az V-ik fejez. A. szakaszát).

e) A tanári székét havonként egyszer s a szükséghez képest többször is összehívja.

f) Gondoskodik a törvényes iskolai felsőbb hatóságok által kiadott törvények, szabályok, rendeletek, utasítások, valamint a tanárkari szék által hozott végzések pontos végrehajtásáról. A tanári szék végzéseit, kívánalmait a felsőbb iskolai hatóságokhoz fölterjeszti.

g) Az anya- és beirási névkönyveket vezeti; s az iskolai bizonyítványokat megpecsételi, aláírja és kiadja; a kiadott bizonyítványokról nyilvántartási jegyzőkönyvet vezet.

h) A tanév végén saját eljárásáról s a tanintézet összes állapotáról részletes jelentést készít s azt 3 példányban kiállítja, 2 példányt az előjáróság jóváhagyása mellett az igazgató-tanácsához felterjeszt; egyszersmind tanártársai segítségével évi „Értesítő“-t szerkeszt és ad ki.

i) A beirási-, tan-, bizonyítvány és egyéb díjakat, a hol más intézkedés nincs, beszedi vagy beszédeti s azokról a tanári széknek s illetőleg az iskolai pénztári hivatalnak beszámol.

k) A tanulóknak az ünnepélyeken és isteni tiszteleteken tanári felügyelet alatt történő megjelenéséről intézkedik.

l) Tanártársának betegség vagy bármi ok miatt bekövetkezett és lehetőleg előre bejelentendő húzamos akadályoztatása esetében, annak tanórái betöltéséről, egyes órán meg nem jelenhetése esetében pedig az osztály foglalkoztatásáról gondoskodik.

m) Az intézet helyiségeire, könyv- és levéltárára, taneszközeire, bútoraira s ezeknek óreire felügyel, az iskolai hivatalos pecsétet őrzi.

n) Tanórái száma nem teljes gymnasiumnál 16; teljes gymnasiumnál 12-nél több nem lehet.

B) *Osztályvezető.*

A tanári testület minden egyes osztály számára osztályvezetőt választ. Ennek kötelessége:

*) Az igazgatónak a kollegiumi együttműködésre és belső rendtartásra vonatkozó kötelességeit lásd hátrább: az V. fejezet A. szakaszában.

a) A vezetésére bizott osztályban a tanításnak és nevelésnek egységes szellemben való kezelését minden módon ápolni és elősegíteni.

b) Elnöke az osztálytanácskozmánynak.

c) Az egyes tanulók tanulási előmeneteléről szóló értesítőket a megállapított minta szerint kiállítja s azokat a tanulóknak kiadja.

d) A tanulók igazolatlan lezkerüléséről s fegyelmi büntetéséről a szülőket, vagy azok helyetteseit, az igazgató útján értesíti.

e) A tanulóknak egy napi távollétre engedélyt ad.

f) A tanulókat szállásaikon időnként meglátogatja.

g) A tanév végén ugynevezett osztályjelentést terjeszt elő, mely magában foglalja a tervszerűen bevégzett tananyag részletes kimutatását, a megállapított minta szerint; az osztályban működő tanárok neveit, a tankönyveket, heti óraszámot, a tanulók iskolai és házi feladatait szám és tárgy szerint, a vizsgálatok eredményét, külön két példányban a növendékek névkönyvét a tantárgyakból adott osztályjegyzetekkel együtt.

h) A hatáskörében el nem háríthatott hiányokról és el nem intézhető ügyekről az igazgatót értesíti.

C) *Az egyes tanárok.*

a) Minden megválasztott rendes tanár hivatalát székfoglaló értekezéssel foglalja el, mely az évi értesítőben ki nyomandó.

b) Hivatalának megkezdésétől fogva a tanári nyug- és gyámintézetnek, a hol ilyen van, jogos és kötelezett tagja.

c) Nemcsak közvetlen tanítványainak, hanem általában a tanintézet növendékeinek magaviseletére ügyel; azoknak értelmi és erkölcsi nevelését tanártársaival közösen is előmozdítja; a gyűlésekben és tanácskozásokban pontosan részt vesz s az ott reábizottakat teljesíti.

d) Köteles az órarendben kijelölt tanórára rendszeresen és pontosan megjelenni s az órákat végig kitartani.

A tanórára megjelenésében akadályozott tanár tartozik az igazgatót ideje korán értesíteni, hogy az kellő helyettesítéséről gondoskodhassék. A helyettesítésre felszólított tanár pedig távollevő tanártársa óráját, a méltányosság határain belül, betölteni tartozik.

e) Köteles elvállalt tantárgyait a tanterv és tanári értekezletek megállapodásai szerint tanítani, igyekező a kimért tananyagot alaposan elvégezni és jól megtanítani a kiszabott időre; és ha ez kivihetőnek nem mutatkoznék, az igazgatónál eleve jelentést tenni; tanításában ne csupán a tantárgya körébe eső ismeretek közlésére szoritkozzék, hanem a tantervben az egész tanfolyam eredményeül kítűzött műveltséget, mint czélt, folytonosan szem előtt tartani köteles; a többi tanszakok tanáraival igyekezzék összevágólag működni, a tanulóknak oktatás által úgy értelmességük, mint jellemük képzésére növelőleg hatni.

f) Tanóráján a jó rendet és fegyelmet fentartja s e tekintetben tett tapasztalatait a körülményekhez képest, a rendtartásban meghatározott módok szerint, közli az osztályvezetővel és az igazgatóval.

g) Minden egyes tanóra végén köteles a tanár az osztálykönyvbe, tantárgya rovatába belejegyezni, a mit az órán át elvégzett és pedig lehetőleg érthető rövidséggel.

h) Köteles a szakjában szükséges s az intézetben még hiányzó taneszközök beszerzésére, irásban és oly jókor figyelmeztetni az igazgatót, hogy azok kellő időben megszerzethessenek és azok hiánya miatt a tanítás hátrányt ne szenvedjen.

i) A tanárok sem más intézetben nem taníthatnak, sem az intézet növendékeinek magánórákat nem adhatnak,

hivatásuk betöltésében akadályul szolgálható tisztséget vagy megbízást el nem fogadhatnak, az iskola felsőbbségének engedélye nélkül.

D) *Tanári szék.*

Az igazgatótanár elnöke alatt tagjai a rendes, helyettes, segéd- és melléktanárok, kik közül csak a rendes tanárok birnak szavazati joggal. A tanári szék jegyzőjét saját kebeléből választja, különben a tanárok a jegyzőséget felváltva kötelesek vinni.

A tanári szék gyűlésén minden tanár pontosan megjelenni, s annak egész folyama alatt jelen lenni, legyőzhetlen akadályoztatás esetén pedig elmaradását az igazgatónál előre bejelenteni s illetőleg utólagosan igazolni köteles. — Érvényes határozatok hozatalára szükséges, hogy a rendes tanárok közül a felénél egygyel több jelen legyen. A megjelent tanárok általános többséggel és személyi ügyekben mindig titkos szavazattal határoznak és döntenek.

A tanári szék hatásköre.

A tanári kar a hatósága alatt álló tanintézetben, a tanításnak és nevelésnek egységes szellemben és összhangzó modorban folyásáról gondoskodik s a végből rendes tanári gyűléseket s tanári értekezleteket, vagy ellenőrző tanácskozmányokat tart. Működéséről rendes jegyzőkönyvet vezet.

Ehez képest:

a) A felette álló törvényes hatóságoktól az igazgatóhoz érkezett rendeletek, utasítások és átiratok felett, ha azok a fennálló szabályok értelmében igazgatóilag el nem intézhetők, tanácskozik s azok végrehajtásáról intézkedik.

b) Az egyházkerület által elfogadott tanterv alapján a gymnasium leczkerendjét és a tankönyvek sorozatát megállapítja s az előljárással utján az egyházkerülethez fölterjeszti.

c) Az egyes tanárok közt a tantárgyakat az oktatás érdekeire, valamint a tanárok képességeire, hajlamára tekintettel kiosztja; még pedig úgy, hogy az alsóbb osztályokban a rokon szakokat lehetőleg egy kézben csoportosítja s ide vonatkozó megállapodására az előljárással helybenhagyását kéri.

d) Az ujonnan jött tanulóknak felvétele felett határoz, a mennyiben a felett az iskolai törvény értelmében nem az igazgató jogában áll határozni.

e) Az osztályukat sikerrel végzett tanulókat felebb viszi, a rossz osztályzatukat a megállapított szabályok szerint javító vizsgálat letételére, — vagy az osztály ismétlésére utasítja.

f) A tanulókat a fennálló szabályok s az alapítványok természete szerint tápintézetbe, ösztöndijra, tandíjmentességre s bármily iskolai jótéteményekre felveszi, vagy felvételre ajánlja.

g) A tanuló felett az iskolai törvények által meghatározott esetekben bíróság itél.

h) A tanintézet részére szükséges butorok, taneszközök, könyvek beszerzéséről, gyűjtemények berendezéséről, a fennálló szabályok szerint intézkedéseket tesz.

i) A vizsgálatok idejéről s megtartási módjáról a felette álló hatóság tudtával és engedélye mellett intézkedik.

k) Rendes tanár választásakor, valamint a tanszékek ideiglenes betöltésekor, szakképzett jelöltek ajánl.

l) Oly ünnepélyekre, egyházi, tanügyi, vagy tudományos gyűlésekre, melyeken a gymnasiumot illető ügyek és kérdések tárgyaltnak, az előljárással beleegyezésével képviselőket választ.

(Folyt. köv.)

IRODALOM.

„Emlékirat a máramaros-szigeti h. h. lyceum multjáról, jelenéről. M. Sziget 1883.“ A 23 oldalra terjedő kis emlékirat általános, de jellemző vonásokban tesz visszapillantást, a máramaros-szigeti hely. hitv. lyceum háromszáz éves multjára. Ez iskolát is, valamint számos protestáns iskolát, Magyarországon a protestantizmus elterjedése körében a protestáns áldozatkésztség, buzgóság alapította a magyar nemzeti művelődés szolgálatára. Alapítása évét 1524-re teszi az emlékirat, tehát a protestáns vallás elterjedésének első éveiben.

Az iskola történetében 5 korszak emelkedik ki. I. 1640—1700. Az erdélyi fejedelmek védő uralma alatt humanitási és paedagogicum semináriummá lesz. II. 1700—1797. A gymnasium mellé theologicum seminárium jön; főpartfogója a megye. III. 1797—1848. A tanoda lyceummá alakul, magánpartfogók vezetése alatt áll, virágzásnak tőpontján. IV. 1848—1868. A tanoda kis gymnasiummá apad. Lassu emelkedése a jog lyceum megnyeréséig. Partfogója nincs. V. 1868. maig. Nevezetes jelenség gyanánt kell felemlitenünk a magyar nemzeti nyelv ügyére nézve azt a körülményt, hogy a szigeti tanoda volt első a hazai tanintézetek sorában, melynek törvénytudományi katedráján (Pataky János) a jogi tudományokat magyar nyelven adták elő akkor, mikor a legtöbb ily intézetben még a latin nyelv divatozott, mint oktatás nyelve.

Különbön is e protestáns gymnasium már geographiai fekvésénél fogva nevezetes culturtényező volt az ország északkeleti határán s bár anyagi szükségekkel folyton kell küzdenie, erőfeszítéssel fentartá magát, mint művelődési központ egy oly megyében, melynek lakosságát 20,000 magyar mellett tulnyomóan ruthén-oros (113,000), oláh (6000), német és zsidó (28,000) teszi.

Figyelembe véve azon nemzeti missiót, melyet az iskola csekély támogatással a multban végezett s teljesít a jelenben, nagyon is kívánatos jövőjének biztosítása, ha közadakozással nem, akkor az államtól nyújtott segély által is. Ez eszmét különben az emlékirat is felveti s ez irányban a tárgyalásokat az állam és iskola közt, mint a hírlapokból ismeretes, az idén kiküldött érettségi kormánybiztos meg is kezdte.

Magyarország története a népiskolák számára. Irta Jókai Mór. Koszorus regényíróknak a sajtóban több alkalommal jelzett kis munkája megjelent és szerkesztőségünkhez beküldetett. Az értékes művecske nem csak az előszó szövegéről szóljon a szerző előszava, melyet helyén látunk ide iktatni:

„A történetírás az élet tanítója, s Magyarország története a magyar ember legjobb oktatója.

Szükséges mindenkinek megismerni nemzetét történetét, mert ebből tanulja meg hazáját okosan szeretni. S a hogy mi tartjuk meg a hazát, a haza úgy tart meg minket.

Magyarország történetéből tanulja meg mindenki már gyermekkorában, mennyi viszontagságokon ment keresztül nemzetünk, hányszor elbukott és Isten hányszor felemelte újra?

Lelkesüljenek már a gyermekek őseink dicső példáján, hogy követhessék őket nagy erényekben; ellenben tanulják meg a bölcs óvakodást azokból a nagy veszedelmekből, a mikbe nemzetünk gyakran beleesett.

Ez a könyvecske a népiskolák számára van írva. Egyszerű a nyelve, hogy a gyermeki ész gyorsan felfog-

hassa s el ne felejtse soha, a mit belőle megtanult: a hazaszeretetet.

Isten nevelje minden jóra a mi gyermekeinket.
Budapesten. 1884. aug. 1-én. *Jókai Mór.*

A népiskolai használatra szánt könyv a nmlt. válás- és közokt. miniszterium által elfogadtatott és ajánlatott s nem szenved kétséget, hogy a hazai népiskolák már a beálló új iskolai évben használatba fogják venni. A mű Révai-testvérek csinos kiállításában, képekkel illusztrálva, kemény kötésben jelent meg. Ára 30 kr. Nagyobb megrendeléseknél tetemes kedvezményben részesítenek a kiadók.

„**Hazánk**“, történelmi közlöny 4 füzete következő érdekes tartalommal jelent meg. *Gélick* Richárd: István nádor életéből. *Jakab Elek*: Bem tábornok irataiból. *Iványi István*: A tiszai határőrvidék. *Szöllösy Károly*: Beöthy Ödön levélváltása a vegyes házasságok ügyében. *Torma Károly*: Rettegi György emlékiratai 1718—1767. *Abafi Lajos*: A szabadkőművesség és uralkodóház. *Lehoczky Tivadar*: Nehány adat 1848-iki szabadság-harcunk történetéhez. *Tárca*, különféle czimek alatt. Az értékes történelmi folyóirat Abafi Lajos és Székely Viktor gondos szerkesztésében, csinos kiállításban, havonként egyszer jelenik meg, 5 iven. Ára 60 kr.

*

„**Az új magyar Athenás**“-ból (Szerk. Sz. Kiss Károly) vettük a 6-ik füzetet P. (Péczeli) Sz. (Szász Károly). Az ügyes kiállítási füzet Aigner kiadásában jelenik meg, havonként 2 füzet. Füzetenként ára 50 kr. Negyedévre, vagyis 6 füzetre 3 frt. Ajánljuk a gondos szerkesztett vállalatot olvasóink szives figyelmébe.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1884. aug. 23.

— **Királyi adományok.** Király ő Felsege magánpénztárából a geczeli ev. egyházközségnek 200 frtot adott az egyházi épületek helyreállítására, — az ongai ref. egyházközségnek pedig 100 forintot iskolája renoválására.

— **Debreczeni főiskolánk** tanári karában a lefolyt évek veszteségeit most pótolta a superintendentialis gyűlés, új és szép reményekre jogosító erővel szaporítván a theologiai és gymnasiumi tanári kart. A theologiai tanszékre e gyűlésen *Bethlendy Endre*, a megürült gymnasiumiakra pedig dr. *Öreg János*, *Sinka Sándor* és *Kazai János* választottak meg. Szerencsét kívánunk az új tanároknak!

— **A baczai egyházközségből** vettük a következő sorokat: Isten keze oltalmazta meg egyházunk összes épületeit a megsemmisüléstől mult vasárnap, e hó 17-én. Éppen ujbuzza kenyér zsengéjére volt kiosztandó az ur vacsorája; ez ünnepély szép rendben, a maga szokott méltóságával folyt egészen 1/4 11 óráig, de mikor már az ur asztala előtt a szereztetés igéi idézetére került volna a sor, a templom tőszomszédságában, Miklós Sándor telkén, tűz ütött ki. Gyufával játszó gyermekek gyújtottak fel egy pajtát. Az égő pajta és a telek szalmával fedett ház-eresze között alig fért volna el egy rakott szekér, másfelől pedig néhány lépés távolban volt egy széna-kazal, ezenkívül minden telken asztagok, szalma-kazlak, szóval a falu közepén lakó legjobb gazdák összes gyűj-

teménye, magát az égő pajtát pedig csupa egy telek választotta el a templomtól, az is halmozva, rakva takarmánnyal. A templom a vészkiáltásra kiürült; sérülés nem történt. Borzasztó volt látni a templomból hanyatt-homlok kirohanó ünneplő nép rémületét. Hanem Isten nem akarta veszünk! A templomból kirohanó nagyszámu néptömeg azonnal emberi erőt meghaladó erőm-gfeszítéssel támadta meg a tüzet. Rögtön ott termett a község fecskendője és ezenkívül gr. Kornis Viktor gazdatisztje, Kiss Ödön, az uradalomnak egy nagyobb fecskendőjével. Az erők ügyes elosztása, az oltásnak tapintatos vezetése által szerencsésen oda vitték a dolgot, hogy a kigyult pajtán kívül semmi el nem égett. Miután a veszélytől többé tartani már nem lehetett, a leégett épület mellé öröket rendelve, környékét pedig vízzel telt edényekkel és fecskendőkkel ellátva, a templomból kizavart áhitatos közönség 12 óra után újból begyűlt az ur házába, ott elénekelt a zsoltár versét: „Te benned biztunk eleitől fogva“. Ennek elhangzása után a nagy rémület által megzavart ünnepélyt tovább folytatva, az ur vacsorája a legnagyobb vallásos áhitat között, kiosztatott. Isten óvja egyházunkat s annak minden egyes buzgó tagjait ezután is az ilyen s hasonló megpróbáltatásoktól, — fejezi be sorait levelezőnk.

— **Értesítés.** A kolozsvári ev. ref. collegiumban benlakást nyertek a következő egyetemi hallgatók: Barabás Jenő, Bartha Imre, Borbély Sándor, Gocs József, Hancz Jenő, Incze Béla, Jancsó Lajos, Kovács Dániel, Lengyel Mihály, Major Károly, Mihály József, Török Gábor, Ujvári István, Wagner Ferencz, Végh Mihály. Mint az infirmerium felügyelői Barcsi Lajos és Szabó Gábor. Az ev. ref. collegium igazgatósága.

— **Nyilvános köszönet.** Kedves kötelességemnek ismerem e lapok olvasói előtt is köszönetet nyilvánítani, kutyfalvi birtokos T. Sylvester Gámáliekné, született: Abocs Eliza urnőnek, azon kegyeletes megemlékezésért, melynél fogva sárdi egyházközségünk számára egy diszes urasztali takarót sziveskedett küldeni. Jól esett tapasztalnom, hogy a tisztelt urnő azon helyet, hol bölcsője ringott, hol a vallásos érzés először nyilatkozott keblében, hol ősei alusszák álmukat, nem feledi, sőt hálás visszamemlékezésének látható jelét adja. Az ily nemes gondolkodás és tett önmagában birja jutalmát, dicséretét. Vajha az elszármozottak ilyes eljárása hasonlóra buzdítná a közelebbieket! Sárd, 1884. augusztus hó 17. Onódi Weress Sándor, sárdi ref. pap.

— **Új unitárius imaház.** Hód-Mező-Vásárhelyen vasárnap nyitotta meg Derzsi Károly, budapesti unitárius lelkész ünnepélyesen az unitárius hitfelekezet imaházát. Az ünnepre hivatalosak voltak az ottani különböző hitfelekezetek előjárói, a hatóságok, intézetek, szerkesztőségek és a tekintélyesebb polgárok személyesen, valamint az erdélyi unitárius egyházközségek előjárói és kitűnő egyéniségei és a fővárosból is számosan.

— **A tankötelesek legújabb összeírása** szerint van Kolozsvártt 3012 tanköteles gyermek, kik közül valamely oktatásban részesül 2205, nem részesül semmi oktatásban 807. Ez utóbbi szám kerületek szerint a következőleg oszlik fel: a belvárosban 57, külmonostor-, külszén-kerületben 59, külközép-, külmagyar-kerületben 263, hidelvén 202, kétvízközt 114. Kell-e kommentár ez adatokhoz, azok számára, kik minduntalan azt hangoztatják, hogy van Kolozsvártt elég iskola!?

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS:

b.-farkas-utca 16. szám, hova a lap szellemi ügyeit illető küldemények a szerkesztő nevére címzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt, félévre 3 frt, évnegyedre 1 frt 50 kr.

HIRDETÉSI DIJ:

Egy négyszög centiméternyi tér egyszeri hirdetésnél 3 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

KIADÓ HIVATAL:

„Magyar Polgár“ nyomdája, b.-közép-utca 2. sz., hova az előfizetések és hirdetési díjak küldendők.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: SZÁSZ DOMOKOS. — KIADÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: Jézsuiták és a szabadkőművesek (Sándor Józseftől.) — A sepsi-szentgyörgyi ev. ref. kollegium történelmi vázolata (Benke Istvántól.) Emlékbeszéd Zwingli felett. — A moldva-oláhorszázi missió köréből (Tamó Gyulától.) — Iskolai értesítők. — Tanügyi rovat: Rendszabályok, törvények és utasítások az erd. ev. ref. kollegiumok számára. — Irodalom. — Különfélék.

JÉZSUITÁK ÉS SZABADKŐMŰVESEK.

(Három czikk.)

III.

(Befejező közlemény.)

Ha már választani kell a két titkos egyesület közt, kétségtelenül a francmaçonneriáé a palma.

A jézsuitismus eltörlendő, megsemmisítendő. Mind az az átok, mit a multban létrehozott, az égre kiált ellene. Soha sem értette meg a természetes fejlődés parancsolatait s utjában állott a népek szabadságérzetének, a hasznos tudományok virágzásának, a testi szükségletek végzet követelte elégitésének.

Mind az a felvilágosodás, mely a XVIII. század óta megváltoztatta a világ arculatját, ellenességét találta e rendben.

Nem kell egyebet tennünk, csak hosszú névsorát közölnünk ama férfiaknak, kik a szabadkőművesség mysteriosus forrásából táplálkozva, tudományt, költészetet, rendet, jogot és törvényt árasztottak a legújabb időkre. Nagy pantheon ez, mély küzdelemmel s rajongó reménnyel teljes lelkek neveiből, melyek közül álljon itt egy néhány, mintegy sejtéseül annak, hogy ha építésről van szó a szabadkőműveseket látjuk elől, míg a jézsuiták Pál apostol rendeletének csak negatív alakját követték: irts!

Ime néhány név: Locke, Helvetius, Lalande, Voltaire, Stael-Holstein, Mirabeau, Condorcet, Crémieux, Garnier-Pagés Franciaországban; Franklin, Washington, Jefferson, Adams Észak-Amerikában; Blumauer, Börne, Fessler, Fichte, Göthe,

Herder, Klopstock, Krause, Lessing, Musaeus, Oken, Stollberg, Voss, Wieland, Nagy Frigyes, I. Ferencz császár, I. Miksa bajor király, Blücher stb. Aztán Lavater, Zschocke, Schiller, Humboldt, Kant, Littre, Renan, Gambetta, Carlyle.

A szabadkőművesség kiválóan a protestáns államokban virágzik s már eza körülmény is rokonszenvesebbé teszi azt előttünk.

Eszmefolytonosságban levőnek vallja magát és Egyptom hyerophantjainak tanaival, visszafelé megy az ind yoga-tanig s a muhammedán suffismusig; állítja, hogy a káld symbolismust egyenesen leörökölte s a hellén Elüsinák titkait birja, nem különben a Pythagorás iskolájának értelmét s az essénus therapeuta szerzetek megismerési kulcsát. Mind e mélyebb törekvésekért is sympathiánkat biztosítja.

A történelem a világítélet s a nép szava az isten szava: e két közmondás egyetlen jelenséggel szemben sem bizonyult igazabbnak, mint a jézsuitismussal szemben. A népek csalhatatlan közérzete s a szellem története lapjainak kritikája teljesen végzett a szent szív szerzetével. Ez félreértve a biblia fenséges költészetét és magasztos allegóriáit szó szerint vette a képleteket s mig ezeknek betűszerinti értelemben igyekezett érvényt szerezni, elfeledte a lényegét, a szeretetet.

Ma is nem az önfeláldozás nagy missiójával igyekszik a megromlott világot javítani és istenhez téríteni, hanem daczot és harczot hirdet, úgy traktál, mint egy hadakozó fél titkos politika-kovácsolással, lejárt trónkövetelők támogatásával, megvesztegetett és szenvedélyes sajtóval, ragaszkodással a fényhez és uralomhoz, a világ kormányzása hiu öröméhez.

A jézsuitismus semmi egyéb, mint a pápa caesarismusának hada kiválogatva a legügyesebb, legambiciózusabb, legszellemesebb egyénekből.

Nem lehet az, hogy nőtlen emberek sejt-hessék az emberiség ösztöneit és örömeit. Hiszen Strauss még Jézusnak is legnagyobb hibájául azt tulajdonítja, hogy családot nem alkotott s így nem szolgált e tekintetben is példányképpül az emberiség előtt.

Olyanok, kiknek keblök nem érzik saját gyermekeiken az odaadás gyönyörét, nem lesznek jó nevelők sem. Ekép a jézsuita iskolák ridegek, kimerítettek és élettelenek kell hogy legyenek. Hiszen egy másik német bölcsész mondá, mikép az istenhez vezető ut a gyermek és szülő közti viszony bensősége. Hogyan vezethessen hát egyily „barát“ a nevelés végcéljához, isten megismeréséhez?

Az abszolút szegénység fogalma sem természetes. Önkéntelenül elgazdagodáshoz visz, mert a világ nem úgy van beállítva, hogy abban az önmegtartózkodás ne tudna prosperálni. S hogy e rendnek valóban bekövetkezett elgazdagodása mily célokra fordul, bizonyítja a híres Bontoux-féle pénzművelet, mely a jézsuiták által teremtve, érték-harcot kezdett a mágán-vállalatok ellen s végül megbukva, ezereket tönkre tett s százakat örültek házába juttatott.

A bábszerű engedelmesség megkiölöje az életnek. Cselekedni vakon, rendeletre, férfi csak szeretett nővel szemben képes; az a világrendje, hogy önkéntes társulatban teendők miattje felől is felvilágosítva legyenek. Lelkiismeretem hogy lehet nyugodt különben? Rendelőmet nem szállhatta meg az ördög? Saját ítéletem és individuális autonom alkatom csak szeszélyből lettek-e az isten által adva?

Ha lemondásról s szent feláldozásról van szó, első mindig az én családom, s mert ez így van, családos ember jó lélekkel nem lehet e rend világi tagja.

Ellenben a szabadkőművesség első sorban épen a családtagok kölcsönös védelmére is alakult, a mi a fennálló törvények és a tartozó társadalmi igazságosság keretén belől teljesen dicséretes. A férfi oszlopa az övéinek s ha küzdelmeire társat keres, a legegyszerűsebbet cselekszi.

A protestantizmust isten akaratjának a természet törvényeiben való keresése és követése is jellemzi. A megújult kereszténység nem tusakodik a világrendben nyilatkozó szabatos rendfolyamat ellen. Teljes alávetettséget csak istennel szemben enged; a vagyon megvetését gógnek tartja, hiszen a végzetetlen istennek javai nem az emberi öntetszelgés visszautasító színészkedése eszközeiül adattak; s a nemi kötelek alól való önemancipálást egyenes infámiának véli, miután senkinek sincs joga bölcsőbbnek és erősebbnek lenni az organikus élet harmóniájánál.

Jézus Krisztus és Pál apostol igaz, hogy kívül állottak a szerelem végzetén, de ki meri magát a megváltóval s legnagyobb apostolával összemérni? Ezt isten sem kívánja; azért adta váltságul és áldozatul nekünk a Krisztust, hogy több áldozatra ne legyen szükség.

A jézsuitismus gyökeresen vét tehát az evangelium igaz lényege ellen. Nem csak a mérsékletet hirdeti a világ ajándokait illetőleg, hanem azok teljes megvetését. Ethikája végeredményében a pessimisták istentagadó erkölcsstanával egyezik s a teremtés kihalásához vezetne.

De a mindenség megfoghatatlan fenséges alkotója, ki soha nem alszik, soha nem nyugszik, soha el nem fárad s új dolgok létrehozásában soha ki nem merül, a mindig élő, kifogyhatatlan, szerető édes atya azt akarja-e, hogy az élet kialudjék, az emberiség a tökéletesedés élettörekvése ellen visszafelé dolgozzék s kimeríthetetlen lelki és testi fakultásait szándékosan a halálnak dobja oda martalékkul?

Nem, az élet és a fejlődés és az önfeláldozás elvének harcolnia kell a halál és a megállás és a góg inertiójával szemben.

A szabadkőművességet üdvözlünk kell. Csak követelnünk kell, hogy lépjen a világosság elé, közeledjék a protestáns anyaszentegyházak kebeléhez, a testvériség érdekében kifejtett példáját ne rejtse a véka alá, ne igyekezzék élni a jézsuiták daczára, hanem meghalni tudjon az emberiség javára.

Az emberiség végső eszménye győzzön: Isten és testvériség. Nehogy elhagyjuk egyiket a másikért, mint Róma utóbbi az előbbiért s mint sok páholy előbbi az utóbbiért.

SÁNDOR JÓZSEF.

25 éves fennállása alkalmából.

(A kollegium irattári adatai nyomán.)

Intézetünk f. hó végével 25 év óta áll fenn. Ez idő alatt a kezdet nehézségei közepette a reform. tanügy történeti multjához hiven igyekezett pályafutását végezni. Most a 2-ik 25 éves cyklost az új korszellemből kifolyó gymn. törvények alatt új rendtartás, új igazgatás, új tanerők stb. közrehatásával fogja megkezdeni. Ez alkalomból tehát — addig is, míg az arra hivatott erő által iskolánk 25 éves részletes története elkészülne — a mult föllevenítésül s a jelen tanuló nemzedéknek szolgáló tanusá-

gul jónak láttam e kis vázlatot megírni, annyival inkább, mert nemcsak az egyesek, hanem az intézetek életében is az idő folyvást halad, és legközelebbi multunk nagy alakjai egymás után tűnnek le áldásos cselekvésük színteréről. Mielőtt tehát hálás emlékeiket *valamennyien* magukkal vinnék: örökítsük meg azokat a történet táblájául szolgáló lapokon! Hiszen, ha a mulandóság törvényeinél fogva folyton apadó s szemünk előtt letűnő nevesebb egyéniségeink nélkülözésével egyre-egyre *szegényebbek* leszünk: legyünk *gazdagabbak* legalább példát adó emlékeik által az ők hátrahagyott és megörökített tényeikben, intézkedéseikben és alkotásaikban.

Vázlatom kezdete az 50-es évek közepe tájáig nyúl vissza. Ez időtájt nemzetünk egyik speciális ős fajának, a székelységnek, leginkább háromszékmegyei jobbjai a hazánkat végmegsemmisítéssel fenyegető önkényuralmi nyomások ellensúlyozására a szabadságvágyó lélek nemes hevével egy szent eszme megvalósítása körül csoportosultak és fáradoztak, mintha mindnyáját *Rousseau* azon genialis gondolata lelkesítette volna, hogy: „*A szabadságnak valódi alapja az ész uralma.*“ Hol lehetne pedig az ész uralmát s így a szabadságot jobban elérni, ha nem az iskola, s főleg nem a magasabb foku iskola által, melyben Háromszék ekkor szűkölködött? Mert a kézdi-vásárhelyi, inkább katonai pályára előkészítő, valamint a sepsi-szentgyörgyi u. n. „norma“ iskolák semmi felsőbb iskolai ranggal nem bírtak.

Vedd el egy nemzet szabadságát s nem adhatsz helyébe semmi jót... Az abszolutisztikus kormány mentül több ipariskolák felállítására sürgette a nemzetet. De mert e kívánság — jóllehet a nép javára volt irányozva — az alkotmányt lábbal tipró önkényuralomtól jött: még az erdélyi ev. reform. egyházi főtanács ajánlata mellett sem igen akart itt Háromszéken teljecedésbe menni — álltak bár a Sepsi-Szentgyörgyre felállítani szándékolt ipariskolai ügy élén oly népszerű és tevékeny hazafiak, mint: *Erősdí Mihály*, ilyefalvi, *Gödri Ferencz*, sepsi-sztgyörgyi, *Demeter Sámuel*, hidvégi (most zágoni), *Nagy Sándor*, gidófalvi (most hidvégi) lelkészek és *Császár Bálint* városi főbíró. Ennek tanuságául szolgáljon, hogy a Gödri Ferencz esperes elnöklete alatt a Rikán belöli ev. ref. Communitásnak (háromszéki 4 egyházmegyének) 1855. május 14-én tartott közgyűlésében a nevezett esperes ur idevonatkozó jelentését e szavakkal teszi meg: „Noha az egyházi előjáróságoknak azon felhívások: (1854. okt. 11-ről), mely szerint Sepsi-Szentgyörgyön ipartanoda felállítása czéloztatik, megküldettek, az egyházi előjárók által az ekkleziák és községek hozzájárulására serkentettek, *mindazonáltal még eddig várt eredménye nem lett.*“

Ellenben, midőn az 1855-ben kibocsátott Entwurf a székely-udvarhelyi reform. főiskolának (a hová Nagy-Enyeden kívül régi idők óta seregesen tódult Háromszéktől a tanulni szerető ifjuság) nyilvánossági jogát fenyegette; akkor, mivel egyrészt a gyűlölt kormány intencióját kellett meghiusítani, másrészt az ősöktől szentörökségképpen ránk hagyott iskolát kellett megmenteni

az iménti communitási gyűlésen az említett és más befolyásos férfiak, mint: *Szász Károly*, kézdivásárhelyi lelkész (most dunamelléki püspök), *Gyárfás Miklós*, *Székely Gergely*, *Lázár Mihály*, *Zathureczky István* stb. nagybirtokosok befolyására az a nézet merült fel s jutott érvényre, hogy közadakozásból a székelyudvarhelyi főiskola további épségben maradására nézve segédkezet nyujtanak; ha pedig amaz iskola nyilvánossági jogát csakugyan elveszítene, oda hatnak, hogy a Sepsi-Szentgyörgyön célba vett ipariskolával az Udvarhelyről ide áttett főiskola egyessittessék.

Igazán mondja *Kölcsey* remekirónk: „*Minden erény öndíjazattal jár...* *Ritka szép és jó kezdődött valaha előrement áldozatok nélkül.*“ Ez teljesedett be minálunk is. Az egyházi-főtanács felhívására azon czim alatt, hogy a székelyudvarhelyi főiskolának veszélyeztetett nyilvánossági joga megóvassék, gyűjtések rendeltettek el, s e végett a háromszéki s illetőleg a négy ev. ref. egyházmegye egyes községeihez a biztosok ki is küldettek. A gyűjtéseknek csakhamar váratlan eredménye lőn, elannyira, hogy a még ugyanazon év nov. 26-án Sepsi-Sztgyörgyön tartott communitási gyűlésen közel 32 ezer megajánlott forint volt bejelentve. Ámde az ajánlatok legnagyobb része csak azon föltétellel tétetett meg tényleg s illetőleg helyzetetett kilátásba még több ajánlat, hogy vagy az udvarhelyi főiskola Sepsi-Szentgyörgyre helyeztessék, vagy — ha ez nem történhetnék meg — egy Háromszéken felállítandó új gymnasium javára fordittassék az aláirt összeg. Az udvarhelyi iskolának áthelyeztetésébe az intéző körök s nevezetesen az egyházi főtanács nem egyeztek bele; de másfelől nyilvánossági jogát sem vesztette el. Így kerül a háromszéki tervbe vett új iskola ügye új stádiumba.

Ugyanis az előbb említett communitási gyűlésen (1855. nov. 26-án) határozatilag kimondatott, hogy: „az egyházi-főtanács feliratilag kéressék meg, hogy a magas kormánynál kieszközölni méltóztassék, miszerint Háromszéken egy főgymnasium felállítása engedtessék meg.“ E felirat elkészítésére *Szász Károly* kézdivásárhelyi lelkész elnöklete alatt egy bizottság küldetett ki. Az e tárgyban *Szász Károly* által kitűnő jelességgel fogalmazott kérelem a szintén azon évi decz. 10-én Sepsi-Szentgyörgyön tartott communitási közgyűlésen bemutatván, ellenvetés nélkül elfogadtatott. Melynek megtörténtével a sepsi-sztgyörgyi küldöttek kijelentették, hogy „ha egy főgymnasiumnak Sepsi-Szentgyörgyön létrehozására a kilátás biztosabb, nem vonakodnak hozzájárulni és a maguk részéről tervbe vett ipartanoda felállításától elállani.“*) Az egyházi főtanácsnak 1856. jul. 7-én kelt válasza a Communitásban nov. 24-én tárgyalatott. E válaszban a Rikán belöli egyházmegyék iskola-alapítási törekvése miután megdicséretik, jónak látja az egyházi főtanács az egyházmegyéket felhívni, hogy „*igyekezzenek buzgalmukat egy jól berendezett s a kor szellemének teljesen megfelelő réaliskola alapítása felé irányozni, mivel egy ily tanintézet az iparos haj-*

*) L. „Nemere“ 1882. évf. 45. sz. 179. l.

lama és szorgalmas háromszéki székely népség kebelében éppen helyes és nagyon czélszerű lenne."

Ezek következtében aztán a Kovásznán 1857. jan. 14-én tartott communitási gyűlésen — miután bejelentette, hogy az új iskola felállítására megajánlott összeg 75 ezer frtra rug, azonkívül Sepsi-Szentgyörgy, Kézdivásárhely városok és Zágón nagyközség jelentékeny pénz- és telek-áldozatokra nyilatkoztak késznek, ha az új iskola egyik-másik kebelében állittatik fel, — 70 szavazattal 30 ellenében elhatározottat, hogy Sepsi-Szentgyörgy székhellyel rediskolával egyesített gymnasium szerveztetik. Csakis ily közvetítéssel lehetett mind az egyházi főtanács reál-irányt szorgalmazó ajánlata, mind az egyes alapítványozóknak a gymnasium iránt nyilvánított méltányos igényét kielégíteni. S miután a helybeli ev. reform. egyház vezetése alatt álló fiu-népiskola is beleolvadt az ujba: *ekként 4 elemi osztálylyal kapcsolatban a redl-gymnasium I-ső osztálya 1859. szept. 1-én megnyitott; mignem 1863-ban az algymnasium szervezése és működése egészen bevezett tényé vált, annyi változtatással az eredeti határozattól azonban, hogy már 1861-ben a redl irány mellőztetett, s a többi erdélyi reform. kollegiumok mintájára belakással összekötött gymnasium lett.*

Ily szervezettel működött áldásosan az új iskola egészen 1873-ig, életképességének és fejlődésének sok-sok jeleit tanusítva; minek bizonyosságul szolgál azon egyetlen körülmény is, hogy a növendékek létszáma ezen idő alatt, átlag véve, évenként 350 volt. Ekkor a népiskolák általános köteleztetésével a 3 alsó elemi osztályt az iskolát fentartó testület megszünteti, hogy az azokra fordított költséggel a gymnasiumot minél jobban fejleszthesse és a négy gymnasiumi osztály mellett csak a 4-ik elemi osztályt tartotta meg előkészítő osztály név alatt. Így áll fenn jelenleg is az iskola, várván a felgymnasiumi osztályoknak fokozatos beállítását, részint a 100 ezer frtig növekedés alatt álló Mikó-féle alapból, részint a kilátásba helyezett és nem helyezett alapítványok — és újabb adakozásokból, részint egyházkerületi s illetőleg államsegély útján. E várakozás a már annyi áldozatot hozott háromszéki székely nép részéről jogosult is annyira, hogy annak teljesítését méltán tartja csak napi kérdésnek. Adja Isten, hogy e várakozás mihamarább teljesüljön!

De vázlatomban hézag állna be, ha az intézetünk mai kifejlődésére oly nagy fontossággal birt gondnoki kart meg nem említeném. Az iskola bölcsőjénél választott gondnokok voltak: Hidvégi gróf Mikó Imre, gróf Teleki Domokos és Gyárfás Miklós főgondnokok; továbbá Kilyéni Székely Gergely (ma főgondnok), Donáth József (ma főgondnok), Lázár Mihály (ma is gondnok) és Zathwerczky István nagybirtokosok, mint algondnokok; végül az egyházi rendből Gödri Ferencz esperes és Erőrdi Mihály lelkészek szintén mint algondnokok. — Később egyes időszakokban részint halálozás, részint lemondás folytán választottak még: Gyárfás István, Forró Ferencz, Daczó János, Réz Farkas nagybirtokosok és Révay Lajos lelkész (a két utóbbi ma is gondnok). Hogy az erkölcsi és anyagi

áldozatok terén mindig előljárt a gondnokság, tanuságul szolgáljanak az általok tett alapítványok, pénz- és gyűteménybeli adományok stb. Így gróf Mikó Imre együttesen 63,600 frtot és 1619 drb könyvet, gróf Teleki Domokos 6230 drb könyvet, Székely Gergely 1165, Lázár Mihály és neje sz. Gillyén Anna 1605, Donáth József 538, Gyárfás Miklós 525, Réz Farkas 400, Gödri Ferencz 126 frtot és könyvtárát, a többiek 105—105 frtot*) azonkívül, hogy időt, fáradságot nem kimélve s gazdaságaikat oda hagyva, távoli lakóhelyeikről is szorgalmasan ellátogattak és ellátogatnak az előjárósági gyűlésekre, csupán csak az ügy iránti szeretetből és az iskola iránti érdekeltségéből.

Mindezek s más tényezők eredménye lón az, hogy — a tőkésítés alatt levő kamatos-kamatok összegét nem számítva — *ma tisztán közcélra szolgáló s biztosan gyűmölcsöző pénzalapja: 125,050 frt; családi alapítvány és ösztöndíj-alap pedig: 10,986 frt.; míg az iskolai épületek mintegy 60,000 frt értéket képviselnek.* És mindez a legközelebbi egy pár évtized alatti adakozásaiból gyűlt ily halomra, leginkább a Rikán belőli székelység vallásos buzgóságából és hazafias lelkesedéséből. Ily embereket nevelt a régi iskola az új iskolának az alapító-testület a gondnoki tagokban s más hazafiakban általában! E tekintetben az új iskola tanulhat s példát vehet a régi iskolától.

Éljen, fejlődjék és virágozzék a „Székely-Mikó-kollegium“ az új aera alatt az alapítók dicsőségére, a háza és a nemzet jólétének elősegítésére!

BENKE ISTVÁN.

EMLEKBESZÉD ZWINGLI FELETT.

(Tartotta a nagy-enyedi ev. ref. templomban 1884. május 18-án
Garda József, theol. akad. tanár.)

(Folytatás.)

Föltárta és ostorozta a kántorok elfajultságát! Igazságtalanok a gyöngék iránt, csuszó-mászók a nagyok előtt. Bárminő hatalomnak zsoldjába szegődnek, semmit sem törődve az elvvel. Idegen jutalom- és nyugdíjakat kapnak és húznak, mi által a polgári szabadság sirásóivá válnak.

Eddig az urnak háza üres volt, most tömegesen tódult oda a hallgatóság; a templomkerülők buzgó templomjárókká váltak! Beszédeivel annyira hatott, hogy midőn a francia király újabb háborura került a Májlánci hercegségért s a francia aranyokkal telt zsákok megérkeztek. Zürichet kivéve, minden kánton engedett az arany ingerének s a francia tricolor alá sorakozott. De ez az erkölcsi diadal nem tartott hosszasan! A beszéd ereje lassanként hatja át a tagokat, de az önzés az arany ingerének gyorsan hódol. A tömeg előbb hajol meg a pokol pillanati csábjai, mint a menyország ígérései előtt! Megérkeztek más oldalról a pápai és császári követek is kincses ládáikkal és régi szerződvényleveleikkel; ezek tuharsogták a reformátor hazafias, lelkes beszédeit; legyőzetett! Hazafi érzülete föllázadott s most legelőször keserű, éles szavakban tört ki Róma ellen. „Mily könnyen

*) Lásd ezen és más adakozásokról bővebben az 188 $\frac{2}{3}$ —8 $\frac{3}{4}$ -ik évi isk. értesítőinkben.

hordozzák — mondá a pápai követekről — a veres köpenyt; ha az ember megrázza, csak amugy hull belőle az arany, de ha kifacsarja: apáitok, fiaitok, testvéreitek vére foly belőle! Ha szikláitokon egy farkast láttok, mely nyájaitokat fenyegeti, vészt harangoztok annak üldözésére, de azon farkasok ellen, melyek testi s lelki kárhozatot hoznak rátok, nem védekeztek. A szerződvényleveleket a követek nyakába kell vala akasztani s ugy Rómába viszküldeni!“

Ekkor már tornyosulni kezdetek a reformator egén a vészfellegek s ha nem is dörgött még, de egyes cikázó villámok sejtették a vihar kitörését. Egyházi és politikai ellenei bátorságot vettek. Gunyolni kezdeték, mint egy második Luthert, sőt még üldözték is, elannyira, hogy a tanács éji örököt rendelt szállására s midőn este kiment, egy csapat ifju kísérte mesterét.

A zürichi káptalan vádolta, hogy az egyházi vagyionra kevés gondot fordít s kérte a tanácsot, hogy tiltassa be az olyan prédikációkat, melyek a közbékét megzavarják, a közrendet és a hatóság iránti engedelmességet felbontják, kamat és dézma nemfizetésre csábitnak. A szövetségi nagytanács is föllépett s a pápai követ befolyása alatt elrendelte, hogy: a lutheri iratok összeszedessenek és nyilvánosan elégettessenek, követői pedig kirtassanak.

Luzernek jutott osztályul az a szomorú dicsőség, hogy Erasmusnak görög szövegü evangéliomát a piaczon megégesse. Az evangéliomot megégetni? nagy lelki vakaság és rá nagy a fölháborodás! Ez valóságos szellemtiprás, lelki gyilkosság!! Méltán föl lehet kiáltani az idvezítővel: „Uram! bocsásd meg bűneiket, mert nem tudják mit cselekesznek!“

Zw. egyszerűen meghívólevele utasítására és esküjére hivatkozott, miszerint az evangéliomot fogja prédikálni Isten igéjével összhangzón.

A zürichi tanács élét tudta venni a rendeletnek, mely tulajdonkép szabad folyást engedett az üldözésbe vett tan hirdetésének ezen szavainál fogva: „minden egyházi szónok szabadon hirdetheti a szt. iratokat Isten igéjével összhangzón, mint ezt az egyházi jogtan is megengedi, csak önkényes ujtásoktól és új tételek felállításától óvakodjanak“.

Ezen tanácsvégzés értelmében Zürichben a reform. ügye előrehaladott s minthogy az egyház főpapjai a vizszaélések orvoslásával épen nem törődtek, a reformügyet maga a hitközség ragadta kezébe s azt az egyház külső tartalmatlan alakok lerombolásán kezdette.

Miután Zw. a bőjt haszontalan voltáról prédikált, hivei nem válogattak többé az ételekben; a bőjti parancsot félretették, még pedig a nélkül, hogy a miatt bűnbocsátó czédulát, vagy pápai feloldó levelet vásároltak volna. De ép ez volt a botránykő, e miatt emelt panaszt a Concsánu püspök a tanács előtt, mire Zwingli Pál apostol I. Timoth. 10. 3. versére támaszkodva: „képmutatók, hitetők, kik megtiltjátok a házasságot és afféle eledetek megevéését, melyeket Isten teremtett, hogy azokkal hálaadással éljenek a hivek és azok, kik megismerték az igazságot“, válaszolt a püspöknek. Beszédét kinyomatta (első nyomtatott műve), tartalma röviden: bőjtölni akarsz? bőjtölj. Húst kívánsz enni? élj vele. Egyéni nézettől és tetszéstől függ. „A húsevés nem bűn, de az emberhus és vétárlás nagy véték!“ Valójában bámulatos az az értelmi ficzomodás, miszerint egy pusztán egészségügyi kérdést: mit együnk? mit igyunk? valláserkölcsei jelentőségüvé tették. A szerzetesek nagy lármát ütöttek erre az eget bepíszkoló, a valláserkölcsei életet megfertőztető be-

szédre (!?). A vakondokot sérti a világosság! A világosság elüzi az éjszakát!

A zajt lecsillapította a tanács azon határozata, mely az evangéliom vagy szentírás szerinti prédikálást, a skolastika kizárásával, szabadnak nyilvánítja.

Az alsóbrangu papság Zwinglivel tartott. Ekkor már számos elvtársa volt; de ellenségei sem tágitottak s Zw. átlátta, hogy a helyzet hova-tovább válságosabbá válik.

(Folyt. köv.)

A MOLDVA-OLÁHORSZÁGI MISSIÓ KÖRÉBŐL.

Mindjárt két éve, hogy a mélt. ig-tanács megbizásából a moldva-oláhországi missióban fekvő pitești evang. reform. egyházközség lelkészi hivatalát viselni szerencsés vagyok s munkálkodom ugy, mint isten szent lelke tudni engedte, hogy azon hitrokonainkat, kiket tán könnyelműségük, vagy a mindennapi kenyér könnyebb megszerzése ez országba sodort, az anyaszentegyház és nemzettest tagjaiul megtartani igyekezzem. S ez idő alatt többször volt alkalmam rámutatni azon okokra, hiányokra, melyek miatt sem a versenyt a más felekezetek által fentartott missióval nem állhatjuk ki, de sőt eredményt is keveset tudunk felmutatni.

Ha lesz valaki e lapok tiszt. olvasói között, ki némileg figyelemmel kíséri és érdeklődik is a moldva-oláhországi missió ügyei iránt, könnyen, s nem is minden ok nélkül, szememre vetheti: minden tudósítása egy tárgyról beszél. Megvallom, igaz. Azonban mentségemül szolgálhat, hogy kisebb nagyobb mértékben minden embernek van egy kedvencz eszméje, melynek megvalósításán, legyen az akár magán, akár általános érdekü, a közjót előmozdító, szíve egész hevével csüng, minden alkalmat megragad, minden tisztességes eszközt felhasznál annak kivitelére. Így tehát nekem sem róható fel hibául, ha missiói leveleimből soha sem feledem ki az iskolai ügyet is. A magyar protestantizmusnak Romániában fenmaradhatása érdekében fontos tényezője az, mivel nevelés nélkül a prot. vallás alap nélküli építés, másfelől, mig ott-hon, a hazában, a reformált hitvallás magyarrá teszi az egyéneket, addig itt előbb kell lenni magyarrá s azután reformátussá. Az iskola adná meg már gyermekkorban a nemzetiséget, melyet később fentartani, élesíteni, táplálni templomban és templomon kívül — daczára az elszórt-ságnak — aztán a lelkész kötelessége.

E helyen nincs tere szólni a luth. missióról, — erről majd külön — melyet nagy áldozattal tartanak fenn, minden eszközt megadnak a nép művelődésére. Van is ott eredmény, jobb módu honfiaink közül nem egy lett épen ezért már németté. Hisz még a róm. kath., mely nyelv egysége — latin — által is képes volna összetartani különböző ajku hiveit, mégis szükségesnek tartja a templom mellett iskolát tartani fenn s így már a gyermekkorban meg van adva az alap a tovább építhetésre: ismét nem tekinthető bűnömül, ha a nemzetiséghez kötött valásunk érdekében „zörgetek, hogy megnyitassék, keresek, hogy találhassak.“ „Valaki egy ilyen gyermeknek gondját felveszi az én nevemben, nekem veszi fel gondomat“, mondja Jézus, mintha mondaná, más szavakkal: ha azokat elhagyjátok, engem hagytok el. Népünk elhagyatottsága szembetűnő is. Szégyenpir borítja el arczom, valahányszor, tán akaratlanul is, összehasonlítást kell tennem kívándorlott honfiaink s a más nemzetéi között s legkevésbbé sem tünik fel nekem, ha jobbaink hidegen for-

dulnak el a többségtől s kerülnek minden összejövétel, mely arra emlékeztetné, hogy ugyanazon nemzettest tagjai ők is.

De nyujtatnék csak alkalom és mód honfiainknak a szükséges ismeretek megszerzésére, lenne egy közös hely, pl. iskola, hol már gyermekkorban levethető lenne a családi rossz szokás s a miveletlenség undorító következménye, a durvaság és nyerség; szívébe plántálnánk: isten, felebarátaink és a haza iránti forró szeretetet, vajjon nem volna-e az akkor adandó képmás a felismerhetetlenségig más, mint most? Mig így Hunnia nemtője hidegen fordul el tőlünk: „távozzatok, soha sem ismertelek titeket“.

Látva a veszedelem, a baj főokát, mult tanévben saját költségemen iskolát nyitottam 23 gyermekkel; de ha év közepén kérelmemre segínyt nem nyujt a ml. csángóbizottság, aligha lettem volna képes fentartani. „De hol a veszély legnagyobb, a segítség ott legközelebb“; a mélt. csángó-bizottság az 1883/4-ik iskolai évre 215 frank, az 1884/5-ik évre pedig 340 frankot küldött számomra, melyet úgy a tavaly, mint az idén, felajánlottam iskola-fentartásra, s alapos a remény, hogy a mélt. ig. tanács is részesíti ez évre iskolánkat némi segélyben.

Valami keveset egyházi életünkről is.

A missiói egyházak mindig a viszálykodás, egyenetlenség és pártoskodásról voltak híresek, melyek által kimondhatatlanul sok bajt okoztak a missió felügyelő-bizottságnak s nagy részben tán épen eunek tulajdonítható, hogy a szent ügy érdekében nagyobb áldozatot hozni mindig vonakodott. A versenyzők közt gyakran állott első helyen a pitești egyház is, de miután a vezetők egyike mult év végén meghalt, néhány meg előregedett, — vagy jobban mondva: nem engedünk részt venni az egyházi ügyek vezetésében — csendesen élünk.

A városi tanács és egyházunk között — a templomhelyből és a templomból utca-rendezés végett kisajátított területért — fenforgott vitás ügy békésen és előnyösen intéztetett el, mennyiben egyházunknak közel négy ezer frank hasznot hozott. Ugyancsak ez évben váltott meg egyházunk 1150 frankkal egy szőlőbirtokot, melyből eddig csak a tiszta jövedelem 2/3-át kapta, 1/3-ad a hagyományozó örökösiei lévén. Most e szőlő-birtokot eladni határoztuk, hogy az ebből bejövendő 10—12 ezer frankból s az ehhez évenkénti törlesztésre felveendő kölcsönpénzből a papi telekre, ha isten megsegít, jövő tavaszon jövedelmező bolthelyiségeket építtessünk, hogy majd tisztességes fizetéssel oly lelkész álljon az egyház élére, ki állandóan megtelepedvén itt, egy oly generatiót neveljen fel, melyre büszke legyen a magyar protestantismus. Adja Isten, hogy feltett célunk valósulhasson!

Pitești (Romania), 1884. augusztus 19.

TAMÓ GYULA,

reform. lelkész

a moldva-oláhországi missióban.

ISKOLAI ÉRTESEITŐK.

Ötödik közlemény.

A nagy-enyedi ev. ref. Bethlen-főiskola 1883/4. tanévi értesítője. Kiadta az igazgatóság. Az ügyesen összeállított értesítőben az igazgató évváró beszéde után találjuk a pályázatok- és jutalmakról szóló jelentést, mely örömdeszen győz meg a jó hírű iskola tanuló ifjúságának komoly és szorgalmas törekvéseiről. A III. szakasz a tanuló ifjúság segélyezését tünteti fel, mely kegykoszt, tűzifa, kórházi ápolás, jutalom és pályadíj, ünnepi követség, fizetési

illetékek elengedése czimén összesen 23,540 frt és 6 drb. cs. kir. aranyat tesz ki. A tanári személyzet a theologiai akadémiában, tanító-képezdében, az elemi és gymnasiumi osztályokban állott 27 tagból. Növendékek száma a theologia négy folyamában 83; a gymnasiumban 384; a tanítóképző-intézet 3 éves tanfolyamában 62; az elemi iskola 4 osztályában 211, összesen 741. Vallásra nézve: ev. ref. 623; r. kath. 55; g. kath. 17; ev. luth. 15; héber 13; g. kel. 12; unitárius 6. Nemzetiséget tekintve magyar 701; román 28; német 11; szerb 1. Előmenetelre: kitünő 91; jeles rendű 101; első rendű 316; másodrendű 139.

A mult évben tartott papiszigorlatra állott 12. Papi hivatalra mindnyájan képesítetteknek találtattak és pedig 3 kitünő, 3 jeles, 6 egyszerű eredménnyel. Elemi osztálytanítói szigorlaton átment 13 végzett theologus. Néptanítói képesítő szigorlat tartatott 1883. nov. 7., 8., 9. napjain. Jelentkezett 10, kik közül 9 képesítettnek ítéltetett.

A lefolyt tanév végén, a középiskolai törvény szellemében tartott érettségi vizsgálatra jelentkezett a VIII. osztály 15 tagja. Szóbeli vizsgálatra bocsátatott 12, kik mindnyájan érettnak nyilvánítottak és pedig jelesen 1; jól 3; egyszerűen 8. Az ifjúsági egyletek közt említendő: az olvasó egyesület, mely az idén részint vásárlás, részint ajándékozás által 45 művet, 72 kötetben gyarapodott. Évi bevétel 769 frt 62 kr; kiadás 467 frt 18 kr; pénztármaradék 302 frt 44 kr. „Általános önképző-kör“ tartott a lefolyt évben 20 rendes- és egy diszgyűlést márczius 15-ke alkalmából. „Theologiai önképző-kör“ tartott 20 rendes- és egy disz-gyűlést. Rendes gyűlések folyamán a szorgalmasabb tagoktól egyház-szónoklati, vallás-bölcsészeti dolgozatok olvastattak fel és bíraltattak meg. „A theologiai dalkar“ a lefolyt tanévben is dicséretes eredménnyel működött. „A theologiai önszegélyző-egylet“ alapja 1005 frt 68 kr, évi bevétele 335 frt 90 kr; kiadás 124 frt 79 kr. Az iskola 1883. évi vagyoni állása különböző czimek alatt összesen 218,253 frt 97 krt mutat. Kiadás 211,924 frt 73 kr. 1884. évre meg át 6329 frt 24 kr. Az értesítő további közleményei közt találhatók a tanuszerek jelentős gyarapodását kimutató adatok.

Az értesítő mellékleteként hozza Váro Ferencz r. tanárnak „Irodalmunk legállandóbb jellemvonásáról“ cz. székfoglalóját, mely külön lenyomatban is megjelent, s melyet lapunk közelebbi számában ismertettünk.

A jövő isk. év szept. 3. d. e. 10 órakor nyitattik meg. Ezt megelőzőleg tartatnak a beiratások, pótló, javító és felvételi vizsgálatok. A papi szigorlat szept. 4-én kezdődik.

A sepsi-szt.-györgyi államilag segélyezett, műlakatos-tanműhelylyel kapcsolatos polgári fu-iskola értesítője az 1883—84-ik tanévről. Szerkesztette dr. Szász István, h. igazgató. Az igazgatói jelentés az iskola évi történetét vázolja, felemlítve anyagi és szellemi gyarapodását jelző nevezetesebb jelenségeket. A polgári iskola 5 osztályában tanított 12 tanerő és 5 hitoktató. Intézetbeli növendékek száma év végén 134. Vallás szerint: ev. ref. 104; r. kath. 12; unitárius 3; g. kel. 3; mész. vall. 12. Eredetiség szerint: magyar 134.

Leltár czim alatt találhatók: a) Tanítói könyvtár. b) Növendékek könyvtára. c) Szegény tanulók könyvtára stb. A műlakatos-tanműhelynek a lefolyt évben 20 növendéke volt, kik az intézet egynémely felszerelési czikkeit készítik el a célnak megfelelően. Jövő évben a VI. osztály is meg fog nyitattani. A tanév megnyitása szept. 6-án kezdődőleg a beiratások, a felvételi és javító vizsgák tartatnak.

TANÜGYI ROVAT.

RENDSZABÁLYOK, TÖRVÉNYEK ÉS UTASÍTÁSOK AZ ERD. EV. REF. KOLLEGIUMOK SZÁMÁRA.

(Folytatás.)

E) A tanárokat illető szabályok.

1. Az iskolai év mindenkor isteni tisztelettel nyitattik meg, melyre a tanárok s az előljáróság tagjai testületileg megjelennek. Isteni tisztelet végével az iskolai törvények a tanulók előtt felolvastatnak s e meghatározott és ünnepélyes időpontban az igazgató, s a körülmények szerint az előljáróság elnöke, az ifjúsághoz alkalmi beszédet intéznek.

2. A tanári testület a tanév elején azonnal gyűlést tart s az iskolai évre előlegesen szükségesnek látott intézkedéseket megteszi, a múlt iskolai év végén a jelen évre hozott intézkedéseit életbelépteti és végrehajtja, az osztályvezetőket hivatalukba beállítja.

3. A megállapított tanterv keretében, a tananyag módszeres felosztása, a tanítás egybevágó menetének és végrehajtásának pontos megbeszélése s az órarend czélszerű megállapítása végett, minden éve elején, a tanítás tényleges megkezdése előtt, módszertani tanácskozmányt tart, melyen elejétől végig minden tanár köteles jelen lenni. A tanácskozmányban különös figyelem fordítandó arra, hogy azon tantárgyakra nézve, melyek két vagy több tanár közt oszlanak meg, a szükséges egyöntetűség, a kellő összefüggés és egybevágás eléréssék, a mire nézve szükséges, hogy minden egyes tanár teendőjét illetőleg, úgy általában, mint annak részleteire és a követendő eljárásra nézve is, kellően tájékozva legyen. Föltétlenül megkövetelendő, hogy minden egyes tantárgy a fennálló tanterv értelmében és keretében adassék elő.

4. A tanárok az igazgató elnöklete alatt a tanítás összes menetének és eredményének megállapíthatása és így annak ellenőrzése végett, hogy az egyes tantárgyak a tanterv szellemében és keretében adatnak-e elő? ellenőrző tanácskozmányokat tartanak úgy az egyes osztályokra, mint az egész tanintézetre nézve.

a) Osztály-tanácskozmány. — Az osztálytanári tanácskozmány feladata, az egyes osztály állapotának tanítás-, nevelés- és fegyelmezés tekintetében való megállapítása oly módon, hogy az intézet tanárai, az osztályvezetők felváltott elnöksége alatt, számot adnak a tanítás menetéről és eredményéről, a növendékek erkölcsi magaviseletéről.

Az osztályvezető végig menve osztálya névsorán, megjegyzi mind a saját, mind az osztályában működő szaktanárok észrevételeit; ezen eljárás célja az, hogy egy tanuló se maradjon figyelmen kívül és hogy azon esetben, ha egyes tanárok valamely tanulóra nézve, nagyon is eltérő véleményben volnának, az eltérés okát biztosan megállapíthassák s a tanuló érdekében legczélszerűbb intézkedést tehesse.

A dicséretre vagy megróvásra méltók számából, vagy általában a tapasztalt nagyobb vagy kisebb eredmény után, ki fog derülni az osztály jelleme és állása az intézet keretében és meg lesz adva az alap arra is, hogy az osztályokat egymás közt össze lehessen hasonlítani és megítélni.

Azonfelül az osztálytanári tanácskozmányokban alkalom nyílik, a szükséghez képest, a tananyag beosztása, a szorosabb egybefüggés és kölcsönös támogatás létesítése tekintetében, a módszeres tanácskozások megállapításait módosítani, vagy pótlólag javítani.

b) Az osztálytanári tanácskozmány után, melyben az igazgató is, mint szaktanár részt vesz, tanártestületi tanácskozmány tartandó. — A tanári testület ez ülésében az igazgató elnököl; itt összefoglalandó s tárgyalandó az egyes

osztálytanácskozmányokban megállapított eredmény s ezen eredményhez képest határozandó el az eljárás egyes tanulók, vagy osztályok irányában, u. m. dicsérés, intés stb.

Az ellenőrző tanácskozmányoknak az egyes tanulókra vonatkozó megjegyzései s határozatai felől, a megállapított minta kitöltése után, a szülők vagy ezek helyettesei értesítendőek; a tanulók szorgalma s az egyes tantárgyakban való előhaladásra nézve, a tanári testület által megállapított hiány, vagy erkölcsi hanyatlás, a megjegyzések rovatában különösen kiemelendő, úgy, hogy alkalom nyíljon annak idejében a szülői ház segítségével a bajt és hiányt orvosolni.

5. Az évi tanfolyam 3 szakra oszlik, úgy, hogy az első szak karácsonyig, a második szak husvétig, a harmadik szak pedig az iskolai év végeig tart. A tananyag azonban úgy osztassék be s a tanítás menete úgy állapíttassék meg, hogy a tanintézetet meglátogató előljáróság az évharmadok végén, a tanítás szellemére és eredményére nézve, magát tájékoztathassa.

6. Az évharmadok végén mindegyik tanuló értesítőt kap, a melyen előmenetele jelezve, magaviselete s úgy igazolt, mint igazolatlan mulasztási óráinak száma kitéve legyen.

(Folyt. köv.)

IRODALOM.

Egy új tankönyv.

„Magyarország történelme, középtanodák (respective a III-ik gym.) és tanítóképezdek számára.“ Szerzője dr. Török István kolozsvári kollégiumi tanár; terjedelme 157 lap; ára 80 kr; kapható Stein Jánosnál Kolozsvárt.

Az utóbbi tíz év alatt „miniszteri tanterv, miniszteri jóváhagyás, ajánlás, rendelet, utasítás stb.“ felirattal, gyári gyorsasággal, száma nélkül jelent meg a sok kézi- és tankönyv. Valljuk meg, hogy ezen számszerint gazdag termés sem belbecs, sem oktatástani tekintetben nem felelt meg a czélnek; és inkább az írói név s honorarium alkalom szerinti keresése, mint a komoly és alapos tanulmány, a paedagogiai közhasznos iránti lelkesedés, igaz törekvés látszott meg rajtuk.

Nem hagyhatom megjegyzés nélkül azt, hogy a folyton változó tanterv és tanmód-kísérletek kedvéért létrehozott ezen sürgős kézikönyvtermeléstől, collegiumaink tanárai következetesen távortarták magukat. Legyen szabad remélnünk, hogy mindenesetre versenyképes tehetségeiket, egy országos törvény alapjain nyugvó, általános érvényű k. tanodai tanterv szolgálatára készen tartják s érvényesíteni el nem mulasztják.

Az ált. történelemnek két fokon való tanítása gymnasiumainkban megszűnván, a legfelsőbb osztályba helyezett magyar történelemnek alsóbb fokon való tanítása szükségképp a III-ik gymnasium tárgya lett.

Dr. Török István fennjelzett kézikönyve e czélra készült és örömmel mondhatom, hogy annyi meglevő közt is csaknem hízagot pótol.

A gyermeki felfogáshoz, gondolkozáshoz alkalmazkodva s mégis a meseszerűt helyesen kikerülve, mindazt röviden előadni, ami nemzetünk honfoglalási küzdelmeitől a mai napig egy ezredév fejlődésének főbb mozzanatait feltünteti.

Tömör s mégis világos iránylyal kezelni az elbeszélő részt úgy, mint az egyes kimagasló alakok és korszakok jellemzését: oly feladat, melynek ügyes megoldása méltán válik szerzőnek dicséretére.

Helyes tapintattal mellőzi író mindazt, mi a nemzeti életre, vagy a történelmi fejlődésre, átalakulásra nem volt kiváló befolyással és így lehetővé teszi azt, hogy 157 lapon megtalálhatja a tanuló történelmünknek összefüggő átnézetét; tiszta fogalmakat nyer alkotmányos, művelődési és politikai életünknek részint a nyugat-európai államokéval párhuzamos, részint azoktól elütő eredeti fejlődése felől és a hol arra alkalom nyílik, a hazaszeretetre ébresztetik ifju kedélye.

Ezen általános vonásokban vázolt czélszerűsége és fényoldalai mellett sem hagyhatom megjegyzés nélkül a következőket: a vezér-fejedelmi alkotmánynak királyivá lett átváltozását és ez átalakulásban a nyugat és a keresztényiség befolyását, a pápaság hatalmi kísérleteit jobban kifejtve; a nevezetesebb (p. o. aranybulla, N. Lajos városi, I. Károly adózási és honvédelmi, az 1505. és 15. az 1682. stb.) törvényeket, azok előzményeit és következményeit bővebben ismertette, úgy a Wesselényi-Zrínyi, mint a Martinovics-féle összeesküvéseket az elfojtott nemzeti aspirációk szempontjából kiemelkedőbb vonásokkal méltatva: e könyv alig hagyna kívánni valót az ujon életbelépő tanrend keretében.

A tanításközben és a II-ik kiadásnál könnyen pótolható csekély hiányok mellett, a könyv előnyeit tekintve, jó lelkiismerettel ajánlhatom azt úgy collegiumaink III-ik, mint polgári felső népiskolák és képezdék megfelelő osztályai használatára, mert egy komoly tanulmányról s a czél teljes ismeretéről tanuskodó, könnyen érthető és helyes beosztású kézikönyvet nyernek úgy az illető tanárok, mint növendékeik.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1884. aug. 30.

— **Hírek a kolozsvári ref. collegium köréből.** Az állandó igazgató-tanács által, kerületi közgyűlésünk felhatalmazása folytán, összes collegiumaink számára kidolgozott s immár önálló füzetben közre is bocsátott *Rendszabályok, Törvények és Utasítások* életbeléptetésére, tekintettel az 1884—5-ik tanév átmeneti jellegére, a kolozsvári collegium előjárósága, illetőleg tanári kara a kellő intézkedéseket megtette s így a holt betűk életté válandók. A Rendszabályok értelmében, az előjáróság igazgató-tanárává, — ki a gymnasium belügyeit vezeti s a collegiumot a hatóságokkal s egyesekkel szemben képviseli — *Hegedűs Istvánt*; gazdasági felügyelővé (inspector professor), ki a collegium anyagi ügyeinek intézője, *Geréb Márton*; tanvezető tanárrá (pedagogarcha), ki az elemi iskola tanügyét képviseli, *Parádi Kálmánt* választotta meg s így az új organisatio életbeléptetését arra teljesen képes s hivatott egyének kezébe tette le. Az új iskolai év ünnepélyes megnyitása szept. 6-án lesz, azt megelőzőleg történnék a beiratások s ejtetnek meg a pót-javító s felvételi vizsgák. A tanítás szept. 8-án kezdődik.

— **A kolozsvári egyetemi ifjuság május havi tüntetési ügyében** intézkedő közoktatásügyi miniszteri rendelet leérkezett az egyetemhez. A miniszter helybenhagyva az egyetemi tanácsnak a tüntető ifjak fölött hozott ítéletét, mely szerint a főbb szereplők az egyetemi tanács színe előtt megintettek, az ítélet ama részét föloldá, mely szerint e fegyelmi büntetés az illetők bizonyítványaiába beiktattatik, az ifjak további magaviseletétől tétetvén függővé, hogy az ítélet e súlyosabb ága elengedtség-e. A miniszter továbbá elrendelte a „Julius“ ro-

mán egyet, a román ajku egyetemi hallgatók és a dr. Szilasi Gergely ügyében a beható vizsgálatot, és utóbb nevezett egyetemi tanárnak a következő tanévre szabadságot adván s őt minden egyetemi teendőik vitéletől felmentvén; a miniszter egyszersmind utasította az egyetem bölcsészeti karát, hogy dr. Szilasi Gergely helyett, ki a most bezárult tanévben e kar dékánja volt s így a jövő tanévben szabályszerűen prodekan fogott volna lenni, válaszszon prodekant. Az egyetemi tanács dr. Szilasi helyére, egy évre, a román nyelv és irodalom tanszékére *Moldován Gergely* tordaaranyosmegyei tanfelügyelőt ajánlá egyhangulag, kinek illetően helyettesítésre való kinevezése s majdan valószínűleg állandósítása kétséget sem szenved. Benne az egyetem egy hazafias és kiváló készütségű tanárt nyer.

— **A pápai ref. főiskola javára** rendezett arany és ezüst sorsjáték sorsjegyeinek f. é. szeptember hó 1-sőre határozott huzása a sorsjegyek csekély számban való elkelése miatt, a nagyméltóságú magy. kir. pénzügy miniszter urnak f. évi aug. 5-én 49055. szám alatt kelt rendeletével 1885 ik évi szeptember hó 1-sőre halasztatott. Miről a sorsjegytulajdonosok és az elárusítók tisztelettel értesítettnek. Antal Gábor, bizottsági elnök.

— **A pápa a protestánsok ellen.** E hó 17-én a pápa a bibornokok tisztelgése alkalmával megdicsérte Franzelin bibornokot a Hegel ellen irt műveért, valamint a német jezsuitákat polemikus munkáikért. Ezzel kapcsolatban Leo pápa ekkép nyilatkozott: „És a harc szükséges, mert a protestantizmus Németországban vára a tévelygésnek és a legszomorubb előítéleteknek (még ő beszél előítéletekről!) a pápa tudni fogja, mint küzdje ki magának a tért lépésről-lépésre s folytassa a harcot buzgón és fegyverszünet nélkül.“ — Válaszában Franzelin bibornok sajnálkozásának adott kifejezést a fölött, hogy a német levéltárak protestáns vezetés mellett a „katholikusok egyik ellensége“ kezeiben vannak.

— **Nyilvános elismerés és köszönet** illeti *Kappa Pál* nagyváradi róm. kath. püspök-uradalmi főszámvevő urat, ki — miután a sepsi-szt.-györgyi ev. ref. collegium évi Értesítőjéből megtudta, hogy amaz iskola az egyesek jótékony adományaiból alapult s áll fenn — a maga részéről legközelebb 20 frttal sziveskedett járulni a collegium közvagyonának gyarapításához azon alkalomból, hogy a lefolyt iskolai évben az ő fia is eredményesen részesült az iskola által nyújtott szellem-erkölcsi előnyökben és más külső hasznokban. A felekezeti felülemelkedni tudó sok ily derék szülőt kívánunk úgy ezen, mint általában minden iskolának! Sepsi-Szt.-György, 1884. aug. 28-án. Az igazgatóság.

— **Értesítés.** A helybeli ev. ref. collegiumban a beiratások szeptember 1-én kezdődnek és tartanak 5-ig bezárólag, reggel 8—12 óráig az iskola irodahelyiségében. A felvételi, pót-, javító- és magán-vizsgálatok ugyanazon napokon d. u. 3—6 óráig tartanak. Új tanulók felvételénél keresztlevél kivántatik. Az iskolai év ünnepélyes megnyitása szeptember 6-án d. e. 10 órakor leend a collegium nagy termében. A collegium igazgatósága.

— **Nyilvános kérelem és köszönet.** Ismételve kérem e lap t. olvasóit, sziveskedjenek a közelebbi, vagy a régebbi képviselőválasztási mozgalmak alatt *önálló alakban, nyomtatásban* megjelent röpiratokat, programbeszédeket, beszámoló-beszédeket, kortesverseket, szóval az ugynevezett választási nyomtatványokat, számomra saját költségre Sárospatakra megküldeni. Fogadják egyuttal mindazon igen tisztelt lelkész és tanár urak, a kik efféle nyomtatványokat már küldtek a számomra, hálás köszönetemet. Sárospatakon, 1884. aug. 24. *Dr. Ballagi Géza.*